TARPA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017.

BEVEZETÉS

„Mert a legnagyobb örökség, amit adni lehet az utódnak, az otthon. Egy ház, akármilyen ház. De amelyiknek falát aggódás, szeretet, gondoskodás s a jövendők bizakodó hite emelte föl. És fák. Amiket nem azért ültetett valaki, hogy hasznukat lássa. Nem is azért, hogy önmagát mulattassa velük. Hanem azért, mert szépségre és jövendőre gondolt, békességre gondolt és a lelke tele volt derűvel. És ültette, egyszerűen azért, mert szerette a fát és a fákon keresztül akarta elmondani mindazt, ami az otthonban kapcsolatban felgyűlt benne s amiket szavakba önteni nem tudott."

Wass Albert

TISZTELT TARPAIAK!

TISZTELT ÉRDEKLŐDŐK ÉS ÉPÍTKEZŐK!

„Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredév csatolt”.
(Vörösmarty Mihály: Szózat)

Egy település rengeteg szépséget, építészeti stílust és nem utolsó sorban a korok szellemét is magában hordozza. Nehéz megfogalmazni és mondatokba „zárni” és átadni mindazt, ami Községünk arculatát különlegessé teszi.
Hosszú évszázadok alakították a tájat, környezetünket, ami most körülvesz bennünket. A nagy gondolatokat tettek követték, amelyben megingathatatlan hit is beleszőtte hálóját, ahogy családok telepedtek le településünkön, és szilárd alapokra építették házaikat.

Az itt élők mélyről fakadó hagyománytisztelete, és az ebből fakadó vágyuk a fejlődésre formálta és formálja napjainkban Községünket.

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény végrehajtásának segítésére és szakmai támogatására lett a Településképi Arculati Kézikönyv megalapozva.
A Kézikönyv és az erre alapuló településképi rendelet segít abban, hogy a településen élő emberek, jobban vigyázzanak a helyi értékekre és megismerjék az ősatyák életét. Ez a hely, biztos pont mindenki számára. Otthon, ahol jó élni, dolgozni, tanulni, pihenni ahová mindig jó haza térni. Környezetünk általunk, velünk együtt él, formálódik, fejlődik. Ezért fektetünk nagy hangsúlyt az épített és természeti értékek megőrzésével összhangban álló tudatos és ütemezett fejlesztés.

A képekkel gazdagított kézikönyv a település bemutatásával, értékeink megismertetésével segítséget nyújt olvasóinak új otthonuk megteremtéséhez, sajátos környezetük kialakításához. Széles skálában mutat példákat a lakóházak, udvarok, előkertek megtervezéséhez. Segítséget nyújt egy olyan megjelenés kialakításához, mely illeszkedik a környezethez, és egységet biztosít az összhangban. Az eltérő stílusú településrészek közötti építészeti egyensúlyt hivatott megteremteni.

Ám, mindezeken felül, legfontosabb feladata az iránymutatás. Iránymutatás a közös otthon, a közös innovatív jövő kialakításához, melyet a közösségért építünk.

Szécsi Szabolcs
polgármester

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés *4*
2. Tarpa bemutatása,
általános településkép, településkarakter *6*
3. Örökségünk *39*
a településkép szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők
4. Településképi szempontból meghatározó területek Tarpán *80*
eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával
    Központi belterület
    Gazdasági terület
    Tarpai-Nagyhegy
    Beépítésre nem szánt terület
5. Ajánlások *90*
a településkép minőségének formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató:
    Telepítés
    Terepalakítás
    Magasság
    Tetőhajlásszög
    Tetőforma
    Szín
    Tornácok
    Ajtók, ablakok
    Homlokzatképzés, anyaghasználat
    Részletek
    Kerítések, térfalak
    Kertek
közterületek településképi útmutatója
    Utcák
    Közterek, közparkok, közkertek
6. Jó példák: épületek, építészeti részletek *116*
épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása
7. Jó példák: sajátos építményfajták *121*
sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

1

BEVEZETÉS

Az építészetet szokás megfagyott zeneként emlegetni. És valóban nagyon sok hasonlóságot találhatunk egy zenemű és az építészet között. Az építészet sokszínűségét adja a változatos utcák, terek, épületek sokasága, mint egy zenekarban a sokféle hangszer: vonósok, fúvósok, ütős hangszerek. Ugyanakkor, ha ezek egymásra tekintet nélkül zenélnek, lehet külön-külön még szép dallam is, amit játszanak, az összkép hamis. Ugyanígy a házak is lehetnek eltérőek egymástól, más rendeltetésűek, de ha nincsenek tekintettel egymásra, zavaros, élhetetlen környezetet alakítanak ki.

A kézikönyv segítség kíván lenni: a település bemutatásával, az értékek megismertetésével és az útmutató résszel tárja fel az épített környezet szépségeit. Bevezeti az olvasót az építészeti értékek tárházába, hogy olyan házat tudjon építeni, ami valódi büszkeséggel töltheti el, és a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább.

Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor import klónok helyett a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem diktált, hanem valódi szabadság megismertetése.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

Egy ház elválaszthatatlan kapcsolatban van környezetével, szomszédjaival, településével. Valódi gyümölcse pedig csak annak a kapcsolatnak van, ahol a felek egymást megismerik, szeretik és békében élnek egymással. Igaz ez az emberi kapcsolatoktól a zenén át egészen épített környezetünkig.

2

TARPA BEMUTATÁSA

általános településkép, településkarakter

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a Vásárosnaményi Járásban a Beregi síkság kistájban a megyeszékhelytől, Nyíregyházától 71 km-re, a járás székhelytől, Vásárosnaménytól 21 km-re, keletre található Tarpa. A nagyközség sík terepen fekszik. Beregsurány irányába magasodik ki a 154 méteres Tarpai-hegy. A község megközelítése legkönnyebben a 41-es főútról letérve a 4127-es számú összekötő úton érhető el.

Történelme:

Írásos említései Tarpának „Turpa", illetve „Thorpa" néven legkorábban 1299-ben, majd 1321-ben kelt oklevelekben találhatók. Győrffy György által készített térképen Tarpa Bereg vármegye területén, mint pápai tized lajtsromban szereplő plébániás hely szerepel.

A XII. században Tarpát a templomosok, az un. Vörös barátok birtokolták. A XIII. században a Tarpai család kezébe került a település. A XIV. század közepe táján az Anjou-királyok idején indult virágzásnak Tarpa Munkáccsal és Beregszásszal együtt. 1307-ben Károly Róbert a Báthori-család őseinek adományozta. Tarpa uradalom részét képezvén sajátos helyzetbe került: bár túl a Tiszán, beregi területen fekszik, mégis az ecsedi uradalom része, így tartozéka Szatmár vármegyének. Tarpát ez a különleges helyzete – miszerint csupa beregi falu veszi körül, mégis egy Bereg vármegyei hatóság sem léphette át egy Szatmár vármegyéhez tartozó település határát, menedékvárossá tette. Ide menekültek a katonaság elöl bujkáló beregi legények és földesurak elöl szökdöső jobbágyok. Tarpa, azonban nem tartozott folyamatosan az ecsedi irodalomhoz, és a Báthoriak birtoklása sem folyamatos Tarpán.

1597-ben például, mint a munkácsi domínium kászonyi-vári districtusához tartozó Bereg vármegyei községként dézsmálták meg. A XVI-XVII. században, mivel az Erdélyi Fejedelemség és a Magyar Királyság határán feküdt, a török hódító hadjáratok elkerülték. A XVII. században a település fele a mindenkori erdélyi fejedelemmé volt, a másik felét Dessewffy, Károlyi, Sennyey családok birtokolták. Bethlen Gábor 1626-ban azzal a szabadalommal ruházta fel a tarpaikat, hogy kereskedéseik alkalmából vámmentesen utazhassanak országszerte. 1648-ban Tarpa még földesúri hatalom alatt álló jobbágyfalu,de négy mezővároshoz illő kiváltsága van: 1., mentes vám- és harmincad fizetésétől, 2., lakói szabadon költözködhetnek, 3., vérség szerint való öröklés, 4., tanács (és nem földesúr) dönt a peres ügyekben. Bethlen Gábor halála után Bethlen István, majd I. Rákóczi György lett Tarpa földesura. Az 1648. évben 91 telken 86 háznép lakott, melyből 24 marhás jobbágy, 10 gyalogszeres- jobbágy, 12 özvegyasszony, illetve zsellér és, 40 officilátus (paraszti szolgálatra nem kötelezhető személy). Az officilátusok közé tartozott többek között 12 zsindelyhasító, és 17 Ecseden katonai szolgálatot teljesítő családfő. Ezekből az adatokból kitűnik, hogy a tarpaiak túlnyomó része valamilyen módon mentesült a jobbágyi teherviselés alól.

Jogállását tekintve Tarpa 1665-ig falu (possessio), 1664-ben válik mezővárossá, mikor I. Lipót királytól jogot, s kiváltságot nyer évi három országos vásár tartására, s keddenként heti szabad vásárt tarthat.

A reformáció hamar meggyökeresedett Tarpán, s az eredetileg római katolikusa templomot az új hitközség elfoglalta. 1662-ben még sikerrel járt Báthory Zsófiának ellenreformációs kísérlete, de az 1681-es soproni országgyűlés a templomot, az iskolát és a papi javadalmat visszaadta a református egyháznak.

A legkiemelkedőbb kiváltságokkal II. Rákóczi Ferenc – mint a mezőváros földbirtokosa – ruházta fel Tarpát az 1708. augusztus 25-i kiváltságlevelében. A szabadságharcban elsőként mellé álló tarpaiakat egyetemes hajdúszabadsággal jutalmazta: fölmentette őket minden jobbágyi szolgálattól, önálló bíráskodási, vásár- és pallosjogot adott a városnak, meghagyta, hogy a városi kapitányságot az Esze család fiai örökösen gyakorolják. A várost árokkal és palánkkal erősítsék meg és a 17 évnél idősebb ifjak fegyveres kiképzésben részesüljenek Munkácson. (E kettős árkú erődítés a palánkfal nyomaival egy helybeli birtokos területén a XVIII. Sz. folyamán még állott.) Ezek az adományok az 1711. évi szatmári békével érvényüket vesztették.

A jobbágyfelszabadítást megelőzően Tarpa utolsó földbirtokosai a gróf Károlyi család tagjai voltak, akik a XVI. Század végétől kisebb-nagyobb megszakításokkal, bírták a várost. Tarpa lakossága lelkesen csatlakozott az 1848-49-es szabadságharchoz is. A Kiegyezést követően a feudális viszonyokat a polgári, társadalmi és gazdasági fejlődés váltotta fel, amely a I. világháborúig folyamatos volt. Trianon után Beregszászról a megyei közigazgatás egy időre Tarpára került, itt állították fel az ideiglenes megyeszékhelyet.

A feudalizmus korában virágzó mezőváros a trianoni béke után határmenti helyzetbe kerülvén fejlődése lelassult, megszűnt a tájegység egyik jelentős iparral, kereskedelemmel rendelkező központja lenni. Talán éppen ennek köszönhető, hogy a helyi népi építészete egészen az 1960-as évekig érintetlen maradt.

Tarpa lakóinak száma 2016-ban a statisztikai adatok alapján 2000 fő körül volt, ami az előző évekhez képest kissé alacsonyabb népességet mutat. Az óvodai nevelés, iskolai ellátottság, az egészségügyi ellátás szervezett.

A központi belterület fő utcái az Árpád utca, Petőfi utca és Kossuth utca. Ezekből az utcákból nyílnak a kiszolgáló utcák, ahol a hosszúkás telkeken az épületek oldalhatáron állóak előkertes kialakítással.

Tarpa nagyközség jellegét illetően mai formájában alapvetően halmazfalu. Központjában parkkal övezett terület. A település utcái előkertes beépítésűek. Szalagtelkei tiszta és kétsoros beépítésűek. Viszonylag keskeny és általában rendkívül mély, belső kerítésekkel részekre osztott pusztaudvaraira a tagolt épületrendezés a jellemző.

A következőkben egy válogatást mutatunk be azon épületekről, melyek sajátos értéküknél fogva már hosszabb ideje Tarpa identitását erősítik. A település egyes részeire vonatkozó építészeti előírások szem előtt tartásával elérhető, hogy az új építésű házak ne idegenként, hanem ismerősként jelenjenek meg a többi ház között, melyek majd teljes mértékben elősegítik s település karakterének megőrzését, és tovább formálják. Az utóbbi években épült sikeres példák illusztrálják azokat a megoldásokat, amelyek segítik az előbbiekben megfogalmazott megvalósításokat.

TARPA A KATONAI FELMÉRÉSEKEN

Az első katonai felmérésen (1763-1787)

A harmadik katonai felmérésen (1869-1887)

A második katonai felmérésen (1806-1869)

Az 1984-es katonai felmérésen

A természeti és társadalmi törvényszerűségek hatására alakult ki Tarpa településszerkezete, a természetföldrajzi viszonyokon alapulva jött létre, melyek változásai hosszabb időt ölelnek fel. A természeti tényezők: domborzat, vízrendszerek, szél, napfény, csapadék stb. közül az első kettő befolyásolja legerőteljesebben a települések szerkezetét. Mai jellege szerint Tarpa halmazfalu. A szalagtelkeken külön-külön álló épületek ritkábban soros, gyakrabban kétsoros rendben csatlakoznak egymáshoz. Parasztudvaraira a tagolt épületelrendezés volt a jellemző.

Természet, táj, tájhasználat

A település közigazgatási területét Beregsurány, Márokpapi, Hetefejércse, Gulács, Tivadar, Nagyar és Szatmárcseke, valamint az ukrán határ határolja. A települést összekötő úthálózattal közvetlenül az alábbi települések érhetőek el: Beregsurány, Hetefejércse, Gulács, valamint Nagyar. A többi település csak közvetlen érhető el. A környező településekkel való integrálódás lehetetlen a nagy távolságok miatt. A Beregi-sík mérsékelt éghajlati övbe tartozik. Napfényellátottság közel 2000 óra. Az uralkodó szélirány északi. A csapadék évi összege 650 körülire tehető.
A térséget táji, természeti adottságai miatt az OTrT az Országos ökológiai hálózat, a Kulturális szempontból kiemelten kezelendő terület övezete, valamint az Országos jelentőségű tájképvédelmi terület övezetébe sorolja. Mindhárom övezet - egymás hatását erősítve - a táj természeti elemei és az azon kialakult, azzal szoros kapcsolatban maradt ember alkotta értékek összességének védelmét szolgálja.
A Nagy-hegy oldalában még fellelhető kisebb tájsebek, de a bányászat megszűnése következtében fokozatosan eltűnőben vannak. A jelenlegi gazdasági terület látványa esztétikailag kifogásolható. Magas növésű fás takaró növényzet segítségével a tájba illesztés megoldható. A korábbi illegális hulladéklerakó felszámolás alatt van, a rekultivációval a tájba illesztés megtörténik.
A nagyközségben nincsenek olyan nagy kiterjedésű területek melyeket hosszú szakaszokon kerítés, vagy más, az átjárhatóságot akadályozó építmény határolna. Az élővilág számára az átjárhatóságot időszakosan akadályozó természetes elem egyedül a Tisza, azaz a nagyközség és tágabb környezete az élővilág szabad mozgását tekintve igen kiváló élőhely. A terv távlatában is gondoskodni kell az átjárhatóság fenntartásáról.
A szegélyhatás tekintetében a vízfolyások és az erdőterületek, erdősávok, fasorok szegélyeit kell figyelembe venni. Az erdőszélek, vízpartok értékes, nagy energiájú, faj- és alakgazdag zónák. Nagyon fontos a szegélyek épségének megőrzése, a szegélyek jótékony hatásának kiaknázása.
A táj megismerését, megismerhetőségét szolgálják a meglevő jelzett turistautak, a kiépített tanösvény a Nagy-hegyen. A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága további tanösvények kiépítését tervezi a Tarpai erdőben. A Tisza-part és a holtágak, morotvák megismerhetősége érdekében szükség van a hozzáférhetőség biztosítására. A Tisza-part úttal, jelzett turistaúttal feltárása elemi érdeke a természetjáró és vízi turizmusnak. A terv távlatában biztosítani kell a vízparti élőhelyek megismerését szolgáló a madármegfigyelő és fotólesek, vízparti tanösvények létesítését.

A táj kialakult karakterének értékelése

Tarpa Nagyközség tájszerkezetét a sík alföldi tájból kiemelkedő Tarpai Nagy-hegy és a Tisza-folyó határozza meg. A táj képét a Tisza egykori hordalékán kialakult jó minőségű szántók és gyümölcsösök határozzák meg, karakterét, a vízfolyások mentén és a mélyebb fekvésű területeken megmaradt rétek és nádasok, az utak és a szántók mentén szórványosan előforduló fasorok, erdősávok, valamint – elsősorban a délkeleti és az északi határrészekben – nagyobb erdőterületek adják.

Tarpai Nagy-hegy beépítés

Az XIX. században a hajdani mezőváros szabályozott rendben kimért szőlőhegyi területek beépítése: a történeti jellegét már-már elvesztett, elsősorban kertes művelésű, laza beépítésű gazdálkodásra szolgáló terület. Kialakult telekszerkezetében, beépítésében a történelmi hagyományokat részben továbbvivő területek beépítése.

Szántóterületek

Tarpa szántóterületei a kárpótlási és privatizációs folyamatok lezárulta után – birtokszerkezet szerint három fő csoportba sorolhatók:

- Elsősorban egy tulajdonosi kézen lévő szántókon jellemzően nagytáblás mezőgazdasági művelés folyik, a táblák egy helyrajzi számon, 20 ha-nál nagyobb telken találhatók.
- A belterületet övező területeken jellemzően felaprózott (általában 1-30 ha teleknagyságú) birtokszerkezet alakult ki, melynek koncentrációja lassan, de folyamatosan történik. A földterületek lehetőség szerinti egy tagban történő művelése miatt a tájszerkezetben az elaprózott telekstruktúra a ténylegesnél kisebb mértékben érhető tetten.
- A falu határában több helyen (elsősorban a belterület É-i részén) 1 ha-nál kisebb parcellákra osztott szántóterületek vannak. A kisparcellás szántóterületekre jellemző, hogy több telket összevontan (egy tagban) művelnek (bérleti viszony, területcsere, adásvétel alapján). Egyik kisparcellás területen sem jelentek meg épületek.

Gyümölcsös területek

A belterülettől délre, illetve a Gulácsi u. mentén jelentős gyümölcsös területek találhatók. A szilva, dió és egyéb gyümölcsültetvények jellemzően kis parcellákon találhatóak.

Gyepterületek
Jelentősebb kiterjedésű gyepterület a közigazgatási terület K-i részén, a Hetefejércsei határ közelében és a belterület és a Tarpai Nagy-hegy között. A mély fekvésű, gyakran vízállásos területek a legeltető állattartás mellett fontos szerepet töltenek be a Község ökológiai folyosóinak részeként.

Erdőterületek
A község közigazgatási területének jelentős részét borítja erdő. Különös értékei a térségnek az eredeti növénytakaró részét képező növénytársulások. Tarpai tölgyes: gyertyános tölgyesek (az alább említett két, összesen 998 ha kiterjedésű erdőfolt korábban a tarpaiak erdeje volt, majd tsz-erő,1998-tól állami erdő):
Téb-erdő: fokozottan védett, 50-70 éves gyertyános tölgyes.
Nagy-erdő: fokozottan védett 150-200 éves gyertyános tölgyes.
Kőris erdő: A településtől nyugatra-délnyugatra található keményfás ligeterdő, mely sok helyen a gyertyános tölgyesek jegyeit hordozza.
A Tisza tarpai hullámterében is jelentős kiterjedésű galériaerdő húzódik meg. A Kőris-erőben, ahol a gólyák gyülekeznek. Üreges tövű 595 cm kerületű, 26 m magas kocsányos tölgy áll. A Gácsa-holtágnál látható egy 560 cm kerületű. 28 m magas fekete nyárfa, a Tisza partjánál, a Gácsa dűlőben pedig egy 240 cm kerületű 18 m magas, szép kislevelű hársfa.

Kertes területek
A falu legnagyobb kiterjedése és legrégebbi múltra visszatekintő kertes területe a Tarpai Nagy-hegy, ahol még ma is jelentős a szőlőterületek aránya, azonban egyre elterjedtebb a kertek szántóként való hasznosítása. Építészeti és településképi szempontból is értékes a présházak és pincék együttese.

Mezőgazdasági majorok
A külterület meghatározó elemei a mezőgazdasági major, a Gulácsi úttól Északra, mely magántulajdonban van. A szövetkezeti rendszer megszűnését követően hasznosították egy ideig az épületeket, melyek jelenleg üresen állnak, az épületek és környezetük folyamatosan pusztul A gazdák általában a meglévő belterületi portáikon helyezik el épületigényes tevékenységüket. A majorok nem teljesen kihasználtak, azokban jelentős tartalék területek vannak.

Településkép és utcaképek

A halmaztelepülésen kialakult teresedések és utcaképek az épített örökségeknek, valamint a településszerkezetének meghatározó elemei. A nagyközség településképére jellemzőek az igen nagy szélességű utcák, ahol két-két oldalt általában őshonos fasor áll.
Tarpa Nagyközség legfontosabb és megőrzendő morfológiai, településképi értéke, a tájban való igen előnyös elhelyezkedése. Kiemelkedő tájérték keleten a Tisza, északon és nyugaton az erdőterületek alján húzódó beépített területek szántóterületeket, gyümölcsösöket fognak közre. A Tarpai Nagy-hegyről a teljes település területe áttekinthető. Kiemelten kezelendő „kilátó" jellegű pontot azonban – éppen a nagyszámú lehetőség miatt – nem lehet megállapítani és kiemelni. Ugyanakkor az utcaképek, a beépítés, az épületek közvetlen látványai örökségi szempontból jelentős értékeket képviselnek. Ennek oka kettős:

- egyrészt a legrégebbi és megmaradt épületállományban a nagyközség mezővárosi múltjából adódóan lakossága viszonylagos jólétének köszönhetően magas értékű népi építészeti emlékek találhatóak,
- másrészt a legutolsó évtizedek új építkezései és átépítései eredményeként a község épületállománya helyenként vegyes jellegűvé vált, ennek ellenére összefüggően azonos karakterű, védelemre érdemes folytonos utcaképek maradtak fenn Tarpán.

Egyébként a Nagyközség épületállománya, a házak karaktere Tarpán meglehetősen vegyes, ami egyaránt összefügg a telekrendszer vegyességével, az építés korával, az eltérő időszakokban történt építés keveredésével, nem utolsósorban pedig a házak igen különböző építészeti színvonalával. A település belterületén a hagyományos – védett – falusi porták mellett az alábbi egyéb jellegzetes típusok találhatók a községben:

- hatvanas években épült sátortetős „kockaépületek" - a település belsőbb területein mindenütt fellelhetők, sajnos a településkép szerves részeivé váltak;
- utcavonalra merőleges tetőgerincű újabb házak - szélesebb traktussal épültek a 80-as években, esetenként a településképben méreteikkel zavaróak, különösen, ha tetőtér-beépítéssel épültek;
- a legutolsó évek „divatos" épületei - szerencsére csak viszonylag kis számban lelhetők fel túlformált, túldíszített házak.

Az építészeti heterogenitás ellenére a község épületállománya jól illeszkedik a tájba, ami elsősorban a magastetős hagyománynak, a település sajátos morfológiáját tiszteletben tartó korábbi településrendezésnek és a műemlékvédelemnek tudható be.

A település belső rendjének formálásában és a falukép alakításában jelentős szerep hárult a különleges feladatkörrel rendelkező épületeknek és a földterületeknek.

A magyar falurendszer nagyjából egyidősnek tekinthető a magyar kereszténységgel. Következésképp a templom faluképre gyakorolt hatása is ilyen múltra tekint vissza. A Tarpai Református Templom körül is keletkezett egy tér, amely a fórum szerepét töltötte be a falu életében. Itt találkoztak és beszélgettek egymással mise, illetve istentisztelet előtt és után a falubeliek, itt tarthatták a piacot, a búcsút, a hirdetést, a népgyűlést. A templom körüli térformálást eleve szükségessé tették az egyházi rendezvények, körmenetek. A házak sorában épült a templom, az utca kiszélesedett körülötte és létrejött a falu közepének kijáró térség. A templom körüli tér vonzotta a jelentősebb középületeket: az iskolát, a községházát. A templom közelébe igyekeztek építeni házaikat a település módosabb lakosai is, mivel a templom környéke számított a helység legrangosabb részének.

A faluképet, városképet befolyásoló épületek sorában fontos hely illeti meg a malmokat, csárdákat, fogadókat.

A különleges szerepű közösségi földterületek településképet befolyásoló hatását legjobban a Tarpai temető példája szemlélteti. A temető településen belüli elhelyezkedésének rendje a történelem során valószínűleg többször változott. A honfoglalás, államalapítás korabeli magyarság valószínűleg az állandó vagy ideiglenes települések lakóterületén kívül temetkezett kisméretű temetőkbe. A kereszténység felvétele után viszont királyi rendelkezés írta elő a temetkezés új rendjét. A középkorban valószínűleg a település temploma mellé temették a halottakat. Magyarországon a 16–17. században megkezdődött a temetők kitelepítése a templom mellől. A változás sürgetői legtöbbször helyszűkére, a templom állagának romlására, illetve egészségi okokra hivatkoztak. Jelentős állomásának számított ebben a kérdésben Mária Terézia 1771. évi rendelete és a kötelező erejű 1876. évi XIV. törvénycikk. Ezt követően Tarpán is igyekeztek árvízbiztos helyet találni a sírok számára.
A települési összkép alakulásában fontos szerepet kaptak az un. külső vásárterek, amelyeknek helyét általában a mezővárosok és falvak szélén mérték ki. E vásárterek, amelyet a falusi vásártartási jog 19–20. századi kiszélesedése idézte elő, nagy gyepes közterületek. Tarpán a Kölcsey F. u. 0194/2 hrsz-ú ingatlan térségében lehetett.

Településszerkezet és telekhasználat

A települési örökség az épített környezet történeti települési értékeinek összessége. Nem egyszerűen a történeti objektumokat jelenti (épített örökség), hanem az azok által létrehozott térbeli rendet, az általuk megnyilvánuló településképet. A települési örökségnek igen fontos része a térbeli elemek sokasága között kirajzolódó településszerkezet, azaz az utca- és térrendszer, sőt az épületek „alatt" nyugvó telekrendszer is. A településszerkezet csak a településeket befogadó tájjal együtt értelmezhető igazán, tekintettel a történelmi léptékű gazdálkodási-életmódbeli és térszerkezeti kölcsönhatásokra (Máté 2001).

A település létrejöttéről és korai állapotáról a régi idők öregjei így vallottak: „Tarpa annak idején szétszórt település volt, mert a Tiszának akkor még nem volt töltése, és a Tisza folyt mindenütt, ezért a dombokra építkeztek".

A település méreteinek és szerkezetének alakulását az I. II. és III. katonai felmérés térképei és az oklevelek adatai alapján nyomon lehet követni. Az 1648. évi urbárium szerint 91 telek volt ekkor a faluban. Az 1683. és az 1686. évi összeírás már utcanevek alapján jegyzi a telkeket, és az utcákat meg is nevezi: Kis utca, Tóhát utca, valamint ennek folytatása, a Velence és Kandia utca. Az észak-déli irányú Hajnal utca a Kandia utcát köti össze. Ebben az összeírásban szerepel még a Kertalja utca, a Badaló utca valamint a Kiskandia utca. A XVII. században egyértelműen megállapítható, Tarpa már egy nyolcutcás halmaztelepülés, melyen kúria, vagy nemesi udvarház léptékű épületek is vannak, melyek a malom, a kocsma és a XV. században épült, majd többször átépített templom mellett álltak.

Az utcák elnevezéseit tekintve bizonyosnak tarthatjuk, hogy a Tóhát, Velence, Kandia szavak vízzel kapcsolatos helyeket jelölnek, csakúgy, mint „az egyház birtokában lévő Sziget nevű hely, bent a városban, mely hajdan temető volt." Ezen a területen állt a templom is. 1686-ban egy új paplak alapozásánál fatörzsből durván kifaragott hajót találtak a földben, mely a városon belüli vízi közlekedést bizonyítja. Ezek a XVII. századi, vagy még esetleg előbb keletkezett utca elnevezések mind a mai napig élnek Tarpán.

Tarpa az első katonai fölmérés idején (1782-85) a XVII. századi nyolc utcához képest tovább bővült. Megjelent a térképen a templommal szemközti tölcséres kiszélesedés, melyet aztán Nagy Derék utcának, majd Piacnak neveznek és használnak később. Látszik a piac északkeleti végén nyíló Hatház utca (mai nevén Batthyány utca) és a mezőváros déli részén nyíló keleti-nyugati irányú, ma „Gatyületnek" nevezett kis utca is. Az I. katonai felmérés talán leglényegesebb információja, mely a vízjárta helyekre utaló utcanevek okát bizonyítja, hogy e térképen a Tóház utca valóban egy hosszan elnyúló vízfelület partján fut, majd ennek folytatásában a Velence és Kandia utcák is víz mellett települtek. A templom és környéke valóban sziget lehetett, e térképen már csak félsziget. A tarpai földek északi határát a Sipo (Szipa-patak) jelzi, és belőle rengeteg ér fut a nagyrészt erdő- borította területeken a Tisza felé. Ma a település és a hegy közt már erdőnek nyoma sincs. Ez ma a falu marhalegelője.

Tarpa településszerkezete egyértelműen középkori eredetű. A különleges rajzolatú utcahálózat kialakulásában jelentős szerepet játszottak a vizek és a néhány méterrel magasabb „hátak". A településre jellemzőek az utcák találkozásainál gyakran kialakuló széles teresedések (pl. a szárazmalmok helyei). Az aránylag keskeny 8-12-20 méter széles, és igen hosszú, 200-300 méteres telkek, melyek udvaron túli részei főleg gyümölcsösök. Az ettől jelentősen rövidebb telkek egy-egy későbbi osztás eredményei. A település északi és keleti végein (újváros) létrejött szabályos telekosztású részek már egy tervezett fejlesztés eredményei.

Tarpa belterületének nagy részét a falusias lakóterület teszi ki. Ezekben a területekben lakóházak találhatóak, melyeknek a legnagyobb része még XX. század elején épült. A település lakóépületeinek jelentős százaléka lakatlan, ezek az épületek pusztulásra vannak ítélve. A nagyközségben a lakosság jelentősen lefogyatkozott az utóbbi században, a hajdan 4500 főt is számláló nagyközség ma már csak árnyéka önmagának.

A nagyközség közepén településközponti vegyes terület található, ahol a legtöbb közintézmény egymástól közel helyezkedik el. Ebben a területben található meg a református templom, a községháza, az általános iskola és óvoda, művelődési központ, könyvtár, posta, rendőrség, orvosi rendelő, kereskedelmi és vendéglátói egységek, terek és szobrok, közparkolók.

Az oldalhatár mellett épült háromosztatú lakóházak lehetőséget nyújtottak arra, hogy a kert hátsó irányába bővülést alakítsunk ki, amelyek állattartó és gazdasági épületegységekből állt, az egybefüggő épületegyüttes sokszor még az 50 métert is elérte. A XIX. században az épületek tornáccal is bővültek, melyek az átmenti tárolással szolgált, valamint energiaháztartás javító szerepű.

A nagyközség első telkei mezőgazdasági tevékenységre rendezkedtek be. A lakóépületen kívül számos melléképületeket kaptak a telkek. Általában a keskeny szélességű telken az északi oldalra épült fel a háromosztatú parasztház, melynek utcára eső részén a szoba állt, mögötte lakókonyha egy tűzhellyel, és a hátsó traktusban a tárolóhelyiség volt. A lakóépületet legtöbbször oldalhatárra építették, amely a szomszéd teleken élők nyugalmának elengedhetetlen feltétele volt. Az udvarok és lakóépületek közötti állandó váltás eredményeként alakultak ki a település faluképei.

Településkarakter

A településszerkezet történeti kialakulását megismerve nagy pontossággal rendszerezhetők Tarpa Nagyközség településszerkezetének örökségvédelmi szempontú értékei:

- a település beépült területeinek a táji környezettel szerves kapcsolatot tartó elrendeződése, viszonylagos kompakt egysége;
- az utcahálózatnak a szerves történeti fejlődés során kialakult rendszere, vonalvezetése, amit csak az elmúlt évtizedek új utcanyitásai egészítettek ki nem megfelelő módon;
- a településközpont környezetében kialakult a térrendszer – annak közterületi kialakítása, mely tovább erősíthető.

A község telekrendszere a leírt településfejlődési folyamat eredményeként igen különböző elemekből áll. Emiatt örökségvédelmi szempontból a telekrendszer elsősorban az MJT-n tekinthető műemléki értéknek, ott, ahol azok a korábbi évszázadokban kialakultak. A település belterületén, a műemléki jelentőségű területen jelentkező visszafogottabb építési igények miatt nem várható a kialakult telekrendszer számottevő átalakulása, néhány helyen ugyanakkor kimondottan szükséges új beépítések kijelölése.

A falu

A halmazfalu olyan település, amelynek belsősége szabálytalan alaprajzú, és e települési szabálytalanság minden lényeges alaprajzi vonásra kiterjed. Házai rendszertelen összevisszaságban állnak, táblatelkei és telektömbjei szabálytalan alakúak. Utcái rövidek és zegzugosak. A halmazfalu, amelyet a német szakirodalom Haufendorfnak nevez, a települések egyik ősformája. Nemzetektől és népektől független településforma. Előfordul az egész világon. A történelmi Magyarország területén különösen gyakori és jellemző.

A Tarpára jellemző csigavonalas úthálózatú halmazfalu főútjai egy központi szerepű térre, a Községháza előtt futnak össze. Bármerről érkezik is valaki a településre a szabálytalan alakú központi részre, a Református templom környékére vezet, ahol minden út találkozik. A településperem néha szabályos kör alakú, máskor alaktalan idomú. Előfordul „körutakkal" tagolt gyűrűs szerkezetű településrész.

Kétbeltelkes település (ólas-kertes)

A halmazfalu egy korábbi változata, melyet a magyarság egykori életformája alakított, de napjainkra már teljesen eltűnt településforma. Jellemző rá, hogy a lakótelkek és a gazdasági udvarok térben elkülönültek egymástól. A kerítetlen lakóházak a falu közepén álltak és a gazdálkodáshoz nélkülözhetetlen ólak vagy ólas-kertek vették körbe.

Falukép, utcakép

A település belső rendjének formálásában és a falukép alakításában jelentős szerep hárult a különleges feladatkörrel rendelkező épületeknek és a földterületeknek.

A magyar falurendszer nagyjából egyidősnek tekinthető a magyar kereszténységgel. Következésképp a templom faluképre gyakorolt hatása is ilyen múltra tekint vissza. A Tarpai Református Templom körül is keletkezett egy tér, amely a fórum szerepét töltötte be a falu életében. Itt találkoztak és beszélgettek egymással mise, illetve istentisztelet előtt és után a falubeliek, itt tarthatták a piacot, a búcsút, a hirdetést, a népgyűlést.

A templom körüli térformálást eleve szükségessé tették az egyházi rendezvények, körmenetek. A házak sorában épült a templom, az utca kiszélesedett körülötte és létrejött a falu közepének kijáró térség. A templom körüli tér vonzotta a jelentősebb középületeket: az iskolát, a községházát. A templom közelébe igyekeztek építeni házaikat a település módosabb lakosai is, mivel a templom környéke számított a helység legrangosabb részének.

A faluképet, városképet befolyásoló épületek sorában fontos hely illeti meg a malmokat, csárdákat, fogadókat.

A különleges szerepű közösségi földterületek településképet befolyásoló hatását legjobban a Tarpai temető példája szemlélteti. A temető településen belüli elhelyezkedésének rendje a történelem során valószínűleg többször változott. A honfoglalás, államalapítás korabeli magyarság valószínűleg az állandó vagy ideiglenes települések lakóterületén kívül temetkezett kisméretű temetőkbe. A kereszténység felvétele után viszont királyi rendelkezés írta elő a temetkezés új rendjét. A középkorban valószínűleg a település temploma mellé temették a halottakat. Magyarországon a 16–17. században megkezdődött a temetők kitelepítése a templom mellől. A változás sürgetői legtöbbször helyszűkére, a templom állagának romlására, illetve egészségi okokra hivatkoztak. Jelentős állomásának számított ebben a kérdésben Mária Terézia 1771. évi rendelete és a kötelező erejű 1876. évi XIV. törvénycikk. Mezővárosokban és nagyobb falvakban, így Tarpán is belterületszéli temetőt már három oldalról körbevette a fejlődő zárt település. A temető általában a település egyik aránylag magasan fekvő helyét foglalja el, így Tarpán is igyekeztek árvízbiztos helyet találni a sírok számára.

A települési összkép alakulásában fontos szerepet kaptak az un. külső vásárterek, amelyeknek helyét általában a mezővárosok és falvak szélén mérték ki. E vásárterek, amelyet a falusi vásártartási jog 19–20. századi kiszélesedése idézte elő, nagy gyepes közterületek. Tarpán a Kölcsey F. u. 0194/2 hrsz-ú ingatlan térségében lehetett.
A középkori faluásatások tanúsága szerint a 15–16. századi alföldi falvak házai ritka és laza sort alkottak ugyan, de a köztük haladó úthoz, illetve egymáshoz viszonyítva meglehetősen rendszertelenül álltak (Papp L. 1931: 139; Kovalovszki J. 1980: 42–43; Pálóczi Horváth A. 1986: 224, 225, 227).

A települési összkép alakulásában fontos szerepet kaptak az un. külső vásárterek, amelyeknek helyét általában a mezővárosok és falvak szélén mérték ki. E vásárterek, amelyet a falusi vásártartási jog 19–20. századi kiszélesedése idézte elő, nagy gyepes közterületek. Tarpán a Kölcsey F. u. 0194/2 hrsz-ú ingatlan térségében lehetett.

A középkori faluásatások tanúsága szerint a 15–16. századi alföldi falvak házai ritka és laza sort alkottak ugyan, de a köztük haladó úthoz, illetve egymáshoz viszonyítva meglehetősen rendszertelenül álltak (Papp L. 1931: 139; Kovalovszki J. 1980: 42–43; Pálóczi Horváth A. 1986: 224, 225, 227).

A beépítés rendjét tekintve alapvető kérdés, hogy a lakóházak elérik-e az utcavonalat, vagy valamiért beljebb állnak. Olyan vidékeken, mint pl. a Székelyföldön vagy a Fekete-Körös-völgyi Tárkányon (Kós K. 1976: 36), ahol méreteinél, díszítettségénél fogva a kapu túlhangsúlyozott, utcavonalon álló házak esetében is meghatározó szerepe van a kapuknak az utcakép formálásában. Tarpán – akárcsak Erdélyben – a kapuknak, kerítéseknek nagyobb szerep jut az utcakép formálásában.

Az utcavonaltól beljebb álló lakóházak nem rendszertelenül, hanem utcaképi rendszert alkotva épültek. Az ún. előkertes beépítés az utcakép formálásának az a módja, amelynél a lakóházak homlokzati végfalai nem közvetlenül az utca vonalára épülnek, hanem attól néhány méterrel beljebb. Tarpán is a végfalaktól a járdáig terjedő területen kis kertek képződtek. Az utca vonalát a telkek kerítései, valamint az azokat megszakító kis- és nagykapuk jelölik ki. Az előkertes beépítés az egész magyar nyelvterületen elterjedt.
Utcavonalas beépítés esetén – amire Tarpán is van példa – nincs előkert. A lakóházak első végfala az utca vonaláig nyúlik, és az első homlokzati falak tövében húzódik a járda. A Templom környezetében, a Kossuth L. utcán látni ennek szép példáit. Utcafronttal párhuzamos kialakítású az épületre – hajlított ház – példáit szintén a Kossuth L. utcán lehet találni. Előkert nélküli beépítés általában, vagyon- és rangjelző szerepe miatt a településen belül inkább a legmódosabb rétegek építkezését és telekhasználati rendjét jellemezte.

A Kárpát-medence rendezettnek mondható falvaiban általában az utca közepén halad a kocsiút, amely lehet átmenő forgalmú vagy helyi jelentőségű közlekedőút, és az utca két szélén gyalogjáró húzódik. Az árok és a gyalogjáró, illetve a kocsiút és a gyalogjáró közé legtöbbször fasort ültetnek. Az utca fáinak fajtája pl. szilvafa jellemző Tarpára.

Az épületek, kerítések, kapuk és fák együttese által kialakított utcaképek magában hordozza a település múltját, táji és népi hovatartozását, a falulakók hagyományőrző akaratát, vagyoni helyzetét, újító készségét, a településre jellemző telekrendet. Mindezekkel együtt az utcakép tájformáló és építészeti elem is.

A szépnek, esztétikusnak mondható utcakép sokféle tényező együttes hatásának eredményeként jöhet létre. Elengedhetetlen az épülettömegek, a tetőformák, a nyílások harmonikus kialakítása, de nélkülözhetetlen az apró részletek, a kis építészeti elemek míves megformálása is. A falusi utcakép kompozíciójának egyik legfontosabb tényezője a hasonló és ismétlődő építészeti elemek – a lakóházak, kerítések, kapuk – ritmikus sorolása legyen.

A hagyományos településképben kedvezőtlen változást hoztak az 1970-es éveket követő építkezések: a kialakult hagyományos telekstruktúrában jellemzően kéttraktusos házak épültek, amelyek mérete, tömege, magassága jelentősen meghaladta a kialakult beépítést. A régi épületeket bővítették, korszerűsítették, megjelentek a településen a tájidegen anyagok, szerkezetek, pl. nagyméretű nyílászárók, hullámlemez tetőfedések. Az előzőekben részletezett változások további burjánzásának elkerülése érdekében a megőrzésre érdemes utcaképet, a belterületét védett térszerkezetét, az Örökségvédelmi Hatóság a Műemlék Jelentőségű Terület bevezetésével kívánta megvédeni. A már műemléki oltalom alatt álló épületek őrzik az építéskori állapot tömegét, arányait, anyagait, helyi védelemmel a többi épület is oltalom alá helyezhető.

Telekszerkezet, beépítési mód és épülettípusok

A belsőség legkisebb alkotóegysége: a telek

A lakótelepülés szélén, közelében vagy legalábbis a belső határban csoportosan elhelyezkedő mezőgazdasági telephelyeket, gazdasági udvarokat sokféleképpen nevezte a magyar parasztság, és többféleképpen nevezi a magyar néprajztudomány is. A név néha utal a domináns funkcióra vagy épületre. Előfordult, hogy a funkcióváltozás maga után vonta az elnevezés megváltozását is. Máskor változott ugyan a használat módja, sőt a telep építészeti képe is átalakult, de a név a nyelvi konzervativizmus hatására változatlan maradt. A magyar parasztság a belső határbeli gazdasági telephely jelö-

lésére az alábbi elnevezéseket használta leggyakrabban: kert, majorkert, szálláskert, tanyakert, ólaskert, akloskert, akol, istállóskert, pajtáskert, csűröskert, szérűskert, szénáskert, lóger, rakodó. E kifejezések hatására terjedt el a magyar néprajztudomány és a társtudományok szóhasználatában a kertes település, a szálláskertes település, az ólaskertes település és a csűröskertes település terminológia. Tudományos spekuláció eredménye lett a kétbeltelkű település elnevezés.

Az „ólaskertes" és a „csűrös" jelzők egy-egy táj szóhasználatát, illetve domináns épületét tükrözik, ezért nem léphetnek föl az általánosítható tudományos terminológia igényével. Erre a célra három megnevezés jöhet számításba: a „kétbeltelkű", a „kertes" és a „szálláskertes" kifejezés.

A „kétbeltelkű" szó kifejező és jó, csak nem mindig alkalmazható. Néha ugyanis a második beltelek feudális jogi értelemben talán nem is volt beltelek. Viszonylag sokszor előfordult, hogy a gazdasági telephelyek csoportja kívül esett a hivatalos belterületen.
A „kertes" kifejezésnek nagy hagyományai vannak a néprajzban. Jórészt ezt vették át a társtudományok is. A baj az, hogy a „kertes település" igazi jelentését két-háromszáz beavatott érti, mint valami tolvajnyelvet. A többi 15 millió magyar számára a kert zöldségfélék, szőlő és gyümölcs termesztésére használt földdarabot jelent. Ajánlatos tehát olyan jelzőt választanunk a település szó mellé, amelynek tudományos és köznyelvi jelentése megközelítőleg azonos.

A „szálláskertes", illetve a „szálláskert" kifejezés általános alkalmazása mellett szól, hogy a kifejezés két nagyon régi magyar szó összetétele. Benne a „kert" szó megkapja a mai ember számára feltűnést keltő, kiválóan magyarázó jelzőjét. A „szállás" szó pedig utal a telephely tartozék jellegére és rajta keresztül a településosztottság és a „szállás elv" népeken átívelő ősi gondolatára. Kötetünkben következetesen a „szálláskertes település" kifejezést használjuk.

Ősi soron, illetve egy-egy település létrejötte vagy szálláskertessé válása idején a szálláskerteket szabadon foglalták el a gazdák a lakótelepülés körüli földekből. Az elfoglalt, körülkerített és épületekkel ellátott szálláskert gazdája, szabadalmas helyen tulajdonaként, úrbéres függőségű helyen örökbirtokaként használhatta gazdasági telephelyét.

Örökíthette, feloszthatta. Az esetek többségében eladhatta. A szálláskert általában második belteleknek számított. Úrbéri jogállású helyeken az urbáriumban meghatározott beltelek részének, a lakótelek kiegészítésének tekintették. A 18. században, amikor még új szálláskerteket lehetett fölfogni, a szálláskertnek elsősorban nem a földje volt az érték, hanem a kerítése, épületei, vagyis a belefektetett munka. Az sem volt közömbös, hogy hol feküdt a kert: közel, távol, magaslaton, vízállásos mély földön, könnyen vagy nehezen megközelíthető helyen. A 18. század végén, de főleg a 19. század első felében a szálláskertes berendezkedésű helyeken a közlegelő védelme címén a tanácsok már nem engedélyezték újabb szálláskertek foglalását. Ebben az időben nagyon jellemzővé vált a szálláskertek fölosztása és adásvétele.

A szálláskertek alapterülete fölöttébb változó nagyságú volt, ezért nehezen határozható meg átlagos méretük. A 18–19. századi forrásokban emlegetnek 500–600 négyszögöles és 100–150 négyszögöles szálláskerteket egyaránt. Közepes nagyságú parasztgazdaság számára valószínűleg 3–400 négyszögöles telephely volt szükséges. Ritkán, főleg újonnan települt helységek esetében előfordult, hogy a szálláskertek utcát alkotva sorban álltak. A szálláskertek többsége rendszertelen kusza összevisszaságban feküdt egymás mellett. Főleg olyan helységek esetében volt ez jellemző, amelyeknek lakótelepülése is halmazos formát mutatott. A halmazos összevisszaságban fekvő szálláskertek legtöbbször szabálytalan alakúak voltak. Nem hasonlítottak négyzetre vagy téglalapra. Néha sokszögre emlékeztettek, de előfordult ívelt oldalú kert is.

A szálláskertek kerítései között széles, taposott utak kanyarogtak. A legfontosabb utak a település központjából, a templom tájékáról indultak. Áthaladva a szálláskertek övezetén vagy csoportján, fokozatosan szélesedtek, hogy elférjen rajtuk a kijáró és a hazajáró jószág. A főbb csordahajtó utakról fölöttébb kacskaringós, egyes szálláskerteket kerülgető, kisebb utak vezettek a szálláskert-öv vagy -csoport belsejébe. Ezeken jártak az állatok és ezeken közlekedtek a gabonát, takarmányt szállító szekerek. Az alföldi mezővárosok szálláskertjeinek kerítését leginkább trágyából és gallyakból rakták.

A települések belterületének legkisebb alkotóegységét a 20. századi magyar köznyelv teleknek nevezi. A magyar nyelvű történeti forrásokban és a népi szóhasználatban a beltelek megnevezésére az alábbi szavakat használták leggyakrabban: porta (Alföld).

A telek szó porta, fundus jelentésének kései és hivatali indíttatású kifejlődésére utal, hogy e régi és sok jelentésű szóval néhány helyen a porta egy részét, mégpedig udvaron kívül eső periferiális részét nevezte meg a népi szóhasználat (Gönczi F. 1914).

A településekkel foglalkozó tanulmányokban szokás szabálytalan és szabályos telkekről írni. A szabálytalan telkek, hacsak nem magányos települések telkei, szabálytalan telektömböket alkotnak. A szabálytalan formájú telekcsoportok között girbegurba utcák, szabálytalan terek húzódnak. A szabálytalan telkek tehát általában halmaztelepülés velejárói. Ezzel szemben a szabályos telkek szabályos telektömböket formálnak, ami egyenes utcákkal, rendezettséggel jár együtt.

A magyarországi telkek többsége szalagtelek, amely részekre tagolódik. Legfontosabb része az udvar, amely tulajdonképpen az épületek előtti-közötti közlekedőtér. Általában a legfontosabb épületeken túl, a telek közepén elkülönítenek egy területet a gabonanyomtatás, gabonacséplés, alom-, takarmány- és tűzifatárolás céljaira. Ezt a területet leggyakrabban szérűskertnek nevezik. Ezen túl következik a telek harmadik egysége, a veteményes- vagy gyümölcsöskert. Ez a hármas osztás egy jellemző séma, amelynek sokféle változata lehetséges.

A régebbi néprajzi irodalom két telektípust, illetve udvartípust különböztetett meg: az ún. csoportos udvart és a soros udvart. Soros udvarnak nevezik az olyan udvart, amelynek egyik hosszanti oldalán sorakoznak egymás után, legtöbbször csökkenő tetőmagassággal az épületek.

A soros udvarnak többféle változata fordul elő. Az egysoros udvar épületei a telek hosszanti oldalán egymás végében sorakoznak. Tetőmagasságuk általában csökkenő. Elöl az utca felé áll a lakóház. Ezután következnek az istállók, színek, ólak. Egysorosnak mondható az udvar akkor is, ha a nagyobb épületeket magában foglaló sorral szemben egy-két kisméretű épület áll (pl. nyári-konyha). A kétsoros udvar fontos jellemzője, hogy az udvaron a lakóházzal, illetve a lakóház sorával szemben másik épületsor is húzódik, amelyben szintén van jelentős, nagy épület, pl. csűr, istálló. Feltétele a viszonylag széles telek (Gilyén N.–Mendele F.–Tóth J. 1975: 30–31).

A hajlított házas udvar alapvetően kétféle, aszerint, hogy hol helyezkedik el az L betű talpához, illetve a csizma fejéhez hasonló alakú épülethajlás: elöl az utca felől, vagy hátul a kert irányában. Az utca felől eső hajlás lehet rövid, ilyenkor általában kerítés, kapu köti össze a szomszéd telek házával. Lehet azonban olyan hosszú, hogy eléri a szomszéd telek végét és teljesen lezárja az udvart az utca felé. Ilyenkor az udvar szárazkapun át közelíthető meg. Az utca felé eső hajlás az utcavonalra épített és az utcával párhuzamosan álló épületszárny mindig a legrangosabb helyiségeket, pl. a „tisztaházat", „tisztaszobákat" foglalja magába (Tóth J. 1975: 123–124; Barabás J.–Gilyén N. 1987: 27, 129). A telek utca felőli végét lezáró, szárazkapus hajlított nagygazda házak különösen jellemzőnek tekinthetők az alföldi mezővárosokban, valamint a Bácskában, ahol meghatározó szerepük volt a főterek és főutcák képének formálásában (Solymos E. 1972: 158–159; Novák L. 1989: 220, 478–534; Harkai I. 1991a: 31). Ha a lakóépület hátsó, kert felőli végén épült a behajtó utcával párhuzamos szárny, mindig kevésbé rangos funkciójú helyiségnek nyújtott teret. Legtöbbször istálló, kamra, kocsiszín gyanánt használják a hátul behajló szárnyat (Gönczi F. 1914: 420, 433; Tóth J. 1975: 28–29, 29–40).

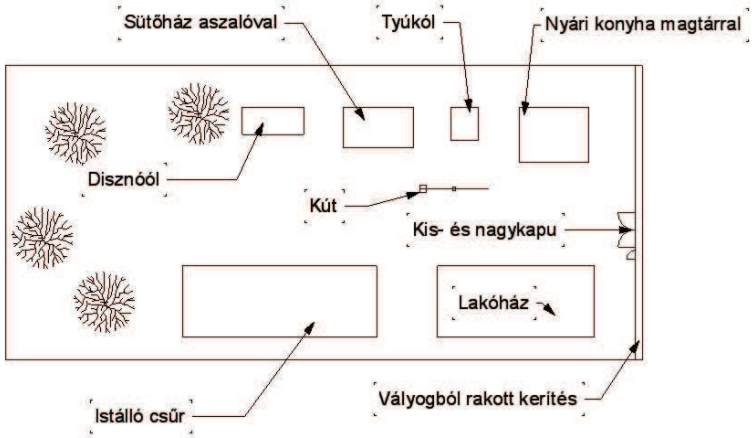

Hagyományos tarpai beépítési mód

Telek

A középkorban a falvak belső telkei általában igen nagy kiterjedésűek voltak és egy-egy településen belül méretük is közel azonos volt. Az ásatások szerint is sokszor kerített, vagy csak árokkal körülvett mansushoz (belső telekhez) már a középkorban veteményes-, szőlős-, gyümölcsös- és szérűskertek is járultak. Különösen a Tisza felső szakasza és a Szamos vidéke tűnik ilyen kertből vidéknek, ahol a kert fogalma szinte azonosult is a folyó¬parti szeg, szegh területével (szeg-kert). Ezek a kertek (mint telektartozékok) helyenként ugyan elváltak a belső telektől, de leggyakrabban a falut mintegy körülölelve, térbelileg is kapcsolódtak és kapcsolódnak ma is a házas udvarokhoz, a fundusokhoz: a veteményes¬kertek szorosabban, a gyümölcsöskertek lazábban tartoznak a belső telkekhez; önállóbbaknak csak a szőlőskertek tekinthetők mindmáig

A falubeli telek a jobbágynak nemcsak lakóhelyet biztosított, hanem többé-kevésbé munkahelye is volt. Ennek megfelelően a telek elrendeződése, külső képe annak gazdáját, s egyben a gazdálkodás általános fejlődési változatait is tükrözte. Így kezdetben a telken a „... lakóház és istálló jóformán még el sem különült egymástól: ember, állat, élelem, takarmány, mind megfért szépen egy födél alatt". A fejlődés során az épület lakó- és gazdasági szerepe mindinkább elkülönült és a korábban csak belsőben jelentkező funkciók szerinti megosztást most már különálló építmények biztosítják. Ezek az épületek a Felső-Tiszavidék belterületein szabálytalanul helyezkedtek el és közülük a legfontosabb — mint mindenhol — itt is a lakóház volt. A melléképületek ekkor még lábakon álló fedelek, színek vagy részben (esetleg teljesen) földbe süllyesztett építmények voltak, amelyekben válogatás nélkül egyaránt helyet kapott a betakarított takarmány, a learatott gabona, a sokféle háziállat, a házból ki¬szoruló szerszám stb. Ezek a „komplex" rendeltetésű melléképületek általában fából készültek és ajtó nélküliek voltak.

A körülkerített udvarok rendezett beépítése kezdetben még együtt járt a már mértanilag zárt formájú (négyzetes, vagy téglalap alaprajzú) épületek egy udvaron történő csoportos elhelyezkedésével (csoportos udvarház), amiből a XIV. században még általánosnak tekinthető nagy¬családos életformára következtethetünk.

A belső telekhez szorosan kapcsolódó veteményes¬kerteket, a fundus hátsó részéhez gyakorta tartozó gyümölcsöskerteket, de az udvar egyes telekrészeit is most már kerítés, általában fából készült fedeles, vesszőből font sövény, máshol boronákból rakott palánk, gyakrabban földhányással (vagy pl. trágyával, szőlőskerteknél földdel hintett venyigével) magasított árok vette körül.

A belső telken álló és a tároló építményekre vonatkozó szókincs a XIV. századtól kezdődően annyira meg-szaporodott, hogy ennek már feltétlenül általánosan elterjedt tárgyi alapja lehetett. 1350 körüli oklevél szerint is, a hatalmaskodók az ökröket az istállókból vitték el és már a középkori belső telekhez is hozzá tartozott a térben is hangsúlyos szerephez jutott lakóház mellett a szín, a csűr, a gabonás istálló, az abora a pince. Majd a XVI. századtól kezdődően a különböző gabonás és zöldséges vermek, élés- és sütőházak, udvari kemencék, karámos disznóólak, tyúkházak, méhesek, a XVIII. századtól kezdve pedig a sövényes juhakol.

A ház vagy házak helyét a gazdálkodás helyi rendje, a jó tájolás és a területünkön oly sokszor pusztító árvíz elleni védelem határozta meg. Hossztengelye az utcára merőleges volt (a paraszti portáknál ritkán tértek el ettől). Ablaktalan hátsó hosszfala az 50—100 cm széles kerítetlen oldalkertre, ereszcsurgóra nézett. Az egy-vagy kétablakos utcai homlokzat előtt az elrekesztett kiskertben a virágokat és a fűszernövényeket (tárkony, majoránna stb.) a ház asszonya gondozza; a szőlőlugas körüli munkát a férfiak végzik. A ház bejáratával szemben álló, gondosan épített rédelyes deszkakamora (kamara, gabonás kamra) és a régen vízszintes deszkapallókból (boronagerendákból) rakott udvarkerítés között is gyakori ez a gyümölcsfákkal gazdagított kiskert és helyenként a lugas sem hiányzik innen. A kamora fiókokban hombározzák a gabonát, ezért helyének kiválasztásánál döntő szempont volt, hogy száraz és napos telekoldalra kerüljön; egyben, hogy szembetűnő helyen is álljon és ezért a tolvajok messze elkerüljék. Mellette talál helyet a XIX. századtól területünkön igen elterjedt sütőház, amihez gyakorta két-három faoszloppal (culáppal) alátámasztott féleresz, szín, fás-szén is csatlakozik.

A házas udvaron (zöldudvaron) áll helyenként a szájas földverem is és a ház szélárnyékos, tornácos vagy ereszes udvari homlokzata elé kerül a deszkából összerótt virágtartó pad (az ászok), a fából összerótt kutyaól. Ha az itatóvályúval is felszerelt gémeskút a zöldudvaron áll, akkor általában egy korábbi baromudvaros (kettős udvaros) telekrend maradványával találkozunk. Máshol a kút a telek első és hátsó udvarát elválasztó kerítést szakítja meg és csak a korhadt ágast alul erősítő, földdel vagy kaviccsal tömített sövényfalú (vesszősövényű) rekesz, gyám kerül a gazda¬sági udvarba. A korábban fával, bödönnel, a nagyobb folyók mellett tombáccal, újabban téglával vagy kővel (betongyűrűvel) bélelt mély kút pedig a kerítésbe épül be. A kútnak a házhoz is, az ólhoz is közel kell állnia, hogy ha tűz támad, kézhez legyen az oltáshoz, mindennapos munkában pedig az itatáshoz és a házi munkához. Útjában ezért semmi sem állhatott; megközelítése és a víz tisztasága pedig megkövetelte, hogy a környezete mindig rendezett és gondozott legyen.

A ház és a nagyol közét, vagy ha erre nincs mód, a zöld¬udvar házzal szembeni oldalát a sokszor csak féleresszel fedett nyári konyha foglalja el. A nyereg- vagy sátortetős ól rövid ereszű hátsó oldalához gyakorta lábakon álló, oldalain nyitott fás-, takarmányos- vagy szekérszén is támaszkodik. A kisebb gazdasági épületekkel kétoldalt lazán keretezett gazdasági udvaron kap helyet a vesszőből fonott lábas tyúkgóré (tyúkól, tyúkház, tyúkkas), mellette a napraforgókóróból (forgóból), vagy lécekből összerótt négyzetes alaprajzú, hasáb alakú csirkeborító. Fonott oldalfalú, vesszősövényű a tengerikas is, de újabban már fából épült, oldalain lécráccsal borított kukoricagóré épül a Felső-Tiszavidéken is. A keményfa pallókból, boronákból összerótt lábas disznóól (lábasól) is (előtte akollal, karómmal) a gazdasági udvaron áll. Itt bújik meg, rendszerint az istálló mögött és a disznóól közelében (de mindenképpen az udvar mélyebben fekvő részén) a négyszögletesre, vagy körformára rakott trágyadomb és a deszkafalú, félereszű árnyészék is.

Az ólas udvaron hasábba rakva áll a kobozott tűzifa, mellette a jó előre felhasogatott tüzelő boglyája és egy-egy nagyobb élőfa törzséhez támasztottan, az újabb felhasználásra váró épületfa (építőfa). A fiatalabb gyümölcsfákat a gazdasági udvaron (amit takarmányoskertnek, vagy udvarnak is neveznek) a korlát-fa védi az állatoktól.

Az istállóóllal szemben levő telekoldalra került a csomózóház és a dohánypajta, máshol az olyan nagyméretű féleresz, amelynek egyik sarkában a répapince, másik sarkában a zöldséges- vagy krumpliverem, helyettük esetleg a karámos, aklos disznóól helyezkedik el.

A szalmás udvar emelkedettebb helyén, közel az istálló¬hoz áll a mozgatható fedelű abóra (helyenként zabórának is nevezik), és hogy a víz ne folyjon alá, gyakran árkot is húznak köréje. Száraz helyre kerül a féleresszel fedett (újabban kőkéményes) udvari kenyérsütő kemence is, amely van ahol a nyári konyhában, esetenként fedeles színben és elvétve a kertben áll.

A kétsoros elrendezésű udvar végében, háttal a szérűnek, a kertnek áll a Felső-Tiszavidék beltelkeinek legnagyobb és legjelentősebb gazdasági épülete, a csűr. A hatalmas kapukkal megnyitott tágas csűrök mindig a telkek kert felőli végébe, lobjába kerülnek. Mögötte a szérűn, a rakodón a kertet lezáró kerítésig épületet már ritkán találunk, de kúpokba rakva itt tárolják a kukoricaszárat, a forgót (a napraforgó szárát) stb., és az ódor megszűntével a csűrből kiszorult törek- és pelyvatárolók is itt kapnak helyet. Itt állt (asztagokba rakva) a csépeletlen gabona, a fának támasztott fahorog, a kákó (ezzel húzták le szedéskor a gyümölcsfa ágát). A településen csak néhány pár keresztcsűrt lehet látni.

A vesszősövénnyel vagy forgó-kerítéssel lezárt kertben a különböző rendeltetésű szájas földvermek a legfontosabb építmények. De nem hiányozhatott innen régen az apró deszkával vagy zsindellyel fedett, rövid oldalán faoszlopos gyümölcsaszaló (szilvaaszaló kunyhó) sem. Az aszalós¬kemencét a kertben is, a szalmás udvaron is mindig napos helyre állították.

Lakóház

Bátky Zsigmond a tüzelőberendezések alapján öt ház-típust különböztetett meg. Elemzésében az északi (a palóc) és a keleti (az erdélyi) háztípus között különleges helyet foglal el az északkeleti (a felső-tiszavidéki) ház, de összefoglalásában hatodik háztípusként már a felső-tiszavidéki kandallós tűzhelyes ház is előfordul. Szerinte egytüzelős (tűzhelyes) egysejtű ház az erdélyi és kéttüzelős (kemencés kályhás és tűhelyes) kétsejtű, szobás-konyhás ház a déli, a nyugati, az északi, a felső-tiszavidéki és az alföldi magyar ház. Utóbbiak közül a déli és a felső-tiszavidéki az egytüzelős háztípusra, a nyugati és az északi a kemencés háztípusra, míg az alföldi részben az egytüzelős, részben a kemencés háztípusra vezethető vissza.

A kandalló tőce előtti vaslábra helyezett, vagy láncon lógó üstben) guggolva főztek, vagy térdelve hamuban sütötték a kovásztalan kenyeret. Mivel a kandalló télen melegítő tűzhely is volt, rengeteg fát evett.

Két vagy többosztatú oldalhatáron álló típus:

A két- és háromosztatú lakóépület a legősibb és legegyszerűbb formája az egymenetes u.n. „hosszú ház", amelyik a tetőgerincével az utca vonalara merőleges és a telek északi oldalán áll.

A lakóházat alacsonyabb, de hasonló jellegű gazdasági épületek zárják. Az alaprajzi elrendezés a sorolás elven alapszik. A leggyakoribb típuson, a háromosztatú lakóépületen megfigyelhető a centrális elrendezés, ami annyit tesz, hogy a bejárat a középső sejtben van, ami egyúttal a konyha is. Ezt sok helyen egy előtérrel vezetik be. Az utca felőli „tisztaszoba" és a bejárattól jobbra eső kamra, vagy másik szobába, így a „pitvar"-ból lehet bejutni. Az előtér jellegű pitvart sok helyen „lopott tornácként" alakítottak ki.

Az elnevezés onnan ered, hogy a teret az egytraktusos ház mélységéből „loptak el".

Oldalhatáron álló beépítés kettőzött típusai:

A kétsoros beépítés esetén a nyári konyha, ill. az abból kifejlődő második hosszú ház és a szomszéd között keskeny, 1 m-nél kevesebb u. n. ereszcsurgó távolság miatt, sajátos utcakép keletkezik. Tarpán ennek a beépítésnek a továbbfejlődése nem következett be, tehát az összetartozó két sor, nem épül össze az utcafronttal, párhuzamos épületszárnnyal, és falazott kapuval.

Valódi tornácos lakóépületek:

A valódi tornác abban különbözik a toldott tornáctól, hogy a tornác az épület szerkezetének szerves részéve vált. Ez mindenekelőtt az egységes fedélszékben, és eredményeként az újra szimmetrikussá való utcai oromfalban nyilvánul meg. Valamint az eredetileg egymenetes ház másfél menetessé válik, vagyis az épület tömegének megnövekedését eredményezi. A tornác oszlopainak anyaga esztergált fa, egy-két esetben ontott vas. Jellegzetes dísze a faragott könyöktámasz. Tarpán ilyen típusú épületből tálalunk legtöbbet, sok közülük helyi védettség alatt áll.

Hajlított házak:

A hosszú ház bővülésének iránya, a lakóház északi oldalhatár menten történő sorolás hamar kimerült. A továbbépítés egyetlen lehetősége az utcával párhuzamos irányú bővítés maradt. Ez egy új fejlődési ágat indított el, hiszen az új épületszárny a korábbi hosszú szárnyra merőlegesen áll, a tetőgerinc pedig párhuzamos az utcával. Az ilyen módon bővített épületek az u. n. „hajlított házak" vagy kanyarháznak nevezzük. A fejlődés mögött a XIX. század 2 felében kibontakozó gazdasági fejlődés áll, amely egy lassú polgárosodási folyamatot indított el.

A lakóházak általában a porta elején az utcával merőlegesen helyezkednek el, de ellenkező példákat is lehet találni.

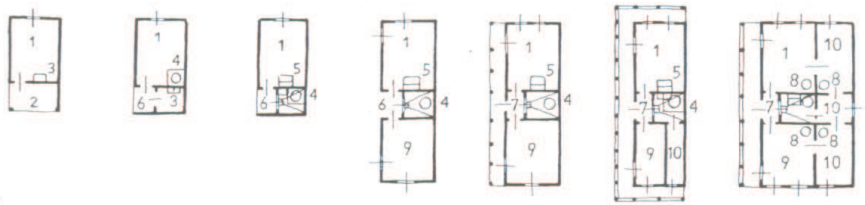

A felső-tiszavidéki lakóház fejlődése
1 felsőház; 2 pitvar; 3 kandalló, 3 kemence; 5 menekült; 6 kutyafekvő (nyitott eresz); 7 pitvar; 8 kályha, 9 hátsó ház; 10 kamra vagy oldalház

Amikor a házban a kandallót a kemence váltotta fel, a kandalló, a pitvarba települt át és a kemencét a pitvar kandallójának tőcéről tüzelték. A pitvar később - az alföldi konyhák hatására - tűzpados pitvarrá s a lakó¬ház kétsejtű szobás-konyhás" házzá alakult át.

A hagyományos épületek lábazata általában a helyi kőbányából kitermelt riolitból készültek el. Az épületek falai vályogból készültek, míg a tetőfedések közül megtalálható a cserépfedés, a horganylemez-borítás, néhol a zsindely és egyetlen egy helyen a tiprott szalmatetős fedés. A tetőforma legtöbbször a csonkaereszes nyeregtető. A homlokzat általában meszeléssel kezelt, de a nagyközségben festett példákat is találni lehet.

A homlokzatot általában klasszicista elemekkel díszítették, melyek a következők: három függőleges oszlopfő, vízszintesen kiugró párkány, valamint egyéb díszítések, mint az egyéb népi elemeket ábrázoló motívumok.

Az udvari homlokzaton általában az épület teljes hosszában, vagy csak a hátsó traktusban lévő tornácot készíttettek a tulajdonosok. Ha a tornác fából készült, akkor azok mellvédesek és esztergályozott oszlopúak, ha vályogból készült, akkor a mellvéd az hiányzik, valamint a felületük fehér meszeléssel vannak kezelve. A fa tornácos épületek általában könyökfás kialakításúak, melyek a tornácgerendához csapolnak be. A rédely deszkái függőleges fugalécezésűek, valamint felül fűrészelt vízszintes takaróléc található.

Az utcára néző homlokzat általában kettő ablakos, ha ez három, akkor a harmadik tornácablakként funkcionál. Az ablakok általában kétosztásúak, valamint felül egy vízszintes osztással ellátottak.

A legrégibb házak erdélyi mintára csúposak. A későbbiek általában az utca felől csonkakontyosak és az udvar felől kontyosak (a tetőgerincek s a kontyélek többnyire íves átmenetűek, s ez a fedésmód megszépíti a házat). A tetőt rendszerint kötözött vagy taposott szalmával, ritkán náddal fedték.

A kémény a régi lakóházaknál tapasztott sövényből, deszkából vagy vályogból készült. A falakat meszelték és a meszelést évenként kétszer megújították.

A csúpos tetejű házakból néhány éve Tarpán még jó néhány állt. Megszépítették az utcát, az anyag, szerkezet és forma egységének értelmében. Ma már csak egyetlen, a Posta u. 22 szám alatt maradt fenn.

Tarpa, Posta u. 22.sz. felújítási engedélyezési terv

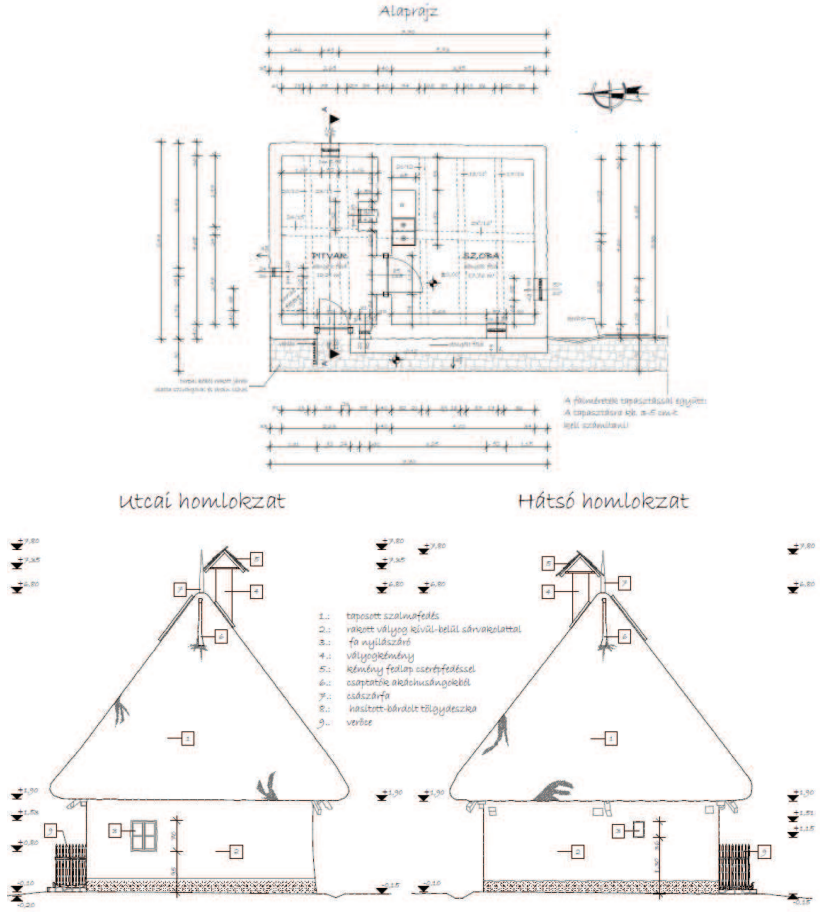

Metszet

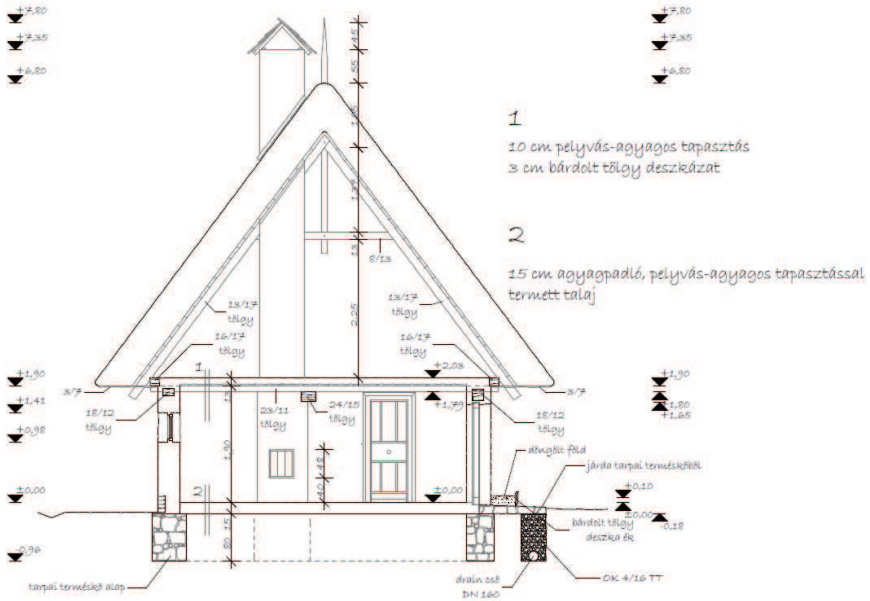

Veröce

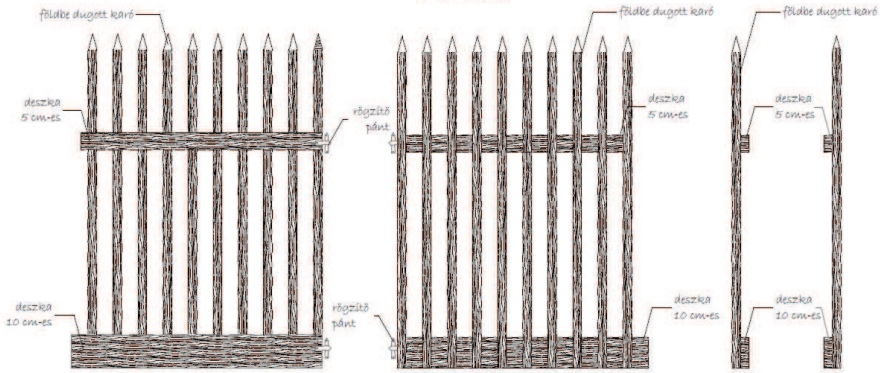

Homlokzatok

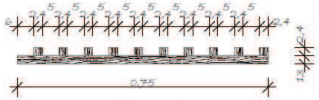

Alaprajz

Udvari homlokzat

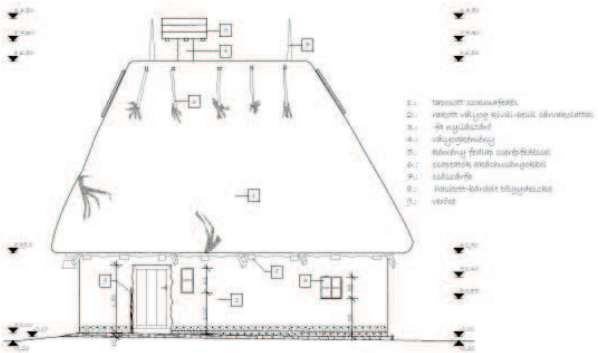

Oldalhatáron álló homlokzat

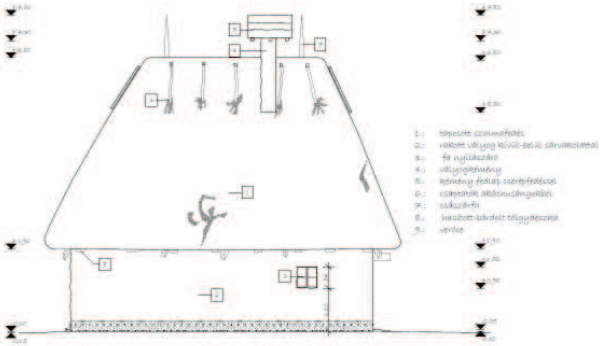

Udvari ereszcsomópont

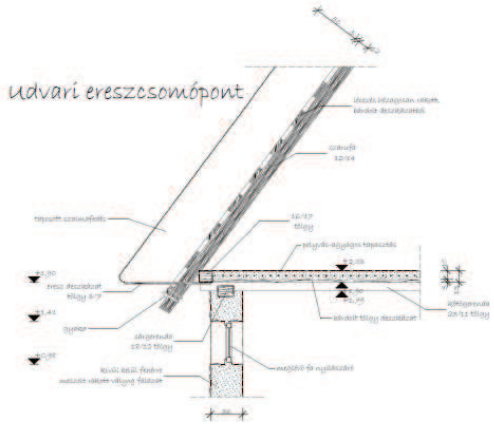

A Felső-Tiszavidék faluépítészetében nem ismerünk jelentős barokk kori lakóépületeket. Itt a klasszicizmus és az eklektika hozott létre értékes alkotásokat. Az eklektikában néhány ház homlokát egyes pilaszter applikációval tagolták. Egyes házak oromfalán a stilizált klasszicista kagyló is megjelent. Ritkább a háromoszlopos lopott tornácos lakóház, kettős, abakusszal (Tarpa, Rákóczi u. 99.,)

A Felső-Tiszavidéken az 1848-as szabadságharc utáni gazdasági fellendülés idején kezdődött el a faoszlopos tornácos ház építése és a népi mesterek magas szintet értek el a faépítés terén is ennek kialakításában. A tisza-háti rédelyes (mellvéddeszkás faoszlopos ház tornácoszlopai (szulápjai) vagy esztergályozottak, vagy faragottak. Néha faragott fejezet is került a sudarasodó tornácoszlopra. A tornácoszlopra gyakran esztergályozott díszítés is kerül és néha a tornác mellvéd oszlopa is.

Tarpa, Petőfi u. 38. sz.

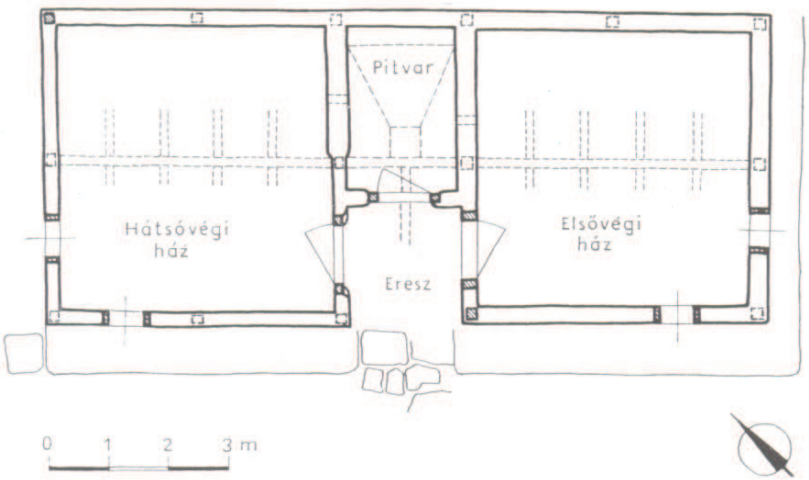

A lakószobának egy vagy két ablaka az utcára és egy ablaka az udvarra nyílik. Sajátságos, hogy mégsem találunk egyetlen sarkos berendezésű szobát sem. Általános a központos (párhuzamos) berendezés, amelyben az ágyak és egyéb bútorok a két hosszú fal mentén, az asztal és a székek a szoba közepén helyezkednek el.

A lakóházban nem találtunk dekoratív cserepes (szemes) kályhákat sem. A kandallót kiszorította a meszelt falú spór, amelynek megszépítésére nem törekedett a Felső-Tiszavidék népe. A falu a század eleji eklektikában elérkezett (a külső kialakításban is) tetszetős kétszobás, kamrás, hálófülkés, kéményes-konyhás, kamrás házig. Nem volt azonban a lakásban sem mosdó, sem mosófülke és hiányzott az illemhely is.

A falu a hozzá — szerencsére — elkésve érkezett szecesszióig egészségesen fejlődött, de harmonikus rendjén rontott a városi lakóház hatása, minden hibájával együtt. A falu — szerencsétlenségére — átvette a városi sátortetős (sőt manzárd tetős) házat, amely idegen maradt a falusi utcaképben és formailag is messze elmaradt az eklektikában kiérlelt falusi háztól. Alaprajza sem illeszthető a falusi lakóépület fejlődésének a vonalába, nem is bővíthető vagy fejleszthető. Bár a városi lakóház anyagában, egyes szerkezetével, fürdőszobájával és illemhelyével fejlődést mutat, mégis elmarasztalható fapazarló tető¬szerkezete, zsákszobái és bővítésre vagy fejlesztésre alkalmatlan alaprajza miatt.

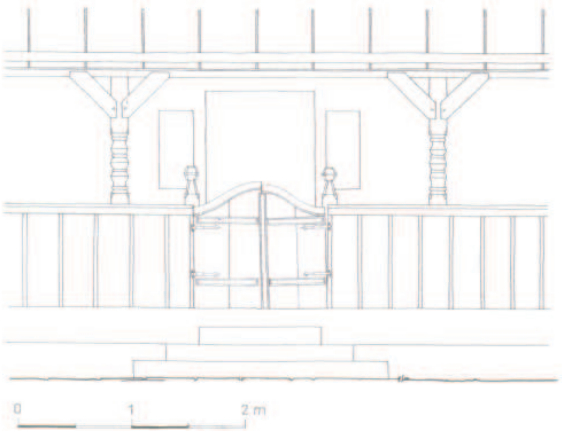

Udvari tornác részlete

Istálló, csűr

Két típusa található meg a nagyközségben. Túlnyomó többségben a téglalap alaprajzú csűrök vannak. Ezek minden esetben a lakóépület mögött, annak hosszában vannak építve, melyek kamrával vagy istállóval épültek egybe. A másik típus az úgynevezett állványos csűr, amely a telek belsejében helyezkedik el, mely szinte teljesen elzárja az udvart a kerttől. Tarpára a hosszúcsűr a legjellemzőbb.

A csűr eredeti rendeltetése a betakarított termés tárolása volt, rossz időben pedig a cséplésekor is védelmet adott. Aratás után szekérrel hordták be a termést, a kévéket és a csűr közepén levő tágas térségben, a csűrpiacon álló kocsiról rakták be a fiókokba. A cséplést régen kézi munkával, cséppel végezték, és így nagyon lassan haladt. Szükség volt tehát megfelelő fedett helyre, ahol a kicsépeletlen gabona nem ázott és csépelni lehetett rossz időben, még télen is. A csűr piacán, vagy a csűr mögötti szérűn csépeltek, mert ehhez a munkához tágas helyre volt szükség.

A hosszú csűr téglalap alaprajzú, kapuja az utcával párhuzamos, rövid oldalán van. Szélessége kb. 10—14 m, hossza kb. 12—20 m között változik, gerinc¬magassága 7 — 8 m, a kötőgerenda alatti tiszta belmagassága 3 — 3,5 m, esetleg még több is. Méretei alapján a népi építészet legnagyobb téralakítása, amelybe több megrakott szekér és 20—25 hold termése is befér. Építése már méreteinél fogva is nagy szerkezeti tudást kíván.
A hosszú csűrt két oszlopsor három „hajóra" osztja. A középső, 6— 8 m széles szabad tér a csűr piaca, szérűje. Jobbra-balra a fiókok helyezkednek el, ezeket az oszlopok, valamint vízszintes és ferde támaszok választják el egymástól. Általában öt pár oszlopon nyugszik a tetőszerkezet, és így mindkét oldalon négy-négy csűrfiók van — a csűr négyfiókos, de akad három-, és ötfiókos is. A kapufélfákra szerelt nagy csűrkapukat a két végfalra helyezik. A hátsó kapu a csűr mögötti szérű, rakodó felé nyílik. A kapu méretét a megrakott szekér szabja meg, kb. 3,5 m széles és legalább 3 m magas. A nagyméretű kapukat meglehetősen nehéz kinyitni, ezért a csűrnek a lakás — lakóház — felé eső oldalán mindig találunk egy kisajtót is.

A hosszú csűrök szerkezeti megoldása az alaprajzi elrendezéshez hasonlóan jellegzetes és egységes, szinte csak jelentéktelen részletekben van eltérés.

Petőfi S. u. 11. szám

Alaprajz

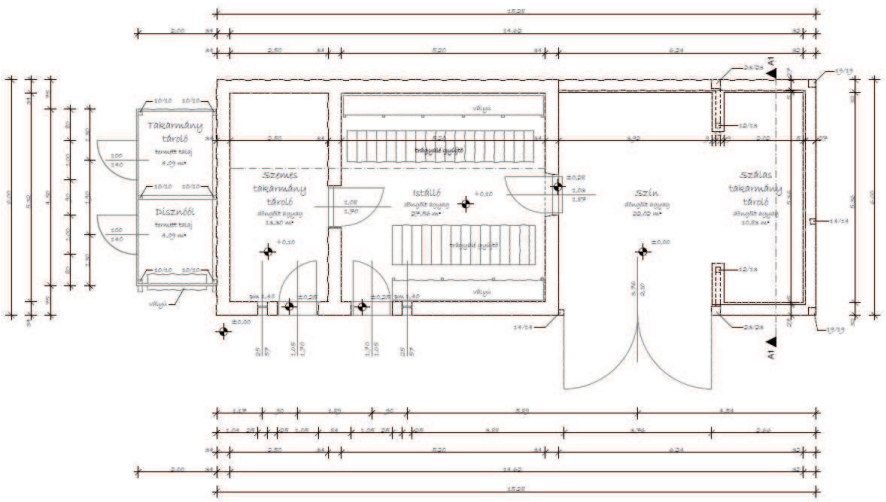

A-A metszet

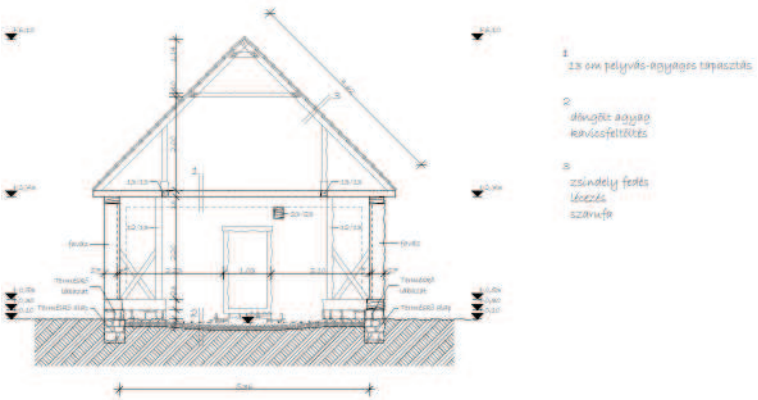

Délnyugati homlokzat

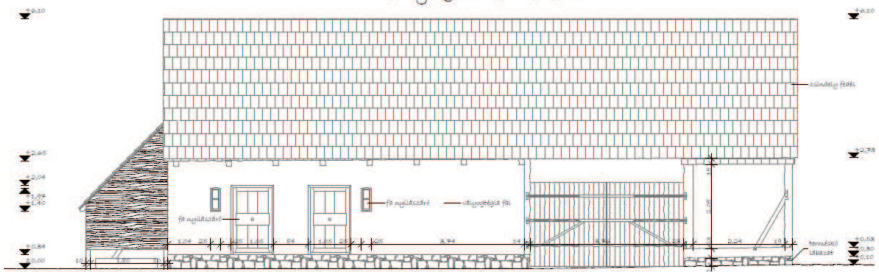

Istálló-szín véghomlokzat

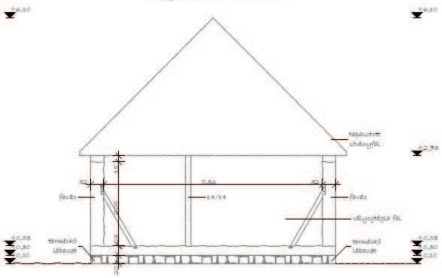

Északnyugat homlokzat

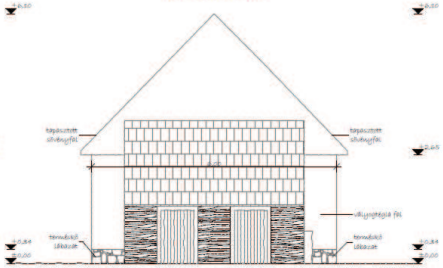

Északkeleti homlokzat

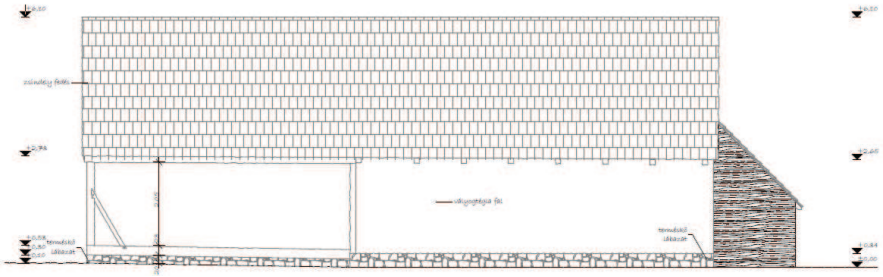

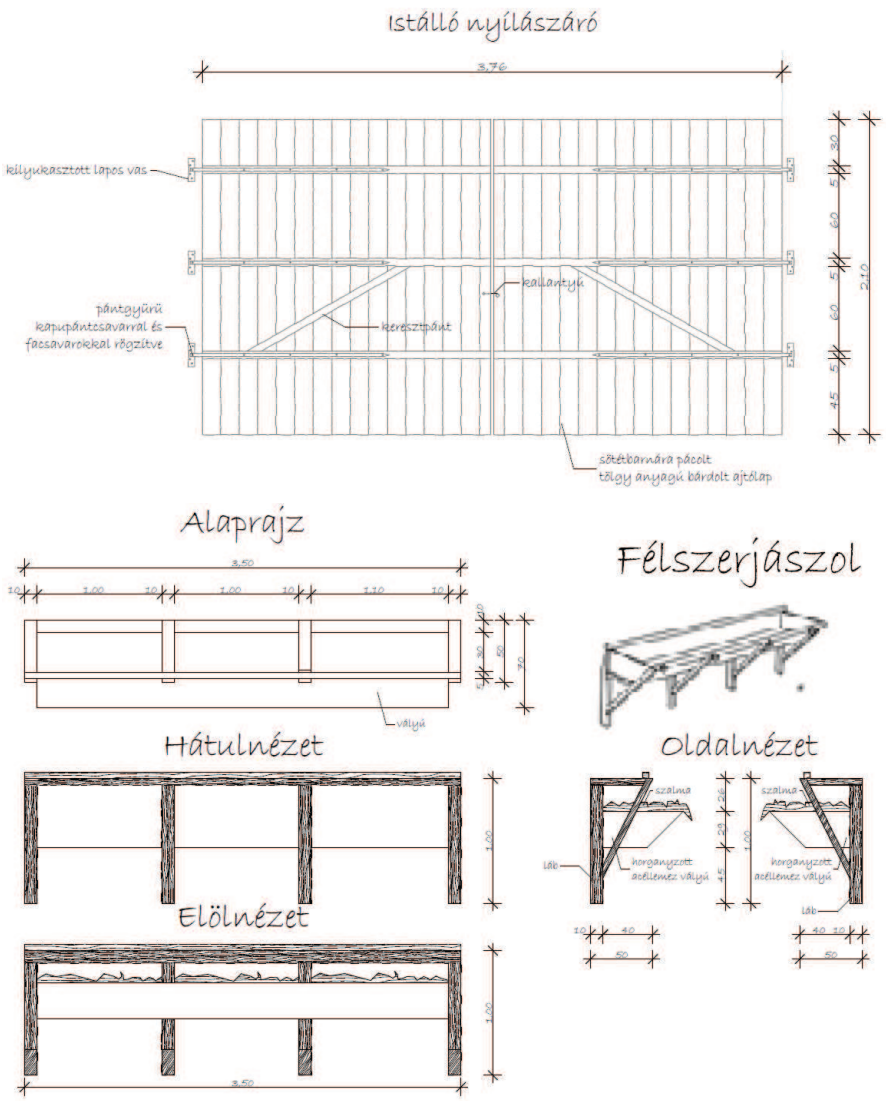

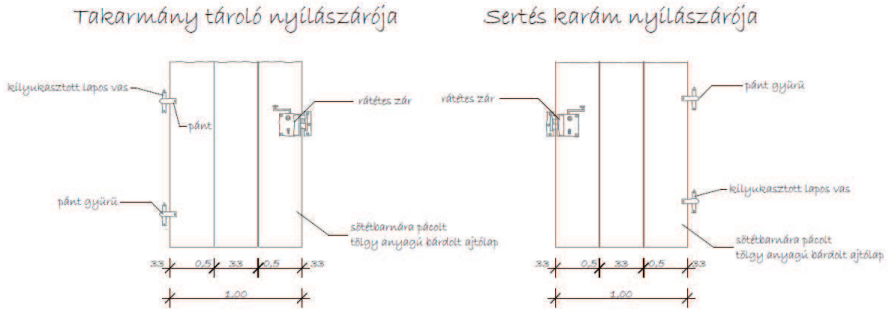

Sütőház, aszaló és nyári konyha

Nagyrészt kőlapra épült, vályogfás, legtöbbször cseréppel lefedett épület. Az épülethez két külön álló helység tartozik. Egyik rész a sütőház, amely általában kert felé néző ablakkal rendelkezik. A másik helység az aszaló, melynek belsejében vesszőkasok szolgáltak a gyümölcs aszalására. A kemencét a sütőházból fűtötték. A keletkezett füst sokszor a padlásba áramlik, onnan a tűzfalon lévő nyílásokon keresztül távozik, de legtöbbször szabadon áramlott a füst a szabadba a bejáraton keresztül.
A lakóházzal szemközt elhelyezkedő épület két részből áll, nyári konyhából és magtárból. A fal lábazata kőből készült, a fal vályogból fehér meszeléssel, valamint a lakóházzal egyező fedéssel készült el.

A felső-tiszavidéki házban a kemence új jövevény, de a modern fejlődés nem is sokáig engedte, hogy ott maradjon. Kemencére azonban nemrég is nagy szükség volt még, de ma már csak nagy ritkán fűtik be, a kenyeret a boltban veszik. A sütőnek Tarpán és környékén sok helyen kéménye sincs, a kemence száján kiáramló füst szabadon terjed, míg a tetőn levő szellőző ki nem húzza. Néha a sütővel egybeépült, lepadlásolt nyári konyha füstje is a sütő terén keresztül, a szellőzőn át távozik. Ez a megoldás annál meglepőbb ezen a tájon, mivel a füstelvezetést a felső-tiszavidéki házban valószínűleg már nagyon régen megoldották. Tarpán még a legutóbbi években is épült kémény nélküli sütőház. A legtöbb sütőnek szabad kéménye, vagy újabban közönséges sípkéménye van. A szabad kémény fala régen pacsit volt, négy árbocfa alkotta a vázát. A kémény sátrát sokszor deszkából is készítették. Az újabb szabad kémények vályogból, néha téglából épültek.

A sütőház ajtaja a rövid oldalon nyílik, előtte kis tornác, vagy konzolos eresz van. Belül csak a kemencét találjuk, melléépített katlannal. Itt sütötték régebben a kenyeret, őszszel lekvárt főztek, aszaltak.

A sütőház legtöbbször a telek házzal szemközti oldalán áll. Ugyanide kerül a nyári konyha is. E két épületet gyakran egyesítik, ilyenkor a kemence sokszor az épületen kívül van, csak tüzelőnyílása marad benn. Nyáron így nem melegít a kemence. A nyári konyha is újabb eredetű, a lakóház legújabb fejlődésével alakult ki. A sütő és a nyári konyha valójában nem is gazdasági épület, hanem a lakás elkülönített része. Csupán a gazdasági épületekhez hasonló elhelyezése és építészeti kialakítása indokolja, hogy itt tárgyaljuk. A nyári konyha elterjedéséhez hozzájárult a „tiszta szoba" igénye, amely a jobb¬módú helyeken fokozatosan az egész lakásra kiterjedt. Tavasztól őszig nem is használták a lakást, a család a nyári konyhába telepedett, amelyhez éppen ezért sokszor még egy kis szobát is építettek.

A sütő és a nyári konyha legtöbbször vályogfallal épül, de előfordul a pacsitfal újabb változata, a tapasztott nap a forgókóró is. A tetőszerkezet egyszerű szarufás, torok¬gerendás rendszerű, a kontyos és az oromfalas megoldás egyformán gyakori. A szalma, zsúp, nád, cserép és pala egyaránt szokásos tetőfedő anyag. A legrégibb ismert sütők és nyári konyhák a századforduló körül épültek, de ezek is legtöbbször már áldozatul estek a gyakori átalakításoknak.

Kerítések, kapuk

Szatmárban és valószínűleg a szomszédos Beregben is már a középkorban általános volt a kerített telek. A kerítés elsődleges célja nem is a tulajdon határának a jelzése, hanem a jószág korlátozása volt. Ezért látunk kerítést a telken belül is, az udvar és a hátsó kert — régebben szérű — felé, sőt még az udvaron belül is kis kerteket rekesztenek el. Valószínűleg kezdettől fogva gyakori volt a fonott sövénykerítés, a rekesz, amellyel a belsőséget elrekesztették. Ma is készül még sövénykerítés, amely nemrég még általános volt a szegényebb helyeken.

Tarpai sajátosságnak tekinthető a fedeles kiskapu, melynek kapufélfái talpasak, faragott, karcolt díszítésű, de előfordul az évszámos és a monogramos díszítés. Elsősorban karcolt, karéjos díszítésű, évszámos szemöldökfa található. Ezen kiskapuk zsindellyel, cseréppel és bádoggal fedettek. Található a településen olyan nagykapuszárny, melynek felső 1/3 áttört volt, díszítése pedig tulipánminta. A KÖH népi archívumában fellelhető 1958-ban elvégzett falukutatás anyagában 4-5 tőkés kapu szerepel. A tarpai Nagy-hegyen a szőlőterületeket ma is ilyen kapu zárja le.

Az utcai kerítésnek Tarpán hagyományosan két fajtája van: a fedeles deszkakerítés és a fedett, tömör és falazott kerítés. Manapság a deszkakapukat és a kiskapukat eredeti szárnyakat megtartva betonelemek közé helyezik.

A kerítés általában alacsony, egy, legfeljebb másfél méter magas, mivel fő feladatát, a jószág elbitangolása elleni védelmet így is ellátja. Csak néhány helyen, ahol a módosabb parasztság nagyobb számban élt, vannak olyan kerítések, amelyek az avatatlan szem, sőt a rossz szándékkal közeledők ellen is védelmet igyekeznek nyújtani Tarpán azt tartják, hogy a nagygazda nem szereti, ha belátnak a portájára. Itt valóban magas deszkapalánk járja, és a kapu is tömör. Gyakori a vályogtéglából falazott, vakolt kerítésfal is, amelyet régebben deszkával, vagy zsindellyel, újabban legtöbbször bádoggal fedne

Ahol kerítés van, kapunak is kell lennie — bár a nép leleménye más megoldást is talált. Régebben a falvakat is kerítették. A beregi Borzsova falutörvénye pl. a falu gyepűjét említi. Ezen a kerítésen vezettek át a mezőkapuk. A gyalogosok számára, hogy valaki nyitva ne felejtse, inkább hágcsót készítettek, amelyen — esetleg kis lépcsőre hágva — át kellett csak lépni.

A kapuk feltehetően legősibb formáját, a tőkés kaput elsősorban Beregben láthatjuk, bár máshol is sikerült egy-két kezdetleges példányt találni, sőt hellyel-közzel még a legutóbbi években is újakat készítettek. Ma már inkább a szegényebb helyeken maradt csak meg, de régebben még rangos dolog is lehetett, legalábbis erre utal a mondóka: „Tőkés kapu, nagy kutya, ott lakik a nagygazda". Ma már inkább csak a telek kert felőli oldalán találunk tőkés kapukat, mellettük néha ott a hágcsó is. Tarpán a Kishegynek (a szőlőhegy egyik oldalának) is gémes kapuja van.

Gémeskút

A kert fontos eleme volt a gémes kút, melynek teteje legtöbbször tulipánformájúvá faragták. Ma már a telek elmaradhatatlan tartozéka a kút, de ez nem volt mindig így.

Az öregek emlékezetében élő régi bodonkutak (a bodon helyi neve inkább dobony) bélése egyetlen kivájt fatörzs volt. Ma már csak a kút melletti itatóvályút faragják egy nagy fából. Elkorhadtak a deszkakutak is, amelyek váza négy árbocfához faszögekkel erősített kötésekből állt. Az árbocfák tartották a kút deszkabélését.

Vidékünkön a talajvíz kis mélysége miatt az Alföldön általános gémeskút terjedt el. A kútágasra szerkesztett tengely körül forgó gémen lóg az ostor, amelyre a vödör kerül, ezt a gém másik végén a kolonc egyensúlyozza. Az ágast néhol élőfa helyettesíti. Az egyszerű ágast ritkán díszítik, de a vésett jármú ágast szépen faragják. Ha az ágas alsó része elkorhad, 1 — 1,5 m átmérőjű körben sövényt fonnak körülötte, és a sövény közé döngölt földdel támasztják meg. Néha az ágas alsó részét teljesen kicserélik, és a megmaradó felső részhez lapolással, vas hevederekkel kapcsolják, „beoltják" az ágast.
A gémeskutak lassú pusztulásával párhuzamosan terjednek a különböző kerekes, csavaros kutak, amelyek között még a népi mesterségre jellemző szerkezetek is akadnak.
Néhány szót érdemel a tarpára jellemző „kútágas". Nem igazi ágasfáról van szó, melyen a gém fekszik, hanem a tetején ovális alakban átlyukasztott, földbe ásott faoszlopról, akár egy varrótű. Ezen az ovális nyílások fektették keresztbe a gémet. A kútkávákat hagyomány szerint deszkákból alakították ki.

Abora

Széna és kevés gabona tárolására szolgáló épület, mely négy tartóoszlopon nyugvó, mozgatható fedelű. A tetőt a tárolt takarmány alapján mozgatják fel és le irányba. Az építmény fából készül és tetejét szalmával vagy cseréppel fedik le.

A Felső-Tiszavidék legjellegzetesebb szénatároló építmény az abora, amelyet sokszor zaborának is neveznek. Ez az egyszerű, de leleményes szerkezet a négy aboraszáron fel-lemozgatható sátortetőből áll. A négy sarkon álló aboraszárakat beágasolják a földbe, vagy inkább talpra állítják és kötésekkel, ferde dúcokkal merevítik. A talpakra karókat, vagy hézagos deszkapadlót helyeznek, hogy a széna alatt járjon a levegő. A tetőt a tárolt széna magasságának megfelelően állítják, és az aborászáron keresztüldugott fa- újabban vascsapokkal rögzítik. Egy-egy ilyen 3-4 m oldalhosszúságú, négyzet alaprajzú, 5-6 m magas aborába több szekér széna is belefér.

Mozgatható tetejű abora ma már ritkán épül, de ahol a közelmúltban elterjedt volt, ott még ma is készítenek aborának nevezett favázas, fal nélküli szénatartókat, amelyek tulajdonképpen semmiben sem különböznek a szénás színektől.

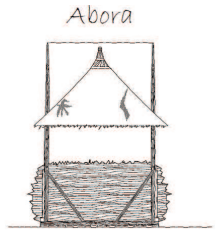

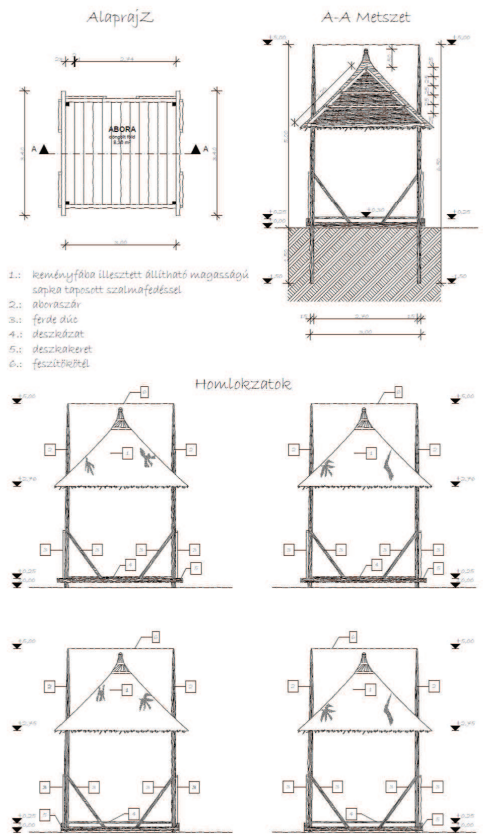

ÖRÖKSÉGÜNK

a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

A településnek huszonkét országos védettségű műemléke és kilencvenhat helyi védelem alatt álló épülete, valamint 4 helyi védettségű építménye van.

MŰEMLÉK

1. Református templom

A nagyközség középen elhelyezkedő templom a legjelentősebb műemléke a településnek.

Az 1330-as években a pápai tizedjegyzék már az András apostolnak szentelt templomról maradt fenn írás. A jelenlegi templomot a Báthori és a Várady család építette. A reformáció elérte a 16 század közepén a falut, hiába próbálta Báthori Zsófia 10 éven keresztül a katolikus hitre való visszatérítést, a templom végül a református egyházé lett. 1795-ben a keletelt templomnak a szentélyét és a sekrestyéjét elbontották. Egy évvel később a templomot meghosszabbították, amely így hosszában a duplájára növekedett, közben új kőtornyot is építették, kicserélték a régi, gótikus ablakokat is. 1798-ban a bővítés lezárult, ezt egy felirat is megörökítette a mennyezet déli részén - a beavatkozásokat a mennyezeten mindig jelölték. A torony magassága elérte a 45,5 métert, és megkapta az óráját is 1881-ben. Ebben az évben az 1317-ből való harangja kettéhasadt egy villámcsapás következményeként, a másik harang megolvadt, a templom csaknem teljesen leégett. 1882-ben újraépítették, új tornyot kapott. 1899-ben belső átalakítás történt, ahol a lelkész elutazásakor a felügyelet nélküli templomban a kőművesleganyok a falfestményeket szinte teljesen megsemmisítettek. Egy 5 méter hosszú, az utolsó vacsorát ábrázoló falfestmény teljesen eltűnt. 1942-ben fiatal leventék felmentek a toronyba cigarettázni, és gondatlanságuk révén az egész torony leégett, egy év múlva a ma látható toronysisak épült fel.

A templombelső szélessége 11, hossza 33, magassága 9 méter. A déli kapu még a XV. századból maradt fenn, 127 cm széles, 253 cm magas és 7 cm vastag egyetlen fából kifaragott, Magyarországon egyedülálló. Az ajtó gótikus vasalása és díszes zárja is csaknem egyedi. Rekonstrukciója 1984-ben történt, melyet az Országos Műemléki Felügyelőség végzet el. Egy szóbeszéd szerint a valaha nyugaton álló ajtót a befagyott Tiszán egy húsvét vasárnapon Debrecenbe vittek el.

A faajtó fölött a kőből készült festett Báthory címer. A szószékkorona, a papné széke és a Mózes-szék barokk stílusú.

Az északi falon falképeket találtak. Az egyik Szent Györgyöt, egy másik Szent Mihály arkangyalt, valamint az utolsó keresztre feszítést ábrázolja. A hozzáértők szerint ezek még az 1400-as években kerülhettek a falra. A 752 ülőhelyes templomban kétmanuálos orgona.

A jelenlegi harangok közül a kisebbik 1942-ben, a nagyobbik 1947-ben készült Az akkor mezővárosként ismert településen ezekben az időkben több mint 3000 református hívő volt.

A templomkert gondozott. A bejárat előtt fenyőfák, közötte Vekerdi Nagy Mihály tarpai esperes öntöttvas emléke.

2. Szárazmalom

Sokan az építését ifj. Tokai János nevéhez kapcsolják, de valójában a Hegyi család építtette. A malom a XIX. század első felében épülhetett, és 1929-ben használták utoljára. Ezután az épületet átépítették, és bálok megrendezésére, mozik vetítésére használták, később raktárként funkcionált. Az 1950-es években még a malomházat is lebontották, de helyreállítás során visszaépítették.

A tetőt zsindellyel fedték le, de az elkorhadt, így bádogot kapott, végül tölgy anyagú zsindellyel az eredeti állapotot hozták vissza.

A malom szerkezetét tekintve két részből áll: a malomházból és a kerengősátorból.

A kerengősátort a 12 szögű gúla alakú sátortető formája határozza meg, mely a 12 tölgyfa oszlopon áll. A nagykerék átmérője 13 méter, ez a malom hajtását szolgálta. A kerékhez, amely 384 fogból áll, az állatokat úgy irányították be, hogy a kerék küllőinél egy gerendát lehetett mozgatni, és egy kötéllel a bálványtengelyt és a kerengőt el lehetett billenteni oldalra. A hám segítségével padig a lovat vagy az ökröt fogták be a kerék hajtásához. Ekkor beindult a malomházban lévő orsó, és elkezdte forgatni a felső őrlőkövet.

A malom gépészeti berendezései között az alsó részen található daráskő, mely egyben a kőpadot is alkotja. A kőpad alján 4 szorító gerenda, a közepén a nyaktőke, azt a száltengelyt fogja közre, felső része a balancfejre illeszkedik. A száltengely egy csészében van, ezzel szabályozunk, valamint faékek segítségével tudunk állítani azon, hogy milyen méretűvé őrlődjön széjjel a mag.

A gabonát a garaton öntjük be a gépbe, amely az őrlés után ládában végzi.

A malom óránként egy zsák gabonát volt képes megőrölni.

A „lónyúzó”-nak csúfolt malom azért kapta ezt a nevet, mert az állatoknak a körbejárás igen fárasztó munka volt. Általában két ló forgatta a malmot, melyek egy kört 1 perc alatt képesek voltak megtenni.

A műemléki rangot 1975-ben nyerte el az Országos Műemléki Felügyelőségtől. A malmot a Szabolcs-Szatmár megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat megvette, a helyreállítással járó költségeket vállalta. 1981. december 15.-én a műszaki átadást követően a malomban búzalisztet őröltek.

3. Népi lakóház (Posta u. 22.)

Az egyetlen olyan népi lakóház a nagyközségben, amelynek tetőfedése taposott szalma. Tetőszerkezete kontyolt szarufás. A fal nagy része vályogból készült, de egyik sarkában még patics is található. Lábazata szürke színű. A felülete fehérre meszelt. A kéménye korábban szabadkémény, jelenleg vályogból készült van rajta, amelyet a rakott tűzhely által létrehozott égéstermékek elvezetését szolgálta. A pallófödém anyaga tölgy, a gerendák láthatóak. A nyílászárók fából készültek.

4. Népi lakóház (Árpád u. 58.)

A népi lakóház alapja kőből készült, lábazata szürke. Homlokzatának színe sárgás kőporozással van ellátva. Tetőformája csonka kontyolt palafedéses. Tornáca oldalt végig fut, amelyet 7 darab szépen esztergált oszlop tart. Az oszlopot egyenes illesztésű könyökfák tartanak. A tornácra betonból készült járda vezet fel. Az utca felőli homlokzatán 3 darab három részre tagolt barna festésű nyílászáró található, melyből kettő szoba, egy meg tornácablak. Az oromfalon két padlásszellőző van, amelyet fehér színű vakolatdíszítéssel láttak el. A homlokzaton fehér színű meszelt tagolás van, így az oromfalat és a külső főfalat határolja el. Az oromfal három pilaszterrel tagolt, amelyek a homlokzat középétől és a tető csonkolásából adódó törésből indulnak a vízszintes tagolásig. Az épületen horganyzott acéllemez vízelvezető található. A tornác lépcsőjéhez betonból készült járda vezet. A keskeny járda mellett tujasor díszíti a portát.

A lakóépület mögött istálló található, amely a főépülettel egyvonalban helyezkedik el nyeregtetővel és fehérre meszelt homlokzattal.

A kerítés lábazata betonból készült, melyen téglapillérek helyezkednek el, közöttük fémből készült elem található.

5. Népi lakóház (Árpád u. 60.)

A népi lakóház alapja kőből készült, lábazata szürke. Homlokzata teljes egészében fehérre meszelt. A tető cserépfedéses, formája elől csonka kontyolt, hátul kontyolt. Tornáca oldalt végig fut, amelyet szépen esztergált oszlopok tartanak. Az oszlopok merevítő könyökfákkal ellátott. A tornácra betonból készült járda vezet fel. Az utca felőli homlokzatán 2 darab szürke színű nyílászáró található. Az oromfalon két padlásszellőző. A homlokzat applikációval elhelyezett pilaszter díszítéses. Az oromfalon a ház építésének évszáma látható, amely felett egy cserepes virág rajzolódik ki. Az épületen horganyzott acéllemez vízelvezető található.

A telken található 4 melléképület, amelyek a régi népi élet hangulatát árasztják.

A kerítés lábazata betonból készült, melyek betonpillérekkel ellátottak, közöttük fából készült kerítés.

6. Népi lakóház (Árpád u. 84.)

A népi lakóház alapja kőből készült, lábazata szürke. Homlokzatának festése több színből is áll: amelyen három nagy és az ezeket elválasztó fehér festésű picit kiálló csíkok tagolják, melyek a díszítést szolgálják pilaszterek hiányában. Az alsó és felső szín pirosas színű a középső sötétszürkés. A tető palafedéses, melynek formája elöl kontytető. Tornác csak az épület oldalának hátsó felében van, amelyet szépen megmunkált 4 darab oszlop tart. Az utca felőli homlokzaton 3 darab zsalugáteres ablak található. A tetőn az udvar irányába 2 darab padlásablak díszítő szereppel, tető végein a tetőgerincen egy-egy szélkakas.

A telken van a kerítéssel egyvonalban a nyári konyha, a portán beljebb haladva további melléképületek. Az istálló fehérre meszelt palafedéses épület nyeregtetővel. A kerítés lábazata nagyméretű terméskőből készült, melyek valószínűleg a tarpai Nagy-hegyről kifejtett riolitból épülhetett.

A kerítés deszkából készült, amelyek függőleges kiosztásúak. A kiskapu faragott félfás, melynek a baloldalán látható az 1879-es évszám, a jobboldalán egy cserepes tulipán faragás. A betétes kiskapu lemezzel van lefedve, amely mellett a kétszárnyú tömör fa nagykapu áll.

7. Népi lakóház (Árpád u. 88.)

A népi lakóház alapja kőből készült, lábazata szürke. Homlokzatának festése valaha vörös lehetett, de az már csaknem teljesen lemállott. A héjazata lemez, amely már teljesen elrozsdásodott, formája kontytető. Tornác csak az épület oldalának hátsó felében van, amelyet szépen esztergált 4 darab oszlop tart rédelyes díszítésű diagonális függődísszel. A tornácra betonból készült járda vezet fel. Az utca felőli homlokzatán 3 darab nagyméretű ablak található, melyek barnára vannak mázolva. Horganyzott acéllemez vízelvezetővel ellátott. A homlokzat lizénával díszített, melynek tetejét abakusszal egészítettek ki. Az udvar felé 2 darab padlásablak néz.

A kerítés lábazata nagyméretű tarpai riolit kőből. A kerítés vályog fehérre meszelt és a tetejére bádogot helyeztek. A betétes kiskapu faragott félfás, teteje lemezzel fedett. Mellette a kétszárnyú sűrű lécezéses nagykapu áll. A kerítés előtt pad.

A portán minden melléképület védelem alatt áll. A lakóház mögött áll az istálló. Homlokzata fehérre festett és vályogból épült fel. A lakóház szemközti oldalon áll a nyári konyha a kerítéssel egyvonalban, amely fehérre meszelt bádoggal fedett épület. Mögötte az ól van, ez nyeregtetős kialakítású és fehérre van meszelve.

8. Népi lakóház (Kossuth u. 31.)

A népi lakóház homlokzatának színe fehérre meszelt. Tetőformája csonka kontyolt cserepes fedéses. Tornáca oldalt végig fut, amelyet 6 darab szépen megmunkált oszlop tart. Az oszlopokat faragott illesztésű könyökfák tartanak. A mellvédek függőlegesen deszkázottak. A tornácra betonból készült járda vezet fel. Az utca felőli homlokzatán 3 darab barna festésű nyílászáró található, melyből kettő szoba, egy meg tornácablak. Az oromfalon két padlásszellőző. Az épületen horganyzott acéllemez vízelvezető található. A tornáchoz nagyméretű tarpai riolit kövekből készült járda vezet. A keskeny járda mellett virágok díszítik a portát.

A lakóépület mögött egybeépített istálló található, amely a főépület mögött helyezkedik el nyeregtetővel és fehérre meszelt homlokzattal. A nyári konyha az udvar másik oldalán helyezkedik el a lakóépülettel szemben, amely fehérre meszelt, utcai homlokzatán kettő padlásszellőző, és csapadékelvezetéssel is bír.

A porta modernizált elemeket tartalmaz a térkőtől kezdve, a hódfarkú cserépen keresztül a különböző egzotikus virágokon át, a szabadtéri gyermekjátékokig.

A kerítés lábazata betonból készült, melyen sárgásbarnára festett lécezés van elhelyezve. A fedeles kiskapu kétsoros cseréppel van kirakva.

9. Népi lakóház (Széchenyi u. 16.)

A népi lakóház homlokzatának fehérre meszelt. Tetőformája csonka kontyolt, héjazata palafedés. Tornáca oldalt végig fut, amelyhez 7 darab oszlop tartozik. A tornácon mellvédfal nélküli. Az utcafronti homlokzat és az első tornácoszlop között egy faragott sárkány található, amelynek szájából kijövő tüzet is megmunkálták.

Az utca felőli homlokzaton kettő ablak van. Az oromfalon kettő padlásszellőző, keretük faragott, tetején barnára festett íves kispárkány. A padlásszellőzők között egy pecséthez hasonlító barna kartus van, amelyben az épület építésének évszáma (1897), és a háznak a száma (202) van beleírva. Az oromfalon még két kör alakú motívumot is felfedezhetünk, amelyek színükkel beleolvadnak a homlokzatba. Felette íves kispárkány, melynek színe fehér. A homlokzaton látható még három pilaszter, melyeknek tetején applikáció és barnára festett korinthoszi oszlopfő. A lakóépület mögött egybeépített istálló és ól található, melyek cserepes fedésűek.

A kerítés lábazata betonból készült, melyen a tartóoszlopok között sárgásbarnára festett lécezés van elhelyezve. Kis- és nagykapu fából készült, melynek színe sötétebb a léckerítésnél.

10. Népi lakóház (Széchenyi u. 59.)

A népi lakóház alapja kőből készült, lábazata szürke. A vályogból készült épület fehérre meszelt. Tetőformája csonka kontyolt héjazata pala. Tornáca oldalt végig fut, amelyet 6 darab szépen megmunkált oszlop tart, valamint teljes hosszban mellvédfal. Az oszlopot ferde illesztésű könyökfák tartanak. A tornácra betonból készült járda vezet fel. Az utca felőli homlokzatán 3 darab szürke festésű nyílászáró található, melyből kettő szoba, egy tornácablak.

Az oromfalon két padlásszellőző, melyek körül fehér színű vakolatdíszítés található. A homlokzaton fehér színű meszelt tagolás van, mely így az oromfalat és a külső főfalat határolja el. Az oromfal közepén kartus, melyben az építés dátuma található. Felette kagylóhoz hasonlító stilisztikai eszköz. A padlásnyílásoktól oldalra két kör alakú díszítés.

A kerítés betonoszlopokból, valamint közötte sűrű szürke színű lécezéssel készült.

11. Népi lakóház (Széchenyi u. 88.)

A népi épületnek lábazata nincsen, homlokzata fehérre meszelt, a csonka kontyolt tetőfedés cseréppel van leborítva. Tornác az épület kétharmadát határolja, amelyet 6 darab szépen esztergált oszlop tart teljes hosszban mellvédfallal. Az oszlopot ferde illesztésű könyökfák tartanak. A tornácra betonból készült járda vezet fel. Az utca felőli homlokzatán 3 darab három részre tagolt barna festésű nyílászáró található, melyből kettő szoba, egy meg tornácablak. Az oromfalon két padlásszellőző van, amelyek barna színű vakolatdíszítésűek. A vályog mellvédje is barnára van festve. Az oromfal közepén kartus, melyben az építés dátuma található. Felette kagylóhoz hasonlító stilisztikai eszköz. A kagylómotívum valamint a padlásszellőzők között egy-egy pilaszter kapott helyett applikációval. Az oromfalon téglamotívum található. A lakóépület mögött melléképület.

12. Népi lakóház (Rákóczi u. 37.)

A népi lakóház alapja kőből készült, lábazata szürke. Homlokzata fehérre meszelt. Tetőformája cserépfedés, elől kontyolt, hátul csonka kontyolt, amely a tarpai házaktól ellentétes tetőformát ad az épületnek. Tornáca is egyedi a faluban, mert oldalt és az utcafront felől is tornácos. Az utcafront felé 4 darab, a z udvar oldalán 7 darab szépen esztergált faoszlop tagolja az egyébként mellvédes tornácot. A könyökfák íves kialakításúak. Az oszlopokat karfa kapcsolja össze. A tornác szőlővel van befuttatva. Az utca felőli homlokzaton 2 darab fehér keretezésű ablak. A tornáccal érintett homlokzatokat virágmintás tapétával színesítették.

A lakóépület mögött egy istálló, amely a főépülettel egyvonalban helyezkedik el nyeregtetővel és fehérre meszelt homlokzattal, valamint az istálló előtt fából készült sertés karám. A melléképületet a lakóépülettől kerítés választja el, amely a porta hátsó részében az állatok szabad mozgásának engedélyezésére utal.

A kerítés lábazata betonból készült, melyen betonpillérek helyezkednek el, közöttük fából készült elemek találhatóak nem túl sűrűn elhelyezve.

13. Népi lakóház (Rákóczi u. 67.)

A népi lakóház lábazata szürke. Homlokzata fehérre meszelt. Tetőformája cserépfedéses csonka kontyolt tetőformával. Tornáca csak az épület hátsó traktusában az udvar felőli homlokzaton van, melyen 4 esztergált tornácoszlop van könyökfákkal erősítve és sűrű mellvédfallal kiegészítve. Az utcára néző homlokzaton a főfalalt és az oromfalat párkány választja el egymástól. A főfalon 3 darab pilaszter látható applikációval, ezek között sötétbarna ablakok katak helyett. Az oromfalon megtalálható a kartus, melyben ott van a tarpai házakra jellemzően felírt az épületnek az építésének a dátuma. Felette egy kagylóhoz hasonlító klasszicista motívumot lehet észrevenni. E két díszt fogja közre a több körből álló motívumok.

A melléképületek nyeregtetősek és vályogból készültek, homlokzata fehérre meszelt. Az utcai kerítés sűrű lécezéses tetején cseréppel, a fedeles kiskapu két soros cseréppel van lefedve, mellette a nagykapu. A kerítésnél pad van, azzal szemben egy másik, amelyek közre fogják az utca járdáját.

14. Népi lakóház (Rákóczi u. 99.)

Kőből készült lábazatú, melyet nem rejtettek el festéssel, meszeléssel. A homlokzatának színe szürke, csak a tornácnak oszlopai, valamint az utcára néző homlokzat fehér. A tető bádoggal fedett, mely az idő során már eléggé rozsdássá vált. A tetőnek a formája csonka konty.

Az épület lopott tornácos, melyet 3 hatalmas oszlop tart, ezek tetejét egyszerre két abakusz is díszíti. A mellvéd fala függőlegesen deszkázott. Az épület maga eléggé magasan helyezkedik el, ez látszik a tornácon látható lépcsők számából, melynek fokai betonból készültek.

Az utca felőli homlokzaton a fő- és oromfalat párkány választja el, melynek tetejét cserépfedéssel láttak el. A 3 darab ablakot pilaszterek fognak közre, melyek tetejét applikációk díszítenek, de ezek nem érnek fel a párkányig. Az oromfalon két padlásszellőző. A homlokzat közepén itt is megtalálható az épület építésének évszáma. A csúcsdísz, mely már csak egy fémoszlopból áll, talán szélkakas lehetett.

A porta elején látható a nyári konyha, melynek homlokzata fehérre van meszelve, udvari homlokzata végig tornácos, szám szerint 7 darab tornácoszlop díszit, melyek esztergályozott munkák. A tetőfedése bádog, tetőformája csonka kontyolt nyeregtető. A porta végében istállók és ólak kaptak helyet.

A kerítés vályogból készült, tetejét 2 soros cserép díszíti. A kis- és nagykapu már cserélve volt.

15. Népi lakóház (Rákóczi u. 127.)

A népi lakóház vályogból épült fel, lábazata szürke színű, homlokzata fehérre meszelt, tetőformája csonkakonty, melyet palával fedtek le.

Az épület tornácos, melyet 5 darab oszlop tart. Ezek fehérre vannak meszelve. A tornác mellvédes, ezek függőleges irányban deszkázottak. Az eresz alatt deszkasor található, melyek szépen faragottak.

Az utca felőli homlokzaton a fő- és oromfalat párkány választja el, melynek teteje cserépfedés. A 3 utcafronti ablakot pilaszterek fognak közre, melyeknek a tetejét applikációk díszítenek. Az ablakok közül az udvar felé legközelebb lévő tornácablak funkciójú. Az oromfalon két padlásablak is látható, ezek között pirosra festett évszám, mely felett napra vagy virágra emlékeztető piros festés és a padlásablakot formáló vakolatdíszben helyezkedik el, és ezek felett félkör alakú koszorú. Az oromfalon látunk még 2 kört, melynek közepeikben is ott van a piros színű virág. Az eresz csipkés bádogozással színesített.

A háznak egy kisebb melléképülete található a ház mögött, mely állatok tartására szolgált. A kerítés fémből készült.

16. Népi lakóház (Árpád u. 24.)

A népi lakóház vályogból épült fel, lábazata szürke színű.

Homlokzata fehérre meszelt. Tetőformája csonka konty, melyet palával fedtek le. Az épület tornácos, melyet 7 darab oszlop tart. Ezek esztergályozottak és barna színűek. A tornác deszkamellvédes, a mellvédek függőleges állásúak, amelyek világos barna színűek. A merevítő könyökfák faragottak, darulábas tornácoszlopokkal.

Az utca felőli homlokzaton a fő- és oromfalat párkány választja szürke színben. A 3 darab ablakot szürke színű pilaszterek fognak közre, melyeknek a tetejét applikációk díszítenek. Az ablakok közül az udvar felé legközelebb lévő tornácablak funkciójú. Az oromfalon két padlásablak is látható, közöttük az építés évszáma feltüntetve.

A háznak több melléképülete is. A főépülettel szemben találjuk a nyári konyhát, amelynek lábazata szürke, cseréppel van lefedve, csonkakontyolt tetőformájú, valamint a homlokzat fehérre meszelt, a pilaszterek szürke színűek, egy ablak néz az utcára, és 2 darab padlásablak az oromfalon.

A lakóház mögött egy istálló van óllal, amely magasabb a főépületnél. Nyeregtetővel ellátott, de a cserépfedés színe tégla színű, míg a nyári konyha és lakóépület cserepei majdnem antracit színűek.

A nyári konyha mögött találunk még egy kerekes kutat is, a telek végében egy teniszpályát, amely a ma már panzióként működő műemlékben megszálló vendégek kényelme érdekében épült meg.

A kerítés barna színű fából készült, függőleges lécezéssel, kiskapuja cserepes fedésű.

17. Népi lakóház (Árpád u. 56.)

A népi lakóház vályogból épült fel, lábazata szürke színű, homlokzata fehérre meszelt, tetőformája csonka konty, melyet palával fedtek le. Az épület lopott tornácos, melyet mindössze 1 darab vályog oszlop tart. A tornác deszkákból készült mellvédje függőleges állásúak. Az utca felőli homlokzaton a fő- és oromfalat párkány választja el. A 3 darab ablakot a homlokzat szélén egy-egy pilaszter díszit applikációval. Az oromfalon két padlásablak látható, ezek között a festett évszám található, felette egy kagyló alakú motívum.

A kerítés lábazata és oszlopai kőből készültek, melyeknek színe fehér, tetején fedkő. A pillérek között függőleges állású minimálisan hézagos kerítés készült.

18. Népi lakóház (Petőfi u. 11.)

A népi főépület homlokzata fehérre meszelt, lábazata szürke színű, csonka kontyolt palafedéses. A lopott tornácnak 4 darab szépen megmunkált esztergált oszlopa van. A tornác mellvédes, melyek függőleges irányban deszkázottak. Karfák kötik össze őket. Az utcára néző homlokzaton az elválasztó párkányt egy sor palával fedtek le. Két nagyobb méretű ablak néz az utcára, amelyet pilaszterek fognak közre applikációval. Az oromfalon két nagyméretű korongot találunk, közte kettő padlásszellőzőt, melyek az évszámot tartalmazó kartust, valamint a felette helyett kapott félkör alakú kagylót.

Az udvar másik oldalán az utcával párhuzamos állású sütőház áll, amelynek nyeregtetője cseréppel lefedett, homlokzata fehérre meszelt.

A lakóház mögött az istálló és szín, szépen felújított. A homlokzat fehérre meszelt, a nyeregtető cseréppel fedett. Az istálló előtt fából a sertéseknek készült karám.

A kerítés teljes egészében fa, teteje cseréppel fedett.

19. Népi lakóház (Petőfi u. 22.)

A népi lakóház vályogból épült fel, lábazata szürke színű, homlokzata fehérre meszelt, tetőformája csonkakonty, melyet palával fedtek le. Az épület végig tornácos az udvarra nézve, melyet 5 darab oszlop tart, ezek barna színű esztergályozottak.

A tornác mellvédes, melyek függőleges irányban deszkázottak. A merevítő könyökfák kifaragottak, és a kötések is azok. A tornáchoz betonból készült lépcső vezet fel. Az utcára néző homlokzaton a díszítések jól elkülönülnek, mind fekete színű. A főfalon 2 ablak található, 4 pilaszter, ezeknek tetején applikáció. Az oromfaltól kiugró párkány választja el.

Az oromfalon 2 függőleges oszlop, amelyen rátétes díszítéses, de nem érnek fel a tetősíkra. Továbbá még 2 darab padlásablak is van, amelyek közrefogják a kartust, melyben leolvasható az épület építésének éve, felette a kagylómotívum. Az oromfal homlokzatának két szélén kör alakú motívum.

A ház mögött egy nagyobb melléképület, mely állatok tartására szolgál.

A kerítés lábazata kőből készült, felette függőleges állású sűrű deszkakerítés. A kiskapu fedeles kétsoros palával lefedve, szépen kidolgozott. A kerítés előtt kis pad.

20. Népi lakóház (Széchenyi u. 66.)

A népi lakóház vályogból épült fel, homlokzata fehérre meszelt, tetőformája csonka konty, melyet cseréppel fedtek le.

Az épület végig tornácos az udvarra nézve, melyet 6 darab oszlop tart, ezek barna színű esztergályozottak. A tornác mellvédes, melyek függőleges irányban deszkázottak. A merevítő könyökfák kifaragottak. Az udvarra néző homlokzat szőlőlugassal van befuttatva.

A főfalon 3 ablak található, melyből az egyik tornácablak, ezeket 4 darab pilaszter zár közre, tetején applikációval. A homlokzata egyenletességét a kiugró párkány választja el, amelynek teteje cserépfedéssel van ellátva. Az oromfalat padlásablakok díszítenek, közöttük egy négyzet alakú vakolatdísz, melyen régen az épület építésének évszáma lehetett látható.

A ház mögött 2 ól és 1 istálló áll, ezek cseréppel vannak elfedve, fehérre vannak meszelve.

A kerítés lábazata kőből, felette függőleges állású sűrű deszkakerítés a betonból készült oszlopok között.

21. Népi lakóház (Esze Tamás u. 22.)

A népi lakóház alapja kőből készült, homlokzata fehérre meszelt. A csonka kontyolt tető bádoggal van lefedve. A tornác 6 faragott oszlopból áll, deszkamellvéddel ellátott. A függődísz kiosztása diagonális. A tornácra betonból készült lépcső vezet fel.

Az utca felőli díszes homlokzatot párkány szegi ketté. A 3 darab szürke ablakot, melyek közül az udvarra legközelebb helyezkedik el a tornácablak. Ezeket a nyílászárókat lizénák fogják közre. Az oromzaton 2 padlásszellőző, ezek kör alakú vakolatdíszek között helyezkednek el. Az udvarra néző tetőidomon a két padlásszellőző bádogozással készült el. Látható még egy csúcsdísz is, amelyen kis zászlót lehet észrevenni, felette csillaggal.

Az udvar másik oldalán áll a kiskocsma, amely nem működik. A tető volt fedve.

A kocsma mögött még áll egy sütőház, amely magtárral és sárkemencével felszerelt.

A kerítés fából készült, a fedeles kiskapu kétsoros cseréppel fedett.

22. Népi lakóház (Rákóczi u. 119.)

A népi lakóház alapja kőből készült el, a homlokzata fehérre meszelt, tetőfedése palával megoldva, és a tetőformája csonka kontyolt. A tornácot 6 oszlop tartja, de az egyik sima, míg a többi esztergályozott munka eredménye. A tornác végig mellvédes. Az utca felőli homlokzaton palával lefedett elválasztó párkányt találunk, alatta 3 darab ablak, amelyek közül az egyik a tornácé. A nyílásokat pilaszterek fognak közre, amelynek tetején aplikációs díszítés kapott helyett. Az oromzaton két kör alakú vakolatdíszítés helyezkedik el, melyek a 2 padlásablakot fogják közre, középen kartus, amelyen ma már nem kiolvasható az építés évszáma.

A ház mögött kamra, melynek nyeregtetője cseréppel lefedett és homlokzata fehérre meszelt. Mögötte disznóól, amely teljes egészében fából készült. Az istálló, mely a karámot követi nyeregtetős cserépfedéssel és a homlokzat itt is fehérre meszelt.

A kerítés fémből készült, betonalapokon áll és nagy vaskapuja van.

Helyi egyedi védettségű építmények

1. Esze Tamás Általános Iskola épülete (Kossuth u. 18a. szám 580. hrsz.)

Tarpa területén 22 egyedileg védett műemlék, és a település történeti részének egészére kiterjedő műemléki jelentőségű terület található, mely országos viszonylatban is kiemelkedő rangot jelent. A középkori eredetű református templomon és a szárazmalmon kívül 20 lakóépület - a portáján található számos melléképülettel együtt - reprezentálja a jellegzetes tarpai népi ill. mezővárosi építészet legjelentősebb alkotásait.

2. Bajcsy-Zsilinszky Endre sírja és mellszobra (Temető u. 084/1. hrsz.)

Tarpa temetőjében nyugszik a második világháborúban mártírhalált halt Bajcsy-Zsilinszky Endre akit 1944. december 24-én kivégezték. 1945. május 27-én ünnepélyes gyászpompával temette el a felszabadult demokratikus Magyarország majd végakaratának megfelelően hamvait Tarpán helyezték el.

3. Zsidó temető (Temető u. 084/2. hrsz.)

4. Esze Tamás park (Kossuth u. 1056. hrsz.)

1937-ben a község vezetése elhatározta, hogy emlékművet állít az I. világháborúban elesetteknek. Összeírták a község világháborús áldozatait és megrendelte Cser Károly Budapest szobrászművésztől az emlékművet, aki a terveket be is mutatta a képviselő testületnek. Az emlékműnek azonban csak a talpazata készült el, amelyre 1950-ben helyezték rá Esze Tamás mellszobrát. Egész alakos, kezében kardot tartó kőszobra Németh Mihály alkotása. A műemlék a Községháza melletti Esze Tamás parkban látható.

Köztéri szobrok, emlékművek

1. Székelykapu

2. II. Rákóczi Ferenc lovasszobor (Kossuth u. 1057. hrsz.)

Állíttatta: A Miniszterelnöki Hivatal, A Honvédelmi Minisztérium, A Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium, és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzata 2003.

3. Zászlóbontás

4 Kossuth Lajos mellszobra (Kossuth u. 1052/4. hrsz.)

5. Esze Tamás szobor (Kossuth u. 1056. hrsz.)

6. Millenniumi emlékmű (Kossuth u. 15. szám 1058. hrsz.)

A millenniumi emlékmű Esze Tamás és II. Rákóczi Ferenc találkozását ábrázolja. A műemlék talpazatán „Cum Deo Pro Patria Et Libartate" felírat olvasható

7. II. világháborús emlékmű (Kossuth u. 1052/3. hrsz.)

8. A II. Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulójára állított emlékmű (Kossuth u. 1057. hrsz.)

9. Bajcsy-Zsilinszky Endre szobor (Kossuth u. 1052/3. hrsz.)

1975-ben állították fel Bajcsy-Zsilinszky Endre mellszobor a kultúrház előtti parkban. A szobrot Andreasz Papahrisztosz görög szobrászművész alkotta.

10. 56-os dombormű (Kossuth u. 1057. hrsz.) a Polgármesteri Hivatal homlokzatán található

11. Tarpai riolit kő közkút (Kossuth u. 1057. hrsz.)

12. Híd, ami összeköt - a nemzeti összetartozás emlékműve (Petőfi u. 1/2. hrsz.)

A XVI. Kuruc Nap rendezvény keretein belül került sor a „Híd ami összeköt" emlékmű ünnepélyes átadására. Az alkotás a Külügyminisztérium által kiírt pályázat keretén belül egy kárpátaljai alkotótábor egyik műve, ahol több külföldi művész egy tematikával, a nemzeti összetartozás metaforáját önthette megfogható formába. A Tarpán felállított alkotás Ricard Litvinyuk lengyel szobrászművész munkája, a lengyel-magyar barátság szimbóluma. A híd egyetlen tölgyfából lett két részre faragva, melyet középen vaskapocs tart össze. A fagerendák durva megmunkálása mindkét nép történelmi hányattatásaira utal. A talapzat – mint a gyökerek szilárdak és bár a kötés erős, de a híd ami a két népet összeköti folyamatos ápolásra szorul, hogy a kapcsolat a jövőben is stabil maradhasson.

4

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

Tarpa településképi arculatának vizsgálatakor három eltérő karakterű településrészt határoztunk meg. A központi belterület a lakóterületet jelenti. A település külterületén, elsősorban nyugaton, a nagyközséget elhagyva található a gazdasági létesítmények, melyek eltérő karakterrel rendelkeznek, és eltérő ajánlásokat kívánnak meg. A harmadik kategóriába a beépítésre nem szánt területek kerültek.

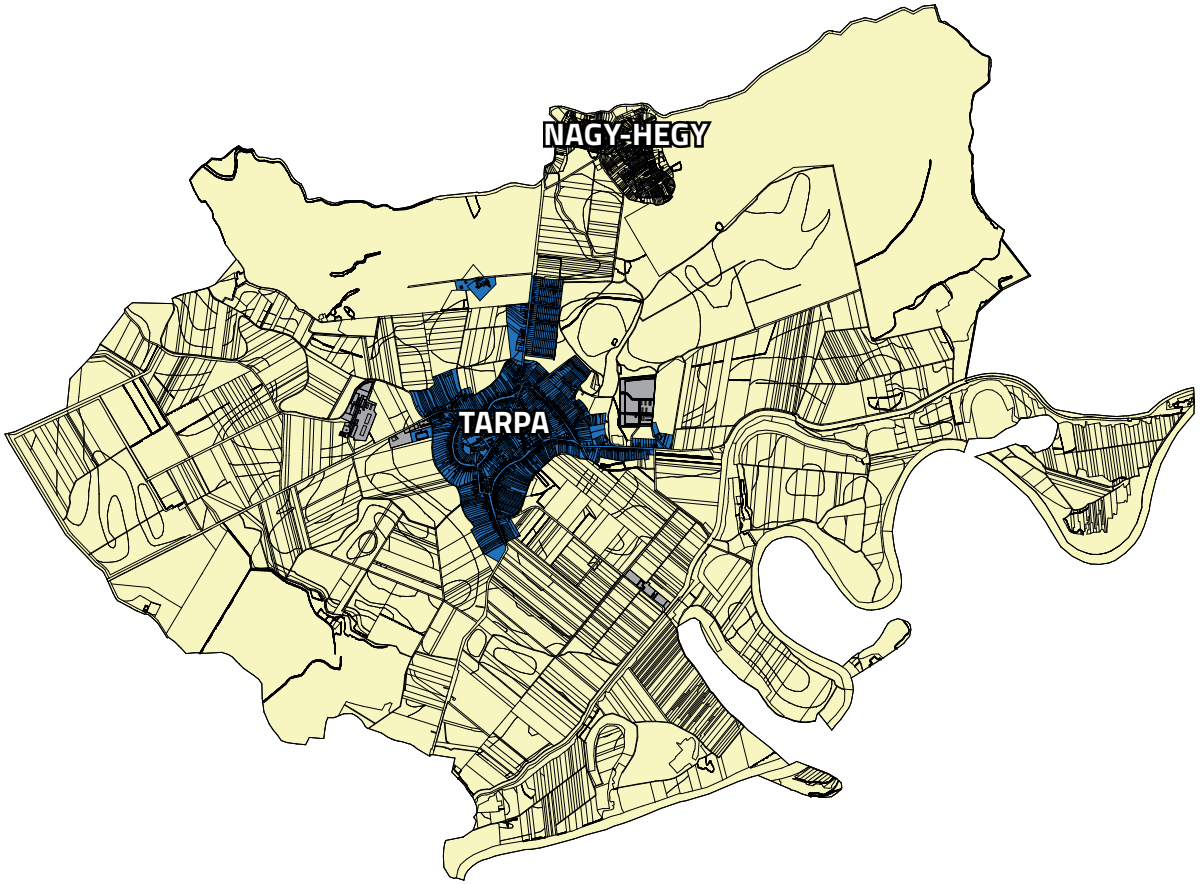

KÖZPONTI BELTERÜLET

GAZDASÁGI TERÜLET

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET

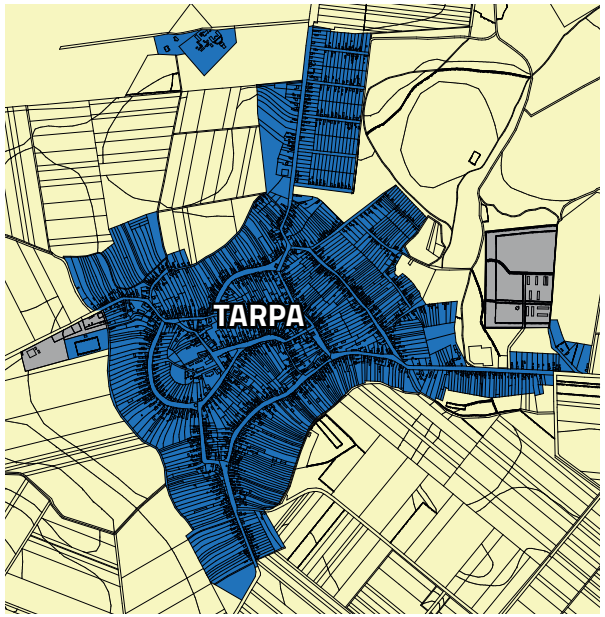

KÖZPONTI BELTERÜLET

A központi belterület a lakott területet jelenti. Vegyes terület több önálló rendeltetési egységet magába foglaló, lakó- és olyan helyi települési szintű igazgatási, kereskedelmi, szolgáltató, vendéglátó, szálláshely szolgáltató, egyházi, oktatási, egészségügyi, szociális épületek, valamint sportlétesítmények elhelyezésére szolgál, amelyek alapvetően nincsenek zavaró hatással a lakófunkcióra.

A települési sziluett az alföldi településekre jellemző tipikus képet mutatja. A horizontálisan elterülő földszintes beépítésű települési felett koncentrált kis kiterjedésű vertikális mag jelenik meg a templomtoronnyal és néhány középülettel.

A településkép egységességét a hasonló karakterű épületek többsége erősítheti. Az épületek formálásakor az anyaghasználatban, a homlokzatképzésben, a színezésben, az arányos illeszkedést követték. Külön oda figyelés jellemzi az épületeket, hogy az utólagos hőszigetelésekor az épület egésze kerüljön felújításra. Ekkor a színezés, a nyílászáró csere is illeszkedő formában kerül kiválasztásra a környezetéhez. Ugyanerre tetőfedések cseréjénél is a gondoskodás, harmonizálás eltalálása a cél.

A nagy – telkes közintézményeknél a szabadon álló épület elhelyezés a jellemző. Ez esetben az utcaképi megjelenés magastetővel párosul. A tető gerincvonala a kialakult beépítéshez igazodik. Nem lehet egyértelműen állást foglalni az utcával párhuzamos, vagy merőleges tető kialakítása mellett. Megjelenése az utcaképhez igazodva, de nem hivalkodva alakítja, fejleszti a belső településképet.

Takarék épület

Általános Iskola, háttérben a református templom

A középületi szolgáltató funkciójú épületek esetén az utcával párhuzamos nyeregtető általában kedvezőbb beépítést tesz lehetővé. A településen a lakóépületek is változó épület elhelyezést és telepítést igényelnek. Teljes egységet nem lehet elvárni. Gondolni kell még a fő (lakó) funkciót kiegészítő épületek elhelyezésére is. Fontos, hogy ezek a településképbe nem jelennek meg közvetlenül, alapvetően a főépület mögé, annak szerves folytatásaként valósulnak meg. Ez egyben kedvező telekhasználatot is biztosít. A telek főépülete mellett a kerítés az, mely látványában is utcakép formázó. Az utcai kerítésnél érdemes a környezet szép példáit elemezni, formai szerkezeti megoldásait újragondolva szép, illeszkedő kerítést építeni. A teljesen tömör utcai kerítés a településre nem jellemző. A nyitottabb, részben átlátható kerítés átengedi a tekintetet és a napfényt, látni hagyja a főépületet is.

A történeti településrészt településkép szempontjából meghatározó területként javasolt kezelni.

Tűzoltóság

FŐBB ILLESZKEDÉSI SZEMPONTOK:

- az új épület tervezés során a szomszédos épületek figyelembevétele mellett szükséges a magasság és tetőhajlásszög megválasztása
- kedvező utcaképet segítse a homlokzat kialakítása
- az épület rendeltetését tükrözze a homlokzat építészeti megoldásai
- az építészeti örökség közvetlen másolását kerüljük el
- a modern és hagyományos formák közötti egyensúlyra kell törekedni
- a hagyományos részletformák (pl. tornác) a modern épületeknél alkalmazhatók

Bölcsőde

Óvoda

Könyvtár

Művelődési Ház

Tarpa SC főépület

Tarpa SC diákszálló és sportöltöző

GAZDASÁGI TERÜLET

A területek külterületen fekszenek a településtől jól elkülönülten.

A település gazdasági zónája alapvetően a településtő távol, leginkább a lakóterületektől nyugati irányban helyezkednek el. Tekintettel arra, hogy az ipari területek többsége településképi szempontból jól látható, esetenként meghatározó helyen található, elengedhetetlen ezek településképi hatásának vizsgálata és megújulásuk, fejlesztésük településképi koordinálása.

A gazdasági területek önálló belső településképi jellemzőkkel rendelkeznek. Elsősorban alacsony hajlású, nagy fesztávú ipari épületek találhatók itt, mely látványát a javított részek törik meg.

FŐBB ILLESZKEDÉSI SZEMPONTOK:

A rendeltetés határozza meg az épület tömegét és tető kialakítását, elhelyezhetőségét az ingatlanon belül. A gazdasági és mezőgazdasági célú épületek közel helyezkedjenek el egymástól. A lakó funkciójú épületet távolabb helyezzük el. A gazdasági tevékenységhez szükséges épületek a lakó funkció mögött legyen kialakítva. Kerítések kialakítása során a tömör falszerű kerítés kiépítése nem javasolt.

Minden esetben törekedni kell a meglévő épületek homlokzati kialakítására, színvilágára, anyaghasználatára és tetőformájának megválasztásáram tetőszerkezetének hajlásszögére. Önálló gazdasági területen az egyszerű ipari formákat célszerű előnyben részesíteni.

TARPAI-NAGYHEGY

Beregsurány irányában Beregi-síkságból magasodik ki a 154 méteres Tarpai-hegy, a lesüllyedt vulkáni kúp oldalait több méteres lösz borítja melyen kiváló szőlőt termelnek. Leggyakrabban előforduló kőzet, a dacit. Vulkanikus eredetű követ, a piroxén - dacitot az 1860-as évektől bányászták, építkezéseknél és a folyami védművekhez használták. A felhagyott bányarészeken virágok tömkelege díszlik, a bányászat során kialakult kőfülkékben madarak fészkelnek. Tetejéről jó időben gyönyörű látványt nyújt a Kápátok vonulata, és a beregi táj. A hegy tetejéről szinte elénk tárul az egész Beregi-síkságon és a kékfátylas Beregszászi hegység.

Lejtőin évszázadok óta folyik a szőlőművelés. Kiváló termőtalaját az 1-4 m vastag lösz réteg adja.

A tarpai Nagy-hegy a Beregi-síkság keleti részén közvetlenül az országhatár mentén helyezkedik el. A tarpai Nagy-hegynek - mely teljes egészében hazánkhoz tartozik - alakja nem szabályos vulkáni kúp, lejtői nem arányosak. Északi és keleti lejtői meglehetősen meredekek, déli és a nyugati lejtői lankásak, és fokozatosan simulnak bele a Beregi-síkságba. A hegy voltaképpen egy nyugati és egy délkeleti ágból épül fel, s valószínű, hogy a két ág metszésvonalában - a mai kőfejtő helyen - működött több millió évvel ezelőtt a vulkáni kürtő. Ez a terület ma is a hegy legmagasabb pontja.

A tarpai Nagy-hegy tengeralatti vulkáni tevékenység következtében alakult ki. Valószínű, hogy a hegyet felépítő két ág metszésvonalában – a bányaudvar- helyén működött több millió évvel ezelőtt a vulkáni kürtő. Az eltelt évmilliók alatt a hegy puhább kőzetanyagai lemorzsolódtak, s végül csak a kemény maradt meg.

A lepusztult, romvulkánná alakult hegyet a jégkorszak hideg szelei az általuk szállított hulló porral valósággal eltemették. A kiülepedő porból képződött lösz az északi oldalon vékonyabb réteget alkot, a déli oldalon azonban eléri a több méteres vastagságot is. Ebbe a lösz takaróba vágják évszázadok óta borospincéket a tarpai emberek. Ma a lankás déli lejtőt szőlőültetvények és gyümölcsök, apróbb présházak alkotják.

A kertes mezőgazdasági területbe jellemzően kistelkes, hagyományosan kertgazdálkodású területrészek (zömmel volt zártkerti területek) tartoznak.

Telkenként egy (ideiglenes tartózkodásra is alkalmas) gazdasági épület (présház, szerszám-, vegyszer-, kisgép-, terménytároló), a növénytermesztés továbbá az ezzel kapcsolatos saját termék feldolgozásra, tárolásra, árusításra szolgáló építmények, illetve egy földdel borított pincék találhatóak itt.

A területen a beépíthetőség szempontjából a művelési ágak (szőlő, gyümölcsös, szántó, kert) a telek jeletős részét képezik. Lakóépület nem létesült és nem is létesíthető a hegyen.

Az építmények szabadon álló beépítési mód szerint lettek kialakítva nagy előkert mellett.

A terület megközelítése burkolt úton lehetséges, de a hegyre már csak nyomvályú vezet föld burkolattal.

Az épületek formálásakor az anyaghasználatban, a homlokzatképzésben, a színezésben, az arányos illeszkedést követték. A tetőfedések cseréjénél is a gondoskodás, harmonizálás eltalálása a cél. A tető magastetős kialakítású.

A kerítés építése nem jellemző. Amennyiben elkerített ingatlannal találkozunk ott átlátható kerítést alkalmaznak tulajdonosaik.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET

A település közigazgatási területe építési szempontból két részre tagolódik, beépítésre szánt területekre és beépítésre nem szánt területekre. A település közigazgatási területének beépítésre nem szánt területei közé tartoznak a közlekedési-, közmű elhelyezési területek, a zöldterületek (közparkok), erdőterületek (védelmi erdők, gazdasági erdők, egészségügyi, szociális, turisztikai erdők), mezőgazdasági területek, (kertes mezőgazdasági területek, általános mezőgazdasági területek), és a vízgazdálkodással összefüggő területek. A beépítésre nem szánt területeken kialakult tájhasználat szervesen kapcsolódik a település történetéhez, közrejátszik a helyiek identitásának kialakulásában és erősítésében.

Az e területeken kialakult tájhasználat szervesen kapcsolódik a település történetéhez, közrejátszik a helyiek identitásának kialakulásában és erősítésében. A külterületnek valamivel több, mint tized részét foglalják el a gyep- legelő területek, mely területek egy része kiemelt jelentőségű tájvédelmi továbbá a különleges természet megőrzési területhez - mint láprétek, mocsárrétek, sárrétek, ligeterdők, kaszálórétek, - tartozik. A külterületi földek egy része, gyümölcsös, ill. szántó művelésű. Az erdőterületek mérete meghatározható.

A tájvédelmi területeket településkép szempontjából meghatározó területként javasolt kezelni.

A KÜLTERÜLET TERÜLETFELHASZNÁLÁSI ELEMEI TARPA TELEPÜLÉSEN

Szántók: Tarpa település külterületén a mezőgazdasági jelleg az uralkodó. Az éghajlat a nem túl víz- és hőigényes kultúráknak kedvez, elterjedt szántóföldi növény a búza, a kukorica. Ma a külterület döntő részét, foglalják el a szántók, melyek részben közúton, részben dűlőutakon jól megközelíthetők. A szántóterületek a határban összefüggő felületként jelennek meg, a táblák határain futó csatornák és utak menti fasorok csak helyenként tagolják a tájat.

Rétek, legelők: A gyepes területek erősen megfogyatkoztak az utóbbi száz évben. A nyílt társulások közül a homokpusztarétek jellemzőek. A mélyedésekben gyakoriak a vízállásos, nedves rétek, mocsárrétek. A rétek és a legelőként hasznosított gyepterületek együttvéve a külterületnek kb. 3 %-át teszik ki.

Erdők: Erdőtársulásait jelentős mértékben (akác, nemes nyár, enyves éger, magas kőris) ültetvények jellemzik. Az erdők a település 34 %-át borítják.

Gyümölcsösök: A gyümölcsösök területe az utóbbi években az alacsony felvásárlási árak miatt csökkent. Az alma- és meggytermesztés jellemző a településre. A gyümölcsösök nagy része a külterületen található, körülbelül a külterület 1 %-a. A zártkerti területeken korábban elsősorban a szőlőtermesztés volt jellemző, amit ma részben gyümölcsösként, részben szántóként hasznosított parcellák tarkítanak, de jelentős a parlagon hagyott területek aránya.

A külterület része a **Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzet**nek, melynek összterülete 22 931 hektár, ebből fokozottan védett 2 307 hektár. A tájvédelmi körzet a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága alá tartozik. A Tájvédelmi Körzetet 1982-ben hozták létre a Szatmári- és a Beregi-sík területén. A mozaikos szerkezetű tájvédelmi körzet 37 település külterületén helyezkedik el, központja Fehérgyarmaton található, a terület értékeit bemutató állandó kiállítással egy helyen.

Továbbá a külterület része a **Tarpa-Tákos Természetvédelmi Terület**, mely 9 község Beregsurány, Csaroda, Gulács, Hetefejércse, Jánd, Márokpapi, Tákos, Tarpa, Vásárosnamény községek külterületén található. Továbbá Tarpa része a NATURA 2000 területnek.

Specifikus célok és végrehajtandó intézkedések: A természetközeli/féltermészetes tölgyes erdők fenntartása, különös tekintettel a gyertyános-tölgyes, keményfaliget jellegű állományokra. Őshonos fafajú állományokban a kiterjedt tarvágásos véghasználatok mellőzése, folyamatos erdőborítás fenntartása, természetközeli vegyes korösszetételű állományok kialakítása. A felújításokban a teljes talajelőkészítés és tuskózás (az akácos állományokat kivéve) elhagyása. A talaj és az aljnövényzet bolygatását a lehető legkisebbre javasolt csökkenteni. Javasolt természetközeli felújítási és ápolási módok kísérletes kidolgozása. Arra alkalmas részeken őserdő jellegű, gazdálkodásmentes állományok kialakítása és fenntartása. Természetes cserjeszint kímélete. Lábon száradó vagy odvasodó faegyedek és a holt fa megfelelő mennyiségű meghagyása. A tájidegen erdőállományok fokozatos őshonos állományra cserélése. Természetes, inváziós fajok által nem eluralt cserjés-magaskórós erdőszegélyek kímélete és fejlesztése. Az inváziós fajok (gyalogakác, zöld juhar, amerikai kőris, aranyvessző fajok, japánkeserűfüvek, akác) visszaszorítása, szükség esetén rendszeres beavatkozásokkal.

A természetvédelmi területek néhány jelölő faja:

Réti fülesbagoly

Erdei sün

Guvat

Nyestkutya

Borz

Vörös róka

Gyurgyalag

Tarpa és környéke természeti értékei

A település határában terül el az együtt kereken ezer hektár kiterjedésű Nagy-erdő és a Téb-erdő. Főbb állományaikat gyertyános-tölgyesek és keményfaligetek alkotják. Fokozott védettségük miatt csak engedéllyel látogathatók!

A Nagy-erdő legszebb része az úgynevezett „őstölgyes", alig 10 hektáros foltjában jó kétszáz éves faóriásokat látni. Tél végén a Téb-erdőben hatalmas állománya virít a kárpáti sáfránynak, amely alföldünknek csak e táján mutatkozik.

A gyertyános-tölgyesek és az idős keményfaligetek alján tavasszal hegyvidéki növények bontják szirmaikat, amelyek a hűvösebb klímának köszönhetően itt is jól érzik magukat. Ilyen az erdélyi csillagvirág, a galambvirág, a kapotnyak. Az erdőszéleken réti kardvirág és kockás liliom is előfordul.

A Nagy-hegy 156 méter magas dacitkúpja a Bereg-szatmári sík, és egyben az Alföld második legmagasabb vulkanikus eredetű pontja a Kaszonyi-hegy után. Felszínét változó vastagságú lösztakaró borítja. Eredeti fás növényzete - a szőlőkultúrák terjedése és a korábban folytatott kőbányászat miatt - mára már a múlté. A felhagyott bányaudvaron talált menedéket számos jellegzetes virág: mindannyian a hajdani hegytető eredeti vegetációjának ide menekült lakói. A sziklaoldalban vörös vércse költ, a löszfalban színpompás gyurgyalagok ássák fészkelőüregeiket.

A hegy déli lejtőjén a szőlőparcellák között apró présházak sorakoznak. Néhányuk műemlék, mint ahogyan a település házai között is számos épület méltán kapott hasonló rangot. Ilyen a ma is működőképes, szépen rendbenntartott szárazmalom épülete is.

Állatvilágából említést érdemel a beregi futrinka, a táj bennszülött rovarfaja. Az erdőn járókat óvatosságra inti a keresztes vipera jelenléte.

5

AJÁNLÁSOK: BELTERÜLET

a településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató

Arra a kérdésre, mitől szép egy lakóház, nem lehet egy mondatban válaszolni. Neves építészek és filozófusok a különféle megközelítések ellenére egyetértenek azonban abban, hogy a közhiedelemmel ellentétben a szépség nem szubjektív, nem részrehajló. Szép az, ami érdek nélkül tetszik, mondja Kant. A szépség sokféle lehet. Borainkról sem mondhatjuk, hogy a vörösbor jó, a fehér nem. Tudva, hogy bizonyos alkalmakhoz, ételekhez jobban illik a vörös, mondhatjuk, hogy mi a rozét szeretjük. Ebben a fejezetben nem szeretnénk egyoldalúan állást foglalni, leszűkíteni a lehetőségeket. Viszont szeretnénk bemutatni, hogyan kerüljük el a legáltalánosabb hibákat, ne járjunk úgy, mint a borász, aki gyakorlatlanul túlkénezi borát.

TEREPALAKÍTÁS

Tarpa lakóterületeinek terepviszonyai alapvetően sík kialakításúak, a terepadottságok nem indokolják a terepalakítást, de ajánlott a terepre való illesztéskor megfelelően telepített, terepre ültetett épület alkalmazása.

KÖZPONTI BELTERÜLET

TELEPÍTÉS

A településrészen oldalhatáron álló, merőleges elhelyezkedésűek az utcafronthoz viszonyítva a családi házak. A kötelezően előírt és kialakult előkerti előírásoktól eltérni nem javasolt. A családi házak oldalhatáron állnak, az épület mögött kialakítható a növényzettel határolt védett kert.

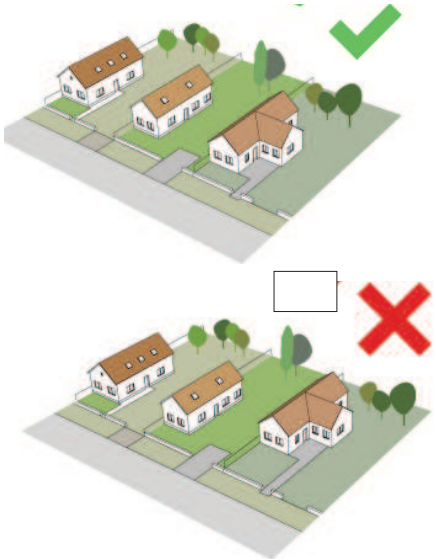

Ajánlott a terepre való illesztéskor megfelelően telepített, terepre ültetett épület alkalmazása.

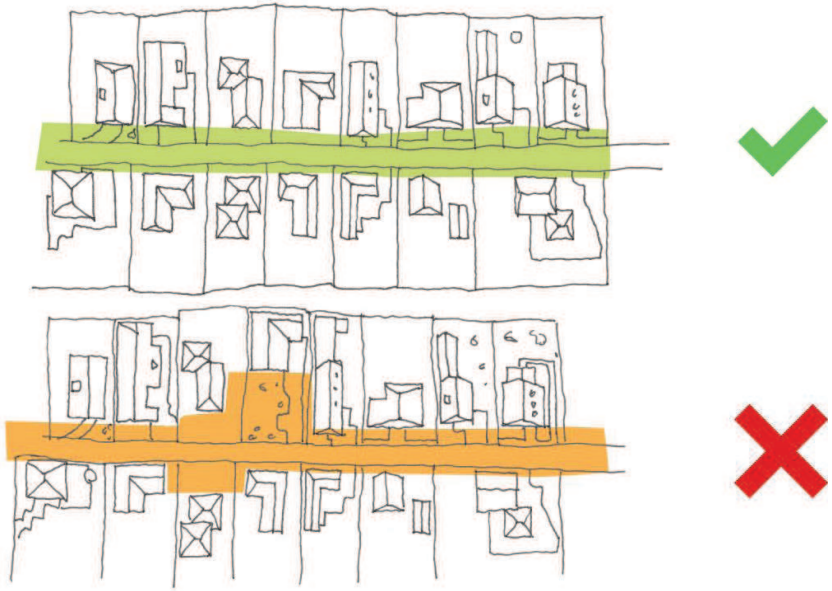

MAGASSÁG

Az új épületnek finom illeszkedéssel kell beállnia a meglévő épületekhez. A legtöbb épület földszintes kialakítású, van néhány kivétel melyeknek tetőtere is beépített. Meglévő épület bővítésénél valamint új épületek kialakításánál az utcavonalon álló épületrészeknek igazodni kell a hagyományos ereszmagassághoz. (3-4 méter) és gerincmagassághoz (6-8 méter). Amennyiben tetőtér beépítésre kerül sor vagy kerül betervezésre, ebben az esetben az eresz- és gerincmagasság (0,5-1 méterrel magasabb) elfogadható.

Nem elfogadható a meglévő épületek tetőtér beépítése, ha az a földszint fölé térdfal építésével vagy új tető kialakításával, utcafronti homlokzat megemelésével jár.

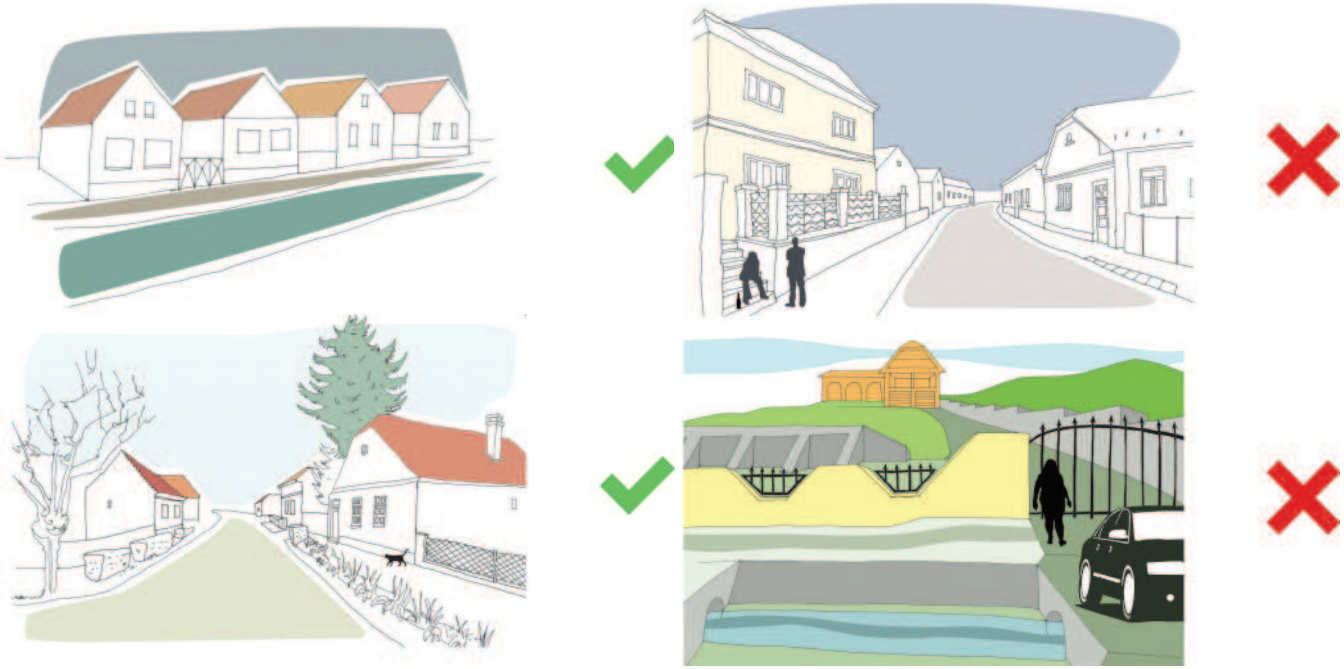

Javasolt az azonos magasságú épületek egyenletes utcaképének megalkotása. Az újonnan épülő épületeknek a meglévő magassághoz kell alkalmazkodniuk az egységesség érdekében.

TETŐHAJLÁSSZÖG

A tető hajlásszöge a hagyományos 30° és 45° fok közzé essen. Sem a több, sem a kevesebb nem kívánatos. A fő tömeghez nem kapcsolódó épületszárnyak, mint például egy hátsó kert felé néző terasz esetén megengedett a 35°-nál alacsonyabb hajlásszögű tető is. A manzárdtető vagy a hozzá hasonló tört lejtésszögű tetők idegenek ebben a környezetben. Tornyok építése a tetőre vonatkozó tetőhajlásszög követelménye, valamint az egyszerű tetőidom miatt nem elfogadható.

Azonos tetőhajlásszögű épületek egyenletes utcaképet alkotnak. Az egységesség érdekében az újonnan épülő házaknak is hasonló tetőformával kell, hogy épüljenek.

TETŐFORMA

A településrészen a családi házak tetőformája egyszerű. Új házak építésénél figyelembe kell venni a szomszéd lakóépületek tetőformáját.

A kialakult nyeregtetős vagy konty tetős házakból álló utcaképbe amennyiben új lakóház épül, akkor oda ne tördelt tetőformájú épület kerüljön, hanem a szomszédokhoz hasonló tetőformájú épület.

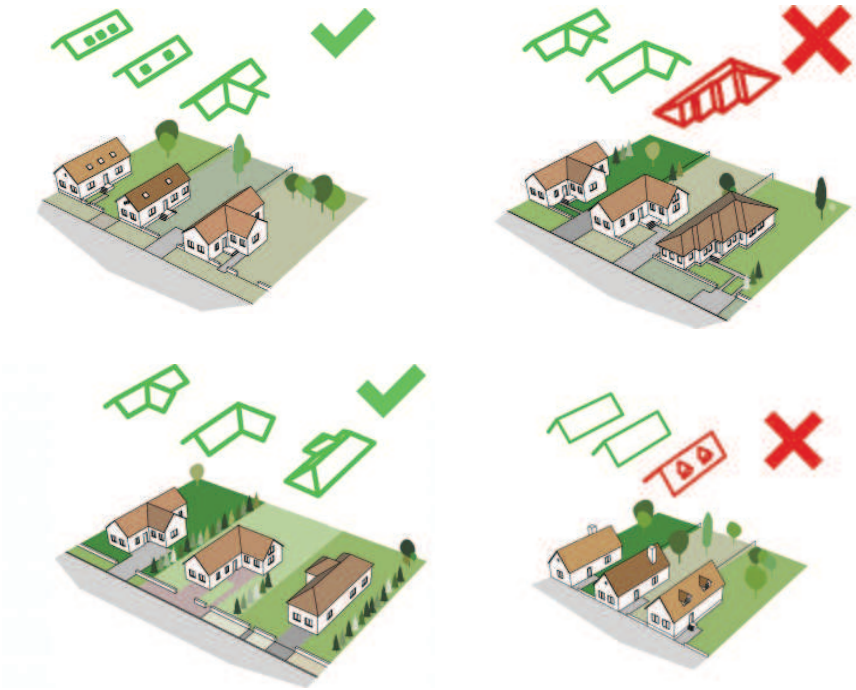

Azonos tetőformájú épületek egyenletes utcaképet alkotnak. Az egységesség érdekében az újonnan épülő házaknak is hasonló tetőformával kell, hogy épüljenek.

TORNÁCOK

A népi építészet egyik könnyen felismerhető jellegzetes eleme az oldalsó oszlopos tornác. Erre számtalan példa látható Tarpán. A tonácok készülhetnek az épület anyagából vagy fából. Az arányos tornácos épületek erősítik a község identitását és arculatát. E hagyományt az új családi ház vagy középületek esetében is megvalósíthatjuk. Újszerű átgondolással tovább vihetjük épületünkbe.

ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEK)

Visszafogott illeszkedés, hasonló szín- és anyaghasználat, nem túl változatos, hagyományos színekkel készült épületek jellemzik. (pl. vörös cserépfedés, szürke palafedés, világos színű homlokzatok)

Az új házak építésénél a meglévő épületek színvilágához illeszkedő anyaghasználat ajánlott. A kirívó és feltűnő színhasználat, a rikító színű fémlemez fedések és burkolatok nem elfogadhatóak.

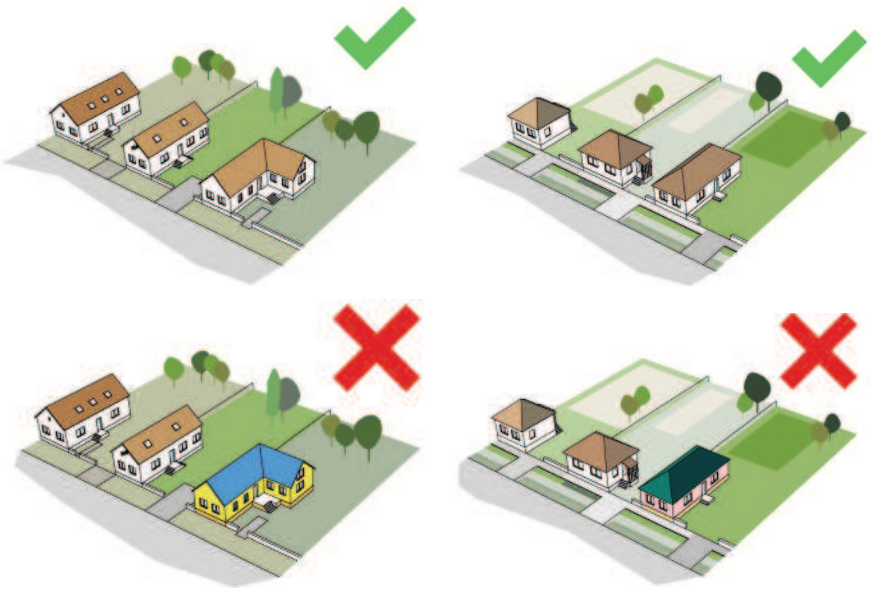

A kirívó homlokzati színek alkalmazása nem ajánlott. A héjazat színének kiválasztása során az élénk színek alkalmazása nem javasolt, a hagyományos színeket (pl. vörös cserépfedés) válasszuk.

Épületeken elfogadott szokásos színek (alkalmazható)

Épületeken idegen színek (ne alkalmazzuk)

AJTÓK, ABLAKOK

Jelentős megjelenési és hangulati befolyást jelent egy-egy nyílászáró kialakítása. A zárt épülettömeggel így nyitunk a külvilág felé, ezért nem mindegy, hogy ezt milyen módon tesszük meg. A hagyományos nyíláskialakítás a jellemző: jellegzetes két szárnyú, két vagy három osztatú ablakok, általában utcafronton szimmetrikus kialakítással fa anyagból készülve. Árnyékolásként célszerű a zsalugáter vagy a redőny alkalmazása, melyek közül több példát is láthatóan a községben.

Új lakóépület építésénél célszerű a település családi házait körbejárni, és azokból ötleteket meríteni saját otthonunkhoz, ezzel is gazdagítva a népi lakóházakkal tarkított településünket.

Fehér műanyag nyílászárók alkalmazása nem ajánlott, helyette fa vagy színfóliázott műanyag nyílászárókat építsünk be épületünkbe. A fém nyílászárókat kerüljük.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT, RÉSZLETEK

Javasolt utcafronti kialakítás a kis szélességű oromfalas homlokzat. Az oromfal nem emelkedik a tető felé, a tető nyúlik ki fölötte és védi a falat. Az orom csonkakontyolása elfogadható. Amennyiben több oromfal is található vagy készül egy épületnél, akkor azok egységesen legyenek kialakítva. Az utcafronti homlokzat tagolását a lábazat, a födém szintjét jelölő párkány, az ablakok vagy az ormot keretező vakolatkeretek adják.
A hagyományos utcai oromfalas homlokzatokon még megjelenik a tornác végénél az íves záródású bejárat nyílása, vagy egy szobaablakokkal azonos kialakítású ablak.

A meglévő régi, hagyományt őrző épületeknél fontos, hogy azok homlokzati elemeinek felújítása során az eredeti állapotra törekedjünk.

Az épületek vakoltak. A vakolt homlokzati felületeken olykor előfordul csekély tagolás, melyek a homlokzat anyagából készültek. Felújítás vagy új építés esetén a vakolt felületeknek kell a meghatározónak lenniük. A vakolt homlokzatú épületeknél a színek világosak és telítetlenek legyenek. Javasolt a sárgás, barnás, vöröses, szürkés színek tört fehérbe hajlása. Enyhe színbeli eltéréseket alkalmazhatunk a síkbeli kiemelkedések során. Síkban tartott vakolt felületen nem elfogadható az eltérő színekkel való osztás. A vakolat felülete sima legyen, mely kis szemcsenagyságú anyagból készüljön. A durva és erős vakolattextúrák alkalmazása nem ajánlott. Egyéb anyagok alkalmazása a homlokzaton a homlokzat vagy a tömeg tagolásaként jelenjenek meg. A lábazat legtöbbször terméskőből készült, de jó megoldás a zsalukőből vagy talpgerendából készült lábazatok alkalmazása, melyeket vakolni szükséges. A lábazat mindenképpen vakolt vagy hasított kő burkolatú legyen, melynek a tégla bármely természetes színe megfelelő leszámítva a fehér mészhomok téglát.

A fa szerkezetek szép részletei lehetnek az épületnek, homlokzatnak. A tetőszerkezetek látszó szerkezeti általában festett barna vagy zöld színűek. A rikító színezésű kék, sárga, piros nem elfogadható.

Az épülettömeg tagolásával az alárendelt és a fő épülettömeget kiegészítő épületszerkezetek eltérő homlokzati burkolatot kaphatnak. pl.: kő vagy fa burkolatot.

A beton, üveg (a nyílászárókon kívül) és fém szerkezetek kerülendők az utcai homlokzaton, a hátsó homlokzatokon is csak kiegészítő termékként jelenjenek meg, kis mennyiségben alkalmazzuk őket.

A tetők kerámia cserepekkel fedettek. Meglévő épület bővítése és új épület esetében is kerámia tetőcserép fedést alkalmazzunk, melynek színe a kerámia természetes színe legyen. Élnék színű színezett cserepek nem alkalmazhatóak. A cserép textúrája is fontos a tetőszövet szempontjából. Fémlemezfedések kizárólag kiegészítő épületrészeken alkalmazható természetes szürke színben. A táblás fémlemez fedés alkalmazása nem elfogadható.

Funkcionális tekintetett is figyelembe véve illeszkedjen a környezetébe az épület kialakítása, anyaghasználata, építészeti megoldásai, a homlokzat tagolása és a színvilága.

RÉSZLETEK

Házunk és kertünk találkozási pontjai folyton változó, gazdagodó élményt nyújtanak. Évről évre, évszakról évszakra más képet mutatnak. A növények az épületen egyrészt hangulatteremtő díszítőelemek, másrészt hatékony, természetes eszközei az energiatudatos életmódnak - árnyékolnak!

Az épület harmonikus kialakítását az egyes részei is befolyásolják. A homlokzaton lévő díszek, ornamentikák, hirdetőfelületek, egyéb műtárgyak illeszkedjenek a környezetébe.

KERÍTÉSEK, TÉRFALAK

Házaink kiegészítő elemei a kerítések, lámpák, postaládák, korlátok, melyek alakítják a végső képet, hangulatot. Ha kellően odafigyelünk, kellően igényesen választunk ki és valósítunk meg, akkor jön létre a megfelelő összkép a lakóépületünkkel. Ezek a részek sűrűbben cserélt elemek, akár már egy új festék, új színhasználat során tudunk változtatni rajta.

A kerítés kapcsolatot teremt a közterülettel, ugyanakkor elválasztja azt az ingatlantól. Térfalat képez, mely általában áttört, de kivételes esetben, amikor a magánterületünket szeretnénk óvni, akkor a tömör is megengedett. A településen vannak olyan formák és anyaghasználatok, melyek rendszeresen visszatérnek.

A kertkapu és a gépkocsi kapu kialakításakor a kerítéshez és az épülethez illeszkedjünk. A kapu hangsúlyos legyen, de ne hivalkodó.

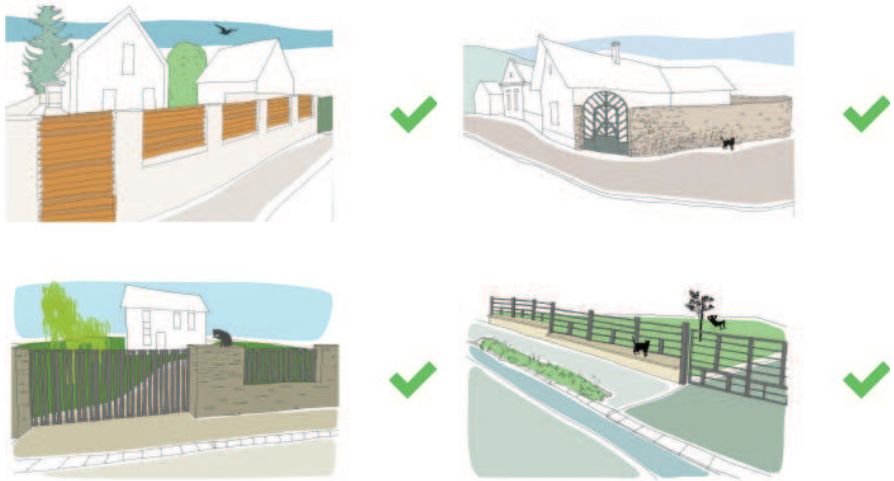

Vegyük figyelembe a kerítés megválasztásakor az épület színezését és anyaghasználatát. A kapu hangsúlyosabb lehet, de ne hivalkodó. Az áttört kerítés a kertet és a házat is hagyja látni. A tömör kerítés Tarpán elfogadható.

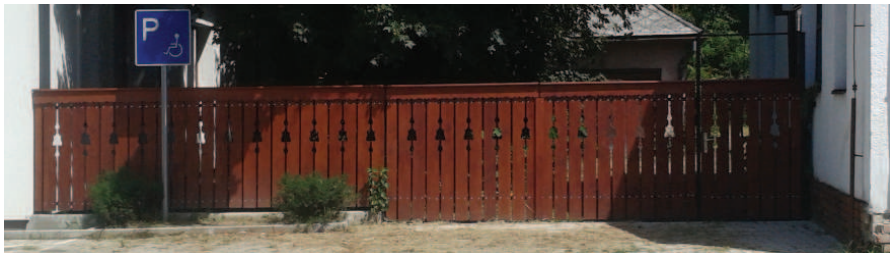
P

KERTEK

A tájba illesztés során a hagyományos településkép megőrzése az elsődleges cél. Vegyük figyelembe a ház homlokzat kialakítását, a nyílászárók helyét, amikor az előkertbe cserjét vagy fát ültetünk. Takarjuk a kerti építményünket a növényekkel, hogy az épületünk jobban érvényesüljön. A meglévő fásszárú növényzetre a bővítések és felújítások során fokozottan ügyeljünk. Próbáljuk meg befolyásolni a növényzettel a ház méreteinek érzetét. Alacsony növényekkel a ház méretének növelését éreztetjük, a magas növényzettel csökkenthetjük.

A természettel való közvetlen kapcsolatot a kertünk teremti meg. Változása gyors, hiszen évszakról-évszakra változik, megújul. A változatosan kialakított növényvilág alkalmazásával az élőlények számára új életteret biztosítunk. Csegöldön a rendszeresen gondozott kertek, porták a jellemzőek. A hátsó kert nem csak a kikapcsolódást, pihenést szolgálja, hanem gyümölcsöket, zöldségeket is termeszthetünk bennük.

A kert az épített környezet része. Ha harmonikusan van kialakítva, egységet alkot, szépségével kapcsolódik a lakóépülettel, akkor élhetővé tesszük saját környezetünket, ezzel közvetlen életterünk a szabadtérre kiterjesztett közege illeszkedő lesz nemcsak a településkép szépségének növelésére, de saját komfortérzetünknek is jót tesz. Elsődleges szempont, hogy a kertünk kialakítása az épület stílusához amennyire csak lehetséges illeszkedjen, alkalmazzunk kertépítészeti megoldásokat.

A kert nem csak védelmi szerepet tölt be, hanem díszítő szándéka is legalább olyannyira fontos. Gondozott, szép kertünkben nem csak magunk gyönyörködhetünk, hanem az éppen arra tévedők számára is jó benyomást kelthetünk, továbbá a település arculatához pozitívan járulunk hozzá. A növények telepítésekor érdemes olyan fajokat kiválasztani, amelyek nem csak virágjukkal, hanem a levelükkel is díszítenek, így csaknem minden évszakban színesítik udvarunkat.

Célszerű a kertben lévő melléképületek anyaghasználatánál a főépületen felhasznált anyagok alkalmazása. A nyílászáró szerkezetek színezésével a pergolák, növényrácsok, gépkocsibeállók, favázas szerkezetek, kutak harmonizáljanak. Amennyiben fémvázas szerkezetű épületünk van, javasolt a növénnyel való körbefuttatása. A hulladéktároló helyét az épülethomlokzat vonalában alakítsuk, melyet növényekkel takarjuk. Kertünkben helyezzünk el kerti padot, ahonnan saját házunkban, környezetünkben gyönyörködhetünk. A helyi hagyományokhoz illeszkedve az előkertben a kiskertet keretező, alacsony fa léckerítés alkalmazása javasolt, mely illeszkedjen az utcai kerítéshez és családi házunkhoz.

Lehetőség szerint könnyen felújítható, vízáteresztő burkolatot alkalmazzunk. A kevésbé használt részeken téglából is kialakíthatjuk a járófelületet. A szegélyek a járólapunkkal harmonizálva készítsük el.

A kert különböző részeit magasabb növényfajokkal válasszuk el. Az előkertbe alacsony, legfeljebb 1,20 m magas lágyszárú növények, cserjék alkalmazása javasolt. Sövény kialakításnál az 1,50 m magasságot ne érje el, lehetőleg télen-nyáron levelekkel borító fajokat alkalmazzunk. Az előkertben a színvilág és a forma szempontok figyelembevétele nélkül szinte bármilyen növény alkalmazható, kezdve a színes virágú évelőkön át az egynyári virágokon keresztül minden. Ügyeljünk az egyidőben virágzó fajok színharmóniájára. A fák alkalmazása során a laza ágálásúakat javasoljuk közepes növésű fajokkal. A sötét és tömör lombhullatókat csak mértékkel javasoljuk telepíteni.

Egy-egy növény kiválasztása nagymértékben befolyásolja a település karakterét. Lehetőség szerint a helyi természeti adottságokhoz és hagyományokhoz, meglévő növényzethez illeszkedő fajokat válaszunk. Figyeljünk oda, hogy a telepített növényünk jól érzik-e magukat a környezetükben.

A község jellegzetes virágzó növényei: a bokorrózsa (Rosa sp.), orgona (Syringa sp.). Utóbbiból különösen sok példa látható településünkön. A kertekben a szőlő mellett elsősorban gyümölcsfák ültetendők (elsősorban dió, szilva, alma, körte). Mértékkel ültessünk tuját és egyéb tűlevelű örökzöldeket.

UTCÁK

A településkép javításához sokszor nem szükséges nagy beavatkozás, a rendezettség érzésének elérése már fél siker. Látványos előrelépést jelent a közterületek karbantartása, megfelelő fenntartása, nem használt közterületi elemek elbontása, sérült elemek helyreállítása. Az eltérő felületek szétválasztása jelentős javulást eredményezhet. Az átalakuló településszélekre különösen nagy figyelmet kell fordítani. A nyomvonalas elemek felfűzik a települést alkotó darabkáit, ezért fontos az egységes kialakítás elérése. A községen áthaladók leginkább ezeken a vonalakon haladva alakítják ki a településről alkotott képüket. Kiemelkedő figyelmet kell biztosítani az infrastruktúra elemeinek kiépítésére, a nyomvonalvezetés megválasztására, a felszín feletti és az alatti elemek tájba illesztésére.
A település szélesebb keresztmetszetekkel rendelkező utcákban kellemesen hangulatos utcaképek alakultak ki, fontos annak esztétikus harmonikus kialakítása, megtartása, hiszen az utcakeresztmetszet a telkek és az utcák viszonyát mutatja be, ezért fontos törekedni az egységes kialakításra. A parkolóhelyek közelében ne alkalmazzunk gyepet, kerüljük a rá parkolást.

Fasor telepítésekor ügyelni kell arra, hogy megfelelő távolságra helyezzük el őket. Fontos ismerni a végleges méretük elérésének adatait. A fajok kiválasztásánál ügyeljünk arra, hogy azok ne nőjenek bele a felsővezetékekbe, ne akadályozzák a biztonságos közlekedést. A jó fa kiválasztásánál később elkerülhető a megcsonkolt fák látványa. Fontos, hogy a felszín alatti vezetékek (víz, gáz, csatorna, elektromos áram, telefon és internet kábel) tervezésekor kialakításánál is gondoljunk a fák gyökereinek helyigényére. Az utcákon eperfát, vadkörtét vagy gömbjuhart válaszunk. Különösen szabályos lesz a kép akkor, ha a fajon belül is annak egy fajtájával történik a fasor telepítés. A tömött, egyöntetű koronák sora (pl. vadgesztenye) igen ünnepélyes, tekintélyt parancsoló. Utcafásítás vagy fasor megújítás céljából a természeteshez közel álló, kúpos vagy tojás formák a legkedvezőbbek a fajtákból.
Ne alkalmazzunk inváziós fajokat (amerikai kőris, nyugati ostorfa stb.).

A járófelületek, burkolatok kialakítása során a tartósságra, a javíthatóságra és a vízáteresztésre, valamint az akadálymentesítésre egyaránt gondoljunk. Semleges színek kiválasztása javasolt. A járófelületeket gondos tervezés során kerüljenek kialakításra, hiszen azoknak illeszkedniük kell a zöldfelületek szegélyeihez és a kerítések lábazataihoz.

Az utcakertek teremtenek kapcsolatot a magántelkek és a közterületek között, melyeket a csegöldiek gyakran alakítják, gondozzák saját területüket. Egyéni megoldások során ügyeljünk arra, hogy azok illeszkedjenek, egységet alkossanak a már meglévő előkertekkel és szomszédok utcakertjével. Kerüljük a szemmagasságban takaró növények alkalmazását, legfőképpen a kereszteződésekben, utóbbinál a gépkocsiban ülők szabad kilátást se akadályozzuk növényekkel. Telepítsünk max. 50-80 cm magasságokig növő cserjéket.

Az utak, járdák megfelelő vízelvezetése alapvető a harmonikus településkép létrehozásához. A csapadék hasznosítása megnöveli a szép környezet kialakítását és fenntarthatóságát, csak azért is mivel a víz a kellemes közérzet biztosításának egyik alap köve, és környezetünk egyik leglátványosabb eleme is. A történeti településrész fontos településképi elemei a nyílt árkok. Az újonnan kialakulandó részeknél célszerű, hogy azok képesek legyenek a lehulló csapadékot megtartani esőkertek segítségével, továbbá esztétikus látványt nyújtsanak. Az árkokat átszelő gépkocsibehajtók, hidak a központi belterület karakteres elemei. Egységes kialakításuk fontos.

KÖZTEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK

A település azon találkozási pontjai ahol a természethez kapcsolódva, szabadban élhetjük meg a helyi közösséghez való hovatartozásunkat, a közösségi szabadterek. Megjelenésük fokozottan fontos, mivel ezeken a helyeken hosszabban tartózkodunk, ezért ezek a teresedések tervezését szakemberek végzik. A nem megfelelően kialakított tér használata a környezet gyors romlásához vezet. Egy-egy tér kialakításánál fontos felmérni a használók várható szokásait, számukat, a használni kívánt időszakot és jellegét. A tevékenységekhez és a közlekedéshez megfelelő számú és minőségű tereket szükséges biztosítani. A növényfajok megválasztása és ültetése során azok térigényét is figyelembe kell venni, számolva növekedésükkel, egymásra árnyékolásukkal.

A település több impozáns közparkkal rendelkezik. A főtéren található a II. Rákóczi Ferenc lovasszobra, közvetlenül a Községháza mellett. Az épület mögött kisebb park, ahol a Zászlóátadás a közkút, és még néhány emlékmű található.

A Művelődés Ház kertjében a Bajcsy-Zsilinszky Endre szobor, a Világháborús emlékmű és a Székelykapu található. Ez a terület a Tarpa Szilvanapok fő helyszíne is.

A Községházától balra az Esze Tamás Park látható Esze Tamás mellszobrával.

A köztemetőben Bajcsy Zsilinszky Endre sírja és mellszobra.

A Petőfi és a Hunyadi utca találkozásánál Nemzeti össztartozás emlékműve látható.

Vendégló
Restaurant

AJÁNLÁSOK:
GAZDASÁGI TERÜLET

a településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató
Ipari, gazdasági tevékenységet lakóterületen csak kivételes esetben, alapvetően a lakosság alapfokú ellátása céljából végezzünk.

A tevékenység fajtája a szomszédok zavarását ne okozza, a lakóterületi együttélés normáinak betartására legyen alkalmas. Nem alkalmas lakókörnyezeti integrálásra a zajos, bűzös, jelentős ügyfélforgalommal járó stb. problémás tevékenység, ezek megvalósítására erre a célra a közigazgatási területen kijelölt egyéb övezeteiben van lehetőség.

Ipari, gazdasági tevékenység céljára a település mezőgazdaságilag kevésbé értékes, alacsony termőképességű területeit kell igénybe venni, illetve meg kell vizsgálni a település barna-, illetve rozsda övezeteinek hasznosíthatóságát.

Tapasztalt tervezőt vegyünk igénybe az elképzelésünk megvalósítására, aki a gazdasági létesítmények, ipari területek vonatkozásában megfelelő referenciával rendelkezik.

Az új gazdasági épület igazodjon volumene és kiterjedése vonatkozásában a környezetéhez. Fontos az illeszkedés vagy arányos illeszkedés.
Az ipari, gazdasági épületek többnyire a technológia, a racionalitás, a gazdaságosság által meghatározottak, azonban ezek a létesítmények is formálhatók, gazdagíthatók. Az előbbiek érvényesek a tömegformálásra, a lapos-, vagy magastető kiválasztására, homlokzati anyaghasználatra, a színekre stb.

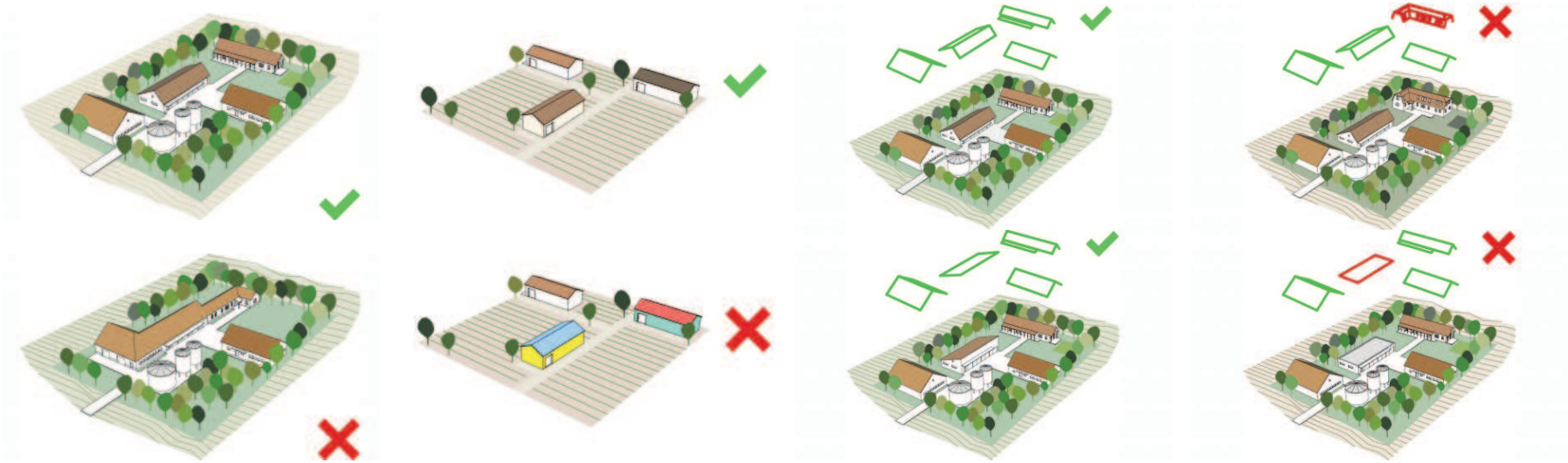

A telephelyek kialakításánál fordítsunk figyelmet a főépület utcafronti homlokzatának egyszerű építészeti gazdaságára, mely ez által igényessé teszi épületünket. Fontos szerep jut, kiemelt figyelmet kap az utcafronti kerítés, a porta, valamint a személy- és ipari kapuk, nem utolsó sorban a reklámfelületek, feliratok elhelyezkedése és kialakítása.

A fogadó övezet kialakításánál az igényes térburkolat, zöldfelület, reklámok szebbé teszi telephelyünket.

Az irodai funkcióval ellátott épületrészekkel kapcsolatosan a fizikai dolgozókat kiszolgáló helyiségek esetében az épületek igényesebb kialakítására törekedjünk. A szociális épületrész teljesen takarhatja az egyszerűbb karakterű épületszárnyat.

Az ipari, gazdasági épületeknél, létesítményeknél is fontos a zöldfelületek, fasorok, árnyékolók stb. alkalmazása.
A felsoroltak alkalmazása a meglévő nem különösebben esztétikus telephelyek esetében is alkalmazható a telephely arculatának gazdagítására, javítására, néhány esetben az épület, épületrész takarására.

Tarpa település gazdasági területein és tanyáin elsősorban nyeregtetős tetőforma alkalmazása a jó megoldás, mely a funkcióhoz igazítottan nyeregtetős (oldal) szárnyakat is tartalmazhat. A tornácosan kialakított épülettel a hagyomány is tovább vihető. A túlságosan tördelt vagy manzárdtetős tetőforma azonban nem illeszkedik a tájképbe.

A külterületeken, a telken található gazdasági, szociális és lakóépületek összevonása nem javasolható, ha azt a technológia nem indokolja. Pavilonos elrendezés javasolt. A major, a tanyalakó funkciójú épületei a hagyomány szerinti formákat, színvilágot követve illeszkedik a külterületi tájba. A külterületeken kiemelkedően fontos a szélvédelem, ezért a külterületi épületeket védendő sok fa telepítése szükséges, a kevés fa nem tudja ezt a szerepet betölteni.

AJÁNLÁSOK:
BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET

a településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató

Tanyák, majorok építésénél biztosítani kell a tájba illesztést megfelelő, lehetőleg pavilonos (nem tömbösített) telepítési koncepcióval, természetes tájba illő anyaghasználattal, egyszerű építészeti tömegformálással, magastetős kialakítással, a területen jellemző természetes anyagú fedési móddal.
Kerítések szükségessége esetén természetes, lehetőleg faanyagú megoldások a kedvezőek, fonott vagy egyéb természetes anyagú, illetve fa betétmezőkkel.

Meg kell ismerni és be kell tartani a védett területekre vonatkozó kezelési tervét, arculati ajánlásait.
Valamennyi alkalmazott eszközzel törekedni kell a tájkarakter megőrzésére, a növény-, és állatvilág indokolt védelmére, zavarásának, megváltoztatásának elkerülésére.

Tarpa település jelentős nagyságú külterületi termőföldjei hagyományosan szántóterületként, gyümölcsösként hasznosítottak. Erre vonatkozóan a következő ajánlások érvényesek:

- A talaj, mint a növényzet egyik alapvető élettere, a legfontosabb természeti erőforrások közé tartozik, melynek védelme különösen fontos Magyarországon, mivel az ország területének kb. 50%-n szántóföldi művelés folyik. A mezőgazdasági művelés alatt álló területeken az intenzív talajművelés igen súlyos talajerózióhoz, talajtömörödéshez, a biodiverzitás csökkenéséhez, valamint a bemosódott növényvédő szerek által a felszíni, felszín alatti vizek szennyeződéséhez vezethet.
- Olyan talajkímélő művelési módokat kell alkalmazni, amelyek a talaj erózió és defláció elleni védelmét, a talajszerkezet és -nedvesség megőrzését, a talaj szervesanyag tartalmának növelését, a talajélet védelmét célozzák meg. A talajerózió és a különböző művelési rendszerek összefüggéseit vizsgáló kutatási eredmények alapján elmondható, hogy a kímélő művelés világszerte hozzájárult a talajerózió csökkenéséhez.
- A természetközeli élőhelyek szomszédságában a természetvédelmi érdekeket szem előtt tartó hagyományos művelési módok, gazdálkodási formák részesítendők előnyben. A mezőgazdasági szennyező források mennyiségét csökkentve hozzájárulhatunk a természetközeli élőhelyek megóvásához.
- A helyi tájhasználatra jellemző művelési ágak megtartására és fejlesztésére, a hagyományos tájszerkezet megőrzésére, illetve visszaállítására kell törekedni.

Általánosságban elmondható, hogy a természeti állapot megőrzésére, illetve javítására kell törekedni.
Ösztönözni kell a hagyományos növényi kultúrák termesztését, valamint a biogazdálkodás megteremtését.
A település külterületén, valamint a belterület határán a deflációra hajlamos homoktalajok megkötésére védőfásítás telepítése javasolt őshonos fafajok alkalmazásával, melyek jól bírják a szélsőséges időjárási viszonyokat (nyár, nyírfafajok, fűz félék, kocsányos tölgyek). A defláció és az erózió okozta káros hatások mérsékléséhez, megszüntetéséhez elsődleges a parlagon hagyott, kopár területek felszámolása és a művelésbe való bevonásuk.

Az idegenhonos invazív növényfajok, mint pl. a selyemkóró, aranyvessző fajok, bálványfa kiszorítják a természetes vegetáció elemeit, veszélyeztetik az őshonos fajok fennmaradását, ezért terjedésüket minél előbb meg kell állítani, állományaikat vissza kell szorítani a rendelkezésre álló eszközökkel (kaszálás, vegyszeres kezelés stb.).

Az állattartó telepek létesítése, korszerűsítése mellett, támogatandó a felhagyott állattartó telepek felújítása és üzembe helyezése.

6
JÓ PÉLDÁK: ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK

épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása

A jó példák között néhány olyan példákat emelünk ki, mely épületek környezetbe illők, visszafogott színvilágukkal nem tűnnek ki, azonban harmonikus megjelenésük, rendezett környezetük, több esetben a településre jellemző anyaghasználatuk és formai megjelenésük példaértékű.

A több évtizeddel ezelőtt épült épületek közül is találunk szép példákat, akár a típusépületek között is. A jól karbantartott, rendezett épület kellemes települési környezetet eredményezhet.

Az önkormányzat épülete felújított +1 szinttel bővített, mely homlokzati kialakításával és színhasználatával megfelelően alkalmazkodik a településre jellemző népi építészettel.

Tarpa bővelkedik árvizes népi lakóházakkal, melyeknek jellemzői és követendő példa a fehér homlokzat, a nyeregtető vagy csonka kontyolt nyeregtető alkalmazása. A nyílászárók osztott kivitelű fa nyílászárók. A fő homlokzaton általában osztópárkány alkalmazására jó példákat láthatunk. A padláson padlásablak jellemző. A héjazat a piros cserépfedés, továbbá kerítésnél a fa léckerítés alkalmazása megengedett. A legkülönfélébb tornácok alkalmazása is szinte kihagyhatatlan egy tarpai ház megvalósítása során, melyekre számtalan példa található.

További árvizes házak

A település legújabb épületei a Sportcentrum épületei, melyek a népi építészetre jellemző elemek használatával készültek el, úgy mint a fehér homlokzat, piros cserépfedés, fa használata. Tetőformájában is teljes mértékben alkalmazkodik a nagyközségre. A műanyag nyílászárók alkalmazása pedig nem veszít az épület értékéből.

Javaslatok:

- Tetősíkban tökéletesen illeszkedő napelemek, színben, felületben is a lehető legkevésbé feltűnő megoldás.
- Jó megoldás lehet, a főépület megjelenést eredeti, tiszta mivoltában meghagyva, a napelemek az épület mögötti melléképületen kerüljenek elhelyezésre.
- A parabola antenna a lehető legeldugottabb helyen kerüljön elhelyezésre, például a kémény mögött kevésbé látható.
- A kémények épp úgy az épülethez tartoznak, mint a többi szerkezet, ne feledkezzünk hát el annak megtervezéséről! Figyeljük meg a környék kéményépítési hagyományait, ne használjunk tájidegen elemeket.
- A klíma kültéri egységet rejtett kialakítással, vagy a főépület mögött javasoljuk elhelyezni.
- Az épületek felújítása során komplex felújításra törekedjünk, tehát a homlokzat burkolással egy időben javasolt a nyílászáró csere és a tetőhéjazat cseréje is.

Ahhoz, hogy tudjuk kik vagyunk és hova tartunk az életünkben, elengedhetetlen a múltunk ismerete és hagyományaink tisztelete, ápolása. Ezt a gondolatot az élet minden területén alkalmazhatjuk, így az építészetben is. Lehetőségeinkhez képest törekedjünk arra, hogy a hagyományos építészeti elemeket, motívumokat megőrizzük, és tovább örökítsük az elkövetkezendő nemzedék számára.

JÓ PÉLDÁK: SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK

sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

A település arculatának kialakításában nagy szerepe van az utcák megjelenésének, külleme is. Az utcaképet nagymértékben meghatározza a hirdetőtáblák, reklámfelületek megjelenésének módja. Ezeknek a tábláknak a célja elsősorban a figyelemfelkeltés, ezért sokszor élénk színekkel vagy túlzottan nagy méretű táblák kihelyezésével próbálják ezt elérni. Az információ közlését kreatív módon, a környezethez jobban illeszkedve is megtehetjük.

A reklámhordozók kihelyezésekor törekedjünk arra, hogy az alkalmazkodjon az épület jellemzőihez, anyaghasználatához, színeihez. A település egyéb területein csak a szabályozás szerinti reklámhordozó helyezhető el, itt szintén elengedhetetlen a megfelelő anyaghasználat. Az egységesen megtervezett tájékoztató táblák a település arculatának pozitív megjelenését segítik. Az egyedien kialakított, fafaragott oszlopokon álló hirdetőtáblák, üdvözlőtáblák feldobják a településképet.

Az épület homlokzatán elhelyezett reklámfelületek, hirdetőtáblák, cégérek harmonizáljanak az épülettel, színben válasszunk semleges árnyalatokat, földszíneket.

Az igényes, rendezett utcaképhez hozzátartozik az is, hogy hogyan jelennek meg a különböző feliratok, jelzések az épületek homlokzatán. A feliratok megtervezésekor törekedjünk a homlokzat színével harmonizáló betűszín választásra. A felirat stílusa, betűtípusa, sajátos kialakítása figyelemfelkeltő, magára vonzza a tekintetet.

Az egyedi készítésű utcanév táblák szintén emelik az adott utca képét. Nem javasoljuk a rikító, színben, anyagában és formájában nem odaillő táblák használatát. Ajánlott a természetes alapanyagokból készült, az épület homlokzatával harmonizáló táblák kihelyezése.

Pozitív példák, egyedi ötlet alapján megvalósított utcanév táblák, házszámok, melyek feldobják az épület homlokzatát.

Jóhát
Vendéghász

TARPA SC
TARPA SC
1932

IMPRESSZUM

TARPA NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
www.tarpa.eu
hivatal@tarpa.hu
4931 Tarpa, Kossuth utca 23.
Telefon: 06-45-488-006
Polgármester: Szécsi Szabolcs
Főépítész: Dudás Ede István
dudas.ede1@t-online.hu

SZERKESZTETTE: NYÍRSÉGTERV KFT.: Dudás Ede István, Hajdu Péter, Liskány Tamás
SZÖVEG: NYÍRSÉGTERV KFT.: Dudás Ede István, Hajdu Péter, Liskány Tamás
FOTÓ: NYÍRSÉGTERV KFT.: Dudás Ede István, Hajdu Péter, Liskány Tamás
BORÍTÓ: NYÍRSÉGTERV KFT.: Dudás Ede István
GRAFIKAI TERVEZÉS: NYÍRSÉGTERV KFT.: Dudás Ede István, Hajdu Péter, Liskány Tamás
BETŰTÍPUS: Titillium

Felhasznált irodalom:
muemlekem.hu objektumok, adatbázis kereső
tarpa.eu
wikipédia, a szabad enciklopédia

Készült Magyarország kormánya megbízásából a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényhez kapcsolódóan.

Építészeti útmutató ábrái: Településképi Arculati Kézikönyv egyeztető felületének ábragyűjteménye a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft honlap felületéről

A 88. oldalon lévő fotók a wikipedia szabad enciklopédia és az interneten bárki által hozzáférhető képek.

A kézikönyvben felhasználásra került a Magyarszéphely Településképi Arculati Kézikönyv egyes szövegbetétei.

Tarpa, 2017.